Poštnina plačana v gotovini.

LETO XLII. ŠTEV. 5.—8.

Slovenski Pravnik

Izdaja društvo „Pravnik" v Ljubljani

VSEBINA:

1. PROF. A MAKLECOV: Pogoji nevračunljivosti v načrtu za edinstveni kazenski zakonik Kraljevine Srbov. Hrvatov in Slovencev 97
2 DR. RUDOLF SAJOVIC: O odgovornosti države in samoupravnih teles po čl. 18. ustave 121
3. DR. E. PAJNIČ: Načrt edinstvenega stečajnega zakona 142
4, DR. FRAN SPILLER-MUYS: Pravni značaj oblastev za agrarske operacije v Sloveniji 162
5. DR. G. KREK: Rimskopravni problem odgovornosti dedičev 168
6. Književna poročila 177
7. Razne vesti 186
PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh
Odločbe stola sedmorice v civilnih stvareh

V LJUBLJANI
NATISNILA „NARODNA TISKARNA"
1928

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic
Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLII. Ljubljana, 1928. Št. 5.—8.

Pogoji nevračunljivosti v načrtu za edinstveni kazenski zakonik Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Prof. A. Maklecov (Ljubljana).

§ 1. Uvod.

Problem vračunanja in vračunljivosti je nedvomno eden temeljnih problemov človeškega duha. Razglabljanje tega vprašanja povzroča nenavadne težkoče že radi tega, ker se tiče skoro v isti meri različnih panog človeške znanosti. Zanima tako filozofa, psihologa in psihiatra, kakor tudi moralista, sociologa in pravnika.

V svojem predavanju seveda ne utegnem obravnavati ta problem v njegovem polnem obsegu. Omejiti hočem svoja daljnja izvajanja strogo v eno stran tega zapletenega vprašanja, t. j. v stran, ki jo utegnem označiti kot legalno-tehnično. Pod tem razumevam nalogo, ležečo pred zakonodajcem, ki hoče podati legalno opredelbo pogojev vračunanja v kazenskem pravu. S tega vidika bom analiziral zadevne določbe osnutka za edinstveni kazenski zakonik naše kraljevine. Analogne določbe drugih kazenskih zakonikov in načrtov pridejo v poštev samo kot pravno-primerjalna snov in sicer le v toliko, kolikor je to neobhodno potrebno za pravilno pojmovanje in razlaganje osnutka za edinstveni kazenski zakonik naše kraljevine (= NKZ SHS).

Predmet naše razprave bo predvsem analiza prvega odstavka § 21 NKZ SHS 1927, ki določa splošne pogoje nevračunljivosti. Ker je besedilo te določbe v tesni zvezi s prejš-

njimi določbami načrta kaz. z. za kraljevino Srbijo (= SNKZ) in načrtov KZ SHS iz l. 1922 in 1926, se bomo ozirali tudi na te osnutke. Vprašanj kazenske odgovornosti mladoletnikov in tzv. zmanjšane vračunljivosti se v tem predavanju ne dotaknem, ker nas sedaj zanima samo legalna opredelba splošnih pogojev nevračunljivosti.

§ 2. Nastanek in viri besedila § 21 odst. 1 NKZ SHS.

Vsakdo, ki hoče temeljito proučiti to ali ono določbo NKZ SHS v tej obliki, ki se je uveljavila v zadnjem besedilu načrta iz l. 1927, se mora ozirati na nastanek tega besedila, to se pravi na spremembe besedila, počenši od načrta KZ za kraljevino Srbijo iz l. 1910. Srbski osnutek je bil v pretežni večini primerov izhodišče, ki je služilo kot osnova za nadaljnje izboljšanje in spopolnitev dotičnega besedila.

Tudi motivi srbskega osnutka so ohranili svoj pomen in to tem bolj, ker so se avtorji načrta KZ SHS 1922 omejili le na kratko obrazložitev (»kratko objašnjenje«). Redaktorji osnutka iz l. 1922 se sklicujejo naravnost na motive srbskega načrta: »Opširniji motivi mogu se naći u knjizi »Projekat i motivi Kaznenog Zakonika za Kraljevinu Srbiju«, službeno izdanje Ministarstva Pravde (Beograd, 1910, str. 1-747), u koliko su odredbe ovog projekta zadržane«.[1]

Pri tem je treba omeniti dejstvo, ki je značilno za razvoj kazensko-pravne zakonodaje nove dobe. V prvi polovici 19. stoletja je imel odločilen vpliv na kazensko zakonodajo vsaj enega dela kontinentalne Evrope francoski Code pénal iz l. 1810. V drugi polovici 19. in v prvih desetletjih 20. stoletja moremo ugotoviti predvsem vpliv tistih zakonodajstev, ki so prej nego druga pričela korenito preosnovo kazenskega prava. Kazensko pravo nove dobe je počasi izgubilo svojo nacionalno barvo posebno vsled razširjenja mednarodnega sodelovanja pri preosnovi kazenskega prava zlasti na podlagi kriminalno-

[1] Gl. Kratko objašnjenje projekta Kaznenog Zakonika za Kraljevino SHS od 1922, str. 83. Gl. tudi ekspose g. dr. Dušana Subotića o predlogu kaznenog zakona održan u sednici sekcije zakonodavnog odbora 27. travnja 1926. Beograd. 1926., str. 1.

političnih zahtev, ki so bile oblikovane na številnih kongresih mednarodne zveze kriminalistov. O tem pričajo reforme kazenskega prava v Avstriji, Norvegiji, Švici, Nemčiji, Italiji, na Čehoslovaškem in drugod.

Govoriti smemo o vplivu inozemske zakonodaje tudi na srbski in jugoslovanski načrt kazenskega zakonika pri določitvi pogojev kazenske odgovornosti.

Avtorji srbskega osnutka iz l. 1910, kakor je razvidno iz vsebine in iz motivov, so se ozirali v splošnem v prvi vrsti na norveški, švicarski in nemški prednačrt iz l. 1909. Toda pri formulaciji § 46 odst. 1 SNKZ 1910 so imeli pred očmi tudi ruski kazenski zakonik z dne 23. marca 1903 (§ 39)[2] Na to je opozoril že pred leti prof. Čubinski: »Projekat... najviše se približuje ruskom novom zakoniku koji se u ovom pitanju javlja kao najpotpuniji i najsavršeniji.«[3]

Toda srbski osnutek 1910 je samo deloma sledil ruskemu KZ 1903 pri določitvi pogojev nevračunljivosti. Prevzel je namreč v glavnem rusko formulacijo tz. biološkega kriterija nevračunljivosti. Podobno kot § 39 rus. KZ govori § 46 odst. 1 SNKZ o bolezenskem duševnem razstrojstvu, nezavestnem stanju in umskem nerazvitju. SNKZ se razlikuje v tej točki od ruskega KZ le toliko, kolikor ni prevzel omejitve kriterija umskega nerazvitja samo na primere takega nerazvitja, ki so povzročeni po telesnem nedostatku ali bolezni, kar je izrečno naglašeno v § 39 RKZ.

Glede tz. psihološkega kriterija nevračunljivosti je SNKZ posnel le ta del tozadevnega ruskega določila, ki se nanaša na intelektualno stran psihe storilca. (»Nije kažnjiv onaj, koji u vremenu izvršenja dela nije mogao shvatiti prirodu i značaj svoga dela «...)[4]

Da je SNKZ upošteval ravno določbe ruskega KZ, se razvidi med drugim iz tega, da se sklicuje v motivih pri razla-

[2] Gl. Projekat i motivi Kaznenog zakonika za Kraljevinu Srbiju, Beograd 1910, str. 166.

[3] Dr. Mih. P. Čubinski. Problem izjednačenja prava u ujedinjenom Kraljevstvu SHS. 1921. Str. 70.

[4] Primerjaj prevod § 39 ruskega KZ v Motivih SNKZ (str. 166).

ganju psihološkega kriterija nevračunljivosti na znani spis v. Lilienthala in prav na ta njegov stavek, kjer pojasnjuje nemški avtor sem spadajočo določbo ruskega KZ.[5]

Ker je ta del psihološkega kriterija nevračunljivosti ostal neizpremenjen tudi v načrtih KZ SHS, smatram kot primerno podati potrebna pojasnila o vsebini in smislu tega kriterija v ruskem KZ 1903, ki je bil v tem oziru vzor srbskega osnutka. Kakor se razvidi iz motivov ruskega KZ, je razumel ruski zakonodajec pod besedo »prirodo« (v ruskem izvirnem besedilu »svojstva«) fizične pogoje dejanja, pod besedo »značenje« pa njegov socialni in juridični karakter.[6] Pri razlaganju besede »značaj« v § 46 odst 1 SNKZ oz. v § 19 odst. 1 NKZ SHS 1922 in § 21 odst. 1 NKZ SHS 1926, 1927 je uvaževati nadalje dvojni smisel srbske besede »značaj«: 1. ki ustreza slovenski besedi »značaj«; 2. ki ustreza slovenski besedi »pomen«, (nemški Bedeutung, ruski »značenje«). V § 39 ruskega KZ 1903 se rabi beseda »značenje« v drugem pomenu srbskega »značaj«, kar bolj ustreza zakonodajčevi misli, nego beseda »značaj« v smislu »karakter«.

Iz nepojasnjenih razlogov SNKZ 1910 ni prevzel drugega dela psihološkega kriterija nevračunljivosti v RKZ, ki se nanaša na voljo storilca. Na to pogreško je svojčas že opozoril prof. Čubinski in popolnoma upravičeno ugovarjal enostransko intelektualistični koncepciji avtorjev SNKZ.[7] Ta vrzel je bila v načrtih KZ SHS, počenši od načrta iz l. 1922, v bistvu spopolnjena, dasi v obliki, v kateri se čuti vpliv novejše nemške doktrine, ne pa ruskega KZ, kar na stvari seveda ničesar

---

[5] Članek »Zurechnungsfähigkeit« v Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts. Allg. T. Bd. V., str. 72. V motivih SNKZ je pomotoma navedena str. 73 Gl. Projekat i motivi, str. 168.

[6] Gl. P. N. Jakobi-Tagancev: Ugolovnoje uloženije 22. III. 1903, str. 130.

[7] »Duševni život čoveka, osim intelekta i osećanja, ima još i elemenat volje, koji nikako ne ulazi u gore navedenu formulu srpskog projekta... Iz navedenih razloga predlažemo da se u § 46 t. l. (v novoj redakciji § 48) pored reči »nije mogao shvatiti prirodu i značaj svog dela« doda »ili vlađati svojim postupcima.« Gl. Čubinski, op. cit., str. 72.

ne spremeni. Važno je to, da je prvotna vrzel SNKZ 1910 bila na ta način odstranjena.[8]

V kratki obrazložitvi NKZ SHS 1922 je ta moment posebno poudarjen: »U projektu se ova podobnost (podobnost za uračunljivost) zasniva na dvema duševnim moćima: na moći shvatanja (intelektualna moć) i na moći hotenja (voluntaristička moć). Na ime prema § 19 podobnost za uračunljivost je podobnost za shvatanje prirode i značaja svoga dela i za delanje prema tome shvatanju«[9] Navedena pojasnitev ohranjuje svoj pomen tudi glede na končno stilizacijo določbe o pogojih nevračunljivosti v § 21 odst. 1. NKZ SHS iz l. 1927, ki je ostala v tej točki neizpremenjena.

Opredelba bioloških pogojev nevračunljivosti je dobila novo obliko v redakciji načrta KZ SHS iz l. 1926 in 1927. Dočim sta SNKZ 1910 in NKZ SHS 1922 navajala kot biološke vzroke, ki izključujejo vračunljivost, bolestno duševno razstrojstvo, nezavestno stanje in umsko nerazvitje, navajata načrta iz l. 1926 in 1927 bolestno razstrojstvo duha,[10] motnjo zavesti, nedostatni razvoj duha in slabost uma.

Izraz »motnja zavesti« (pomučenje svesti) ustreza očividno nemškemu terminu »Bewusstseinstörung«, katerega so prevzeli poznejši načrti nemškega KZ na mesto izraza »Bewusstlosigkeit« (gl. § 20 nemškega NKZ 1913, § 18 NKZ 1919 § 17 — iz l. 1925, § 13 iz l. 1927 bezvestnost v SNKZ in NKZ SHS 1922) iz razlogov, o katerih bomo govorili pozneje.[11] Slabost uma kot razlog, ki opravičuje izključitev vračunljivosti, je prvič omenjena v NKZ SHS 1926.

---

[8] Gl. dr. Dušan M. Subotić. Projekat novog kaznenog zakonika za našu državu. »Policija.« 1922, br. 17—18, str. 797.

[9] Gl. Kratko objašnjenje..., str. 90.

[10] Dr. Dušan Subotić predlaga v svojem ekspozeju (str. 5), da se naj beseda »bolestnog« črta: »Reč »bolestnog« pred »duševnog rastrojstva« treba izostaviti, jer nema »zdravog duševnog rastrojstva«.

[11] Čehosl. načrt 1926 (§ 21) rabi izraz »porucha vědomí«, ki pomenja isto kot »Bewusstseinstörung«; švicarski načrt (čl. 12) 1916 pa — »die schwere Störung des Bewusstseins«, »une grave altération de la conscience«.

Kratka analiza izprememb v besedilu določbe o pogojih nevračunljivosti, počenši od SNKZ 1910 in do zadnje redakcije NKZ SHS 1927, nas privede do nastopnega zaključka. V oblikovanju pogojev, ki izključujejo vračunljivost po NKZ SHS, se kaže jasno vpliv ruskega KZ 1903, kolikor gre za definicijo tzv. psihološkega kriterija vračunljivosti. Glede formulacije bioloških pogojev smemo govoriti vobče o vplivu novejše pravne in psihiatrične doktrine in novejših reformnih načrtov, zlasti nemškega. S tem nikakor nočemo reči, da so avtorji načrta KZ SHS nekritično sledili tujim zgledom in jih suženjsko posnemali. Narobe! Že dejstvo, da se je dotična določba tolikokrat revidirala in izpopolnjevala, je najboljši dokaz pazljivosti in vestne presoje tega kompliciranega vprašanja. Določba § 21 odst. 1 NZK SHS iz l. 1927 o pogojih nevračunljivosti ni mehaničen sestavek iz tujih virov, marveč je poizkus utemeljiti te pogoje na osnovi zaključkov novejše teorije, uvažujoč legalno-tehnične in terminološke uspehe moderne reformne zakonodaje.[12] Za pravilno umevanje in razlaganje te določbe je bilo pač treba izjasniti, pod kakimi vplivi je nastala ta določba. V nadaljnjih izvajanjih poskusimo podati analizo bistva in vsebine § 21 odst. 1 NKZ SHS 1927, ozirajoč se tudi na predhodnike tega načrta.

§ 3. Vračunljivost kot pogoj kazenske odgovornosti.

NKZ SHS pripada številu projektov, ki so ohranili pojem vračunljivosti in ki smatrajo vračunljivost za nujen pogoj kazenske odgovornosti v strogem pomenu besede. Kazen se lahko uporablja namreč samo napram osebam, ki so vračunljive ali vsaj manj vračunljive, ne pa napram nevračunljivim. Uporabo očuvalnih sredstev, kolikor sploh prihajajo v poštev pri nevračunljivih osebah, motivira NKZ SHS z njihovo nevarnostjo za družbo oz. s potrebo njihovega zdravljenja. Določajo se očuvalna sredstva v interesu javne varnosti oz. v interesu zdravja nevračunljive osebe same. (§ 54 NKZ SHS 1922, § 51 NKZ SHS

[12] Gl. že citirani ekspoze dr. Dušana Subotića: »Pitanje kazenske odgovornosti predlog je raspravio u smislu modernih zahteva kaznenog prava i medicine.« (Str. 4).

1926 in 1927).[13] Zdi se nam, da se s tem ne strinja trditev motivov NKZ SHS 1922, da je pravna osnova za določitev očuvalnih sredstev edinole stanje nevarnosti dotičnika za družbo (état dangéreux), ker dopušča osnutek uporabo očuvalnih sredstev tudi v interesu zdravja nevračunljive osebe.[14]

Vsekakor moramo uvrstiti NKZ SHS med tiste zakonike in načrte, ki vidijo v sposobnosti za vračunanje pogoj kazenske odgovornosti. Avtorji našega osnutka se niso pridružili ekstremnim zaključkom italijanskega načrta iz l. 1921, ki izhaja s stališča, da abnormalni značaj psiho-fizičnih pogojev ne oprošča zadevne osebe legalne odgovornosti (»l' abnormità delle condizioni fisiopsichiche non esime della responsabilità dei delitti commessi«), kakor tudi ne stališču sovjetskega kazenskega zakonika 22. nov. 1926, ki smatra za zločin vsako socialnonevarno dejanje in naravnost zanika pojme vračunljivosti in krivde.

Dejstvo, da osnutek za edinstveni kazenski zakonik naše države ni stopil na pot ukinitve temeljnih pojmov kazenskega prava, h katerim spada brez dvoma tudi pojem vračunljivosti, moramo le pozdravljati. Zakonodajec more in tudi mora brez bojazni odstraniti vse, kar ni v skladu z nedvomnimi pridobitvami znanosti in nasprotuje moderni pravni zavesti. Vendar ne sme na avtoritativen način vsiljevati nauke in ideje, ki niso znanstveno utemeljene oz. so pod danimi pogoji neustvarljive.

Znano je, da smatrajo nekateri zastopniki radikalnih smeri, ki zanikavajo utemeljenost pojma vračunljivosti, sedanje kazensko pravo za atavizem, za ostanek barbarskih časov in predlagajo na mesto kazenskega prava nekako zaščitno pravo (ein Schutzrecht), na mesto kazenskih zavodov bolnišnice, sanatorije in vzgojevališča.[15] Toda v resnici najradikal-

---

[13] Gl. Kratko objašnjenje (str. 87).

[14] Eden avtorjev NKZ SHS prof. T. Živanović izrečno naglaša, da »nužnost mere bezbednosti proističe iz suštine ciljeva popravke i lečenja.« Dr. Toma Živanović: Dualitet krivičnih sankcija, kazne i mere bezbednosti 1926, str. 61.

[15] Gl. n. pr. A. Forel: Die Zukunft des Strafrechts v Zb. Zukunft des Strafrechtes. 1920, str. 25: »Die Zukunft des Strafrechtes liegt meiner

mejši zakonodajci niso v stanu izvesti tega programa, dasi ga, kot n. pr. Sovjetska Rusija, proglašajo za svojega.[16]

§ 4. Legalna opredelba pogojev nevračunljivosti.

Prehajamo na analizo pojma vračunljivosti in pogojev, ki izključujejo vračunljivost, v NKZ SHS. Kakor vsi kazenski zakoniki in načrti nove dobe, NKZ SHS ne podaja pozitivne opredelbe vračunljivosti, marveč se omejuje na določitev pogojev, ki izključujejo vračunljivost. V tem pogledu ni nobene razlike med SNKZ 1910 in NKZ SHS iz l. 1922, 1926 in 1927. Kakor pravilno naglašajo avtorji SNKZ, kazenski zakoniki ne vsebujejo odredbe o vračunljivosti, temveč samo o nevračunljivosti, ter se iz pojma te določa vsebina pojma vračunljivosti.[17] To se da obrazložiti v prvi vrsti s tem, da se sposobnost za vračunljivost domneva kot pravilo in da mora sodišče v primerih dvoma ugotoviti, ali so podani v konkretnem primeru pogoji, ki to sposobnost izključujejo. Če opažamo pri posameznih avtorjih nasprotno tendenco, namreč tendenco presumirati nevračunljivost pri vsakem zločincu, donec contrarium probetur, je ta tendenca vsekakor pretirana in zato nevzdržljiva.[18] Potemtakem je določitev pogojev nevračunljivosti v zakonu utemeljena tako stvarno kakor tudi s stališča smotrene zakonodajne tehnike. Zgolj teoretske legalne definicije so neumestne, kajti zakonodajec se mora omejiti samo na opredelbe, brez katerih praksa ne more izhajati. V kazenski zakonodaji gre predvsem

---

Ansicht nach in seiner Aufhebung, d. h. in der Entfernung eines jeden Rechtes zur Strafe... Unser ganzes heutiges Strafrecht ist ein Atavismus, ein Überrest alter barbarischer Sitten, mit dem römischen Recht, dem Judentum und dem Christentum weiss Gott wie zusammengekleistert.«

[16] Podrobnejšo obrazložitev te trditve gl. v našem delu »Das Recht Sowjetrusslands« 1925. Gl. tudi Maurach. System des Russischen Strafrechtes 1928, str. 84, 85.

[17] Projekat i motivi, str. 163.

[18] Gl. zanimivo polemiko v švicarskem pravno-psihiatričnem slovstvu. Prof. Hans W. Maier contra Dr. Edlin. Monatschr. für Kriminalpsychologie. 1927, Heft 6. Psihiater Hans W. Maier trdi prav, ko pravi, da »die überwiegende Mehrzahl der Delikte nach der geltenden Auffassung in zurechnungsfähigen Zustande begangen werden«. (Str. 317).

za določitev občnih pogojev kazenske odgovornosti ter splošnega in specialnega dejanskega stana zločinov.

Prvo vprašanje, ki ga mora rešiti zakonodajec pri določitvi pogojev nevračunljivosti, je vprašanje o tem, na kak način naj oblikuje legalno opredelbo teh pogojev. Sistem posamičnega naštevanja vzrokov nevračunljivosti, ki je značilen n. pr. za francosko in avstrijsko kazensko zakonodajo, se v praksi ni obnesel. Pri taksativnem naštevanju teh vzrokov bi se utegnile prezreti posamezne vrste abnormalnega psihičnega stanja, ki upravičuje izključitev vračunljivosti. Za označbo posameznih psihičnih anomalij rabi zakonodajec včasih take izraze, ki skrajno otežkočajo subsumpcijo poedinih primerov nevračunljivosti pod določbo zakona.

Splošno je znano, koliko različnih tolmačenj je izzval n. pr. izraz »démence« v francoskem kaz. zakoniku iz l. 1810. Dočim razlagajo nekateri avtorji ta izraz kot motenje intelekta, pri pisujejo drugi temu terminu širši pomen. Toda tudi pri širši interpretaciji termina »démence« je težko prištevati temu pojmu n. pr. začasno motenje zavesti.[19]

Skoro iste neprilike so nastale tudi pri razlaganju § 2 avstr. kz. 1852, ki velja doslej v slovensko-dalmatinskem področju naše kraljevine. Tudi v tem primeru se je izkazalo taksativno naštevanje posameznih vzrokov nevračunljivosti kot nezadovoljivo. Ne morem se ob tej priliki spuščati v podrobnosti in omenjam samo tale splošno znana dejstva: avstr. zakon upošteva samo intelektualne anomalije in sicer le v njih ekstremni obliki, »kadar je storilec p o p o l n o m a brez uma« ali pa »pri prenehovalni blaznosti v času norenja« ali »v polni pijanosti« ... ali v drugi kaki zmotenosti misli, v kateri se storilec ni zavedel svojega dejanja«. Dasi tudi izpopolnjuje § 134 avstr. kazensko - pravnega reda vrzeli § 2 KZ 1852 z ozirom na

[19] R. Garraud poudarja, da sta pravna in psihiatrična veda v dobi, ko se je pojavil Code pénal, omejevala pojem duševne bolezni samo na primere intelektualnih motenj: »... La loi avait voulu marquer, par l' expression, même dont elle se servait, qu' elle liait l' irresponsabilité a un t r o u b l e d e l' i n t e l l i g e n c e (mens) qui, pour les législateurs comme pour medecins de l' époque, etait alors l' unique signe de la folie.« R. Garraud. Précis de droit criminel. 1926, str. 251.

vzroke, ki izključujejo vračunljivost, so vendar dotična določila § 2 KZ jako pomanjkljiva.[20]

Vsekakor se je izkazal sistem taksativnega naštevanja konkretnih vzrokov nevračunljivosti kot nezadovoljiv. Ni čuda torej, da v novejšem kazensko-pravnem slovstvu skoro nihče več ne zagovarja tega sistema.[21]

§ 5. Biološka, psihološka in mešana metoda pri določitvi pogojev nevračunljivosti.

Doktrina kazenskega prava novejše dobe razlikuje tri sisteme, po katerih je moči določiti pogoje nevračunljivosti: čisto biološko, čisto psihološko in tzv. mešano metodo. Čisto biološka metoda sestoji v naštevanju psihičnih anomalij, ki utemeljujejo nevračunljivost storilca. Oblika tega naštevanja je lahko različna, bodisi taksativno-konkretna (primer francoski Code pénal),[22] bodisi izražena v bolj splošnih terminih. Kot primer zadnje vrste naj navedemo formulo, ki jo je predlagal prof. Aschaffenburg l. 1904 na zborovanju pruskih medicinskih uradnikov v Gdansku: »War der Täter zur Zeit der Begehung der strafbaren Handlung geisteskrank, blödsinnig oder bewusstlos, so wird er nicht bestraft«. V istem smislu je bilo oblikovano tudi prvotno besedilo švicarskega osnutka: »Wer zur Zeit der Tat geisteskrank oder blödsinnig oder bewusstlos war, ist nicht strafbar« (švic. načrt iz l. 1893 čl. 8; 1894 čl. 8, odst. 1; 1896, čl. 11, odst. 1).

---

[20] Gl. med. dr. A. Lenz: Die Zurenchnungsfähigkeit nach dem VE zu einem österr. Str. G. B. »Oest. Z. f. Strafrecht«, str. 46—48. Avtor posebno naglaša, da velj. avstr. KZ »legt das entscheidende Gewicht allein auf das intellektuelle Moment, während die Anomalien des Trieblebens vernachlässigt werden«.

[21] Gl. Stoos. Lehrbuch des österr. Strafrechtes. 1909, str. 79. Lammasch upravičeno poudarja, da avstr. kz.. »durch die Entwicklung der Psychiatrie vollständig überholt worden ist« Grundriss des Strafrechtes, str. 20. Gl. tudi v. Lilienthal V. D. A. T. Bd. V, str. 57.

[22] Čl. 64 francoskega Code pénal: »Il n' y a ni crime ni délit, lorsque le prévenu était en état de démence en temps de l' action.«

Avtorji SNKZ 1910 so odklonili čisto biološko metodo iz razlogov, ki so skoro dobesedno istovetni z razlogi, ki jih navajajo motivi prednačrta nemškega KZ iz l. 1909.[23] Ti razlogi so v glavnem sledeči. Biološka metoda smatra vprašanje vračunljivosti načeloma kot medicinsko vprašanje. Kakor hitro je ugotovljeno, da obstoji katerokoli v zakonu naznačeno stanje ali bolezen, se smatra, da je vračunljivost storilca izključena. Dasi sodi definitivno o vračunljivosti storilca sodnik, vendar odloča medicinski strokovnjak.

Stališče SNKZ 1910 je prevzel tudi NKZ SHS. Potemtakem je to postalo merodajno za naše bodoče kazensko pravo. To stališče je po našem mnenju edino pravilno. Ugotovitev pogojev kazenske odgovornosti ne smemo istovetiti s klinično diagnozo duševnega zdravja prizadetega subjekta. Kazensko sodišče ni psihiatrična klinika, marveč ustanova, ki naj ščiti osebne, društvene in državne interese. Vprašanje vračunljivosti je v prvi vrsti p r a v n o vprašanje.[24] Vzrok, da se izključi kazenska odgovornost ne tiči v bolezni ali abnormalnem stanju kot takem, temveč v posledicah, ki jih povzročajo psihične anomalije v duševnem življenju človeka, v njegovem intelektu in volji. Nekateri pisatelji posebno poudarjajo, da onemogoča čisto biološka opredelba vzrokov nevračunljivosti v kazenskem zakonu smotreno sodelovanje sodnika in veščaka psihiatra. Na to nevarnost opozarjajo celo nekateri psihiatri, na pr. prof. E. Schultze.[25] Če bi bila rešitev vprašanja vračunljivosti odvisna samo od mnenja psihiatra, bi utegnilo priti do

---

[23] Primerjajmo Projekat i motivi kazn. zakonika za kraljevinu Srbiju, str. 165, in Entwurf zu einem deutschen Str. G. B. Begründung, str. 226, 227. Gl. tudi srbski prevod norveškega osnutka: Projekat opšteg kaznenog zakonika za Kraljevinu Norvešku. S nemačkog preveo M. S. Gjuričić. 1912, str. 120.

[24] Gl. med. dr. izvrstno delo ruskega učenjaka prof. Taganceva: Ruskoe ugolovneje pravo. I., str. 383, 384, in Gretener: Die Zurechnungsfähigkeit als Gesetzgebungsfrage, str. 17 in nasl.

[25] »Es liegt auf der Hand, dass es unter diesen Umständen zu einer Freisprechung kommen könnte, die weder der Gesetzgeber beabsichtigt hat, noch das Volksempfinden billigen wird.« Prof. Dr. Ernst Schultze. Psychiatrie und Strafrechtsreform 1922, str. 5.

oprostitev, ki jih zakonodajec ni imel v mislih in ki bi bile v nasprotju z ljudskim mnenjem. V istem smislu se izraža tudi slavni dunajski znanstvenik prof. Wagner v. Jauregg. Pojem nevračunljivosti ni istoveten s pojmom duševne bolezni. Kakor ni absolutno telesno zdravih ljudi, tako velja isto z ozirom na duševno zdravje. Razširjenje pojma nevračunljivosti na vse stopnje in vrste duševnega razstrojstva bi nasprotovalo splošni pravni zavesti.[26]

Čisto biološka metoda torej ne ustreza smotrom, ki jih zasleduje kazenska zakonodaja. Isto moramo reči tudi o čisto psihološki metodi, ki se pri določitvi pogojev nevračunljivosti omejuje na navedbo psiholoških posledic abnormalnega psihičnega stanja. Tako določbo je vseboval prvi uradni načrt KZ za severonemško zvezo (Regierungsentwurf I für den Norddeutschen Bund vom 31. Juli 1869, § 46): »Ein Verbrechen oder Vergehen ist nicht vorhanden, wenn zur Zeit der Tat die freie Willensbestimmung des Täters ausgeschlossen war«.[27] V novejši dobi se za čisto psihološki kriterij zavzemata Gerland in Mezger.[28] Utemeljujeta svoje naziranje s tem, da so za razmejitev vračunljivosti in nevračunljivosti merodajne posledice, ki nastopajo v duševnem življenju storilca, ne pa njih organski, biološki vzroki. Duševna bolezen, motenje zavesti »sind Beweisgründe, aber nicht Rechtsgründe des Begriffs«. Čeprav je izhodišče zagovornikov čisto psihološkega kriterija nevračunljivosti pravilno, vendar je omejitev formule nevračunljivosti na čisto psihološke znake komaj priporočljiva in sicer predvsem iz praktičnih razlogov procesualnega značaja. Za sodišče bi pomanjkanje biološkega kriterija pomenilo popolno dezorientacijo glede vprašanja, kdaj je treba pritegniti k sodelovanju psihiatra oz. kdaj je staviti poroti posebno vprašanje o sposobnosti storilca

---

[26] Prof. Wagner v. Jauregg: Der Zurechnungsfähigkeitsparagraph im Strafgesetzentwurfe. Oesterr. Z. f. Strafrecht. 1911, str. 21.

[27] V. Lilienthal, op. cit., str. 12 Mezger. Persönlichkeit und strafrechtliche Zurechnung. 1926, str. 7.

[28] Gerland: Kritische Bemerkungen zum allg. Teil des St. G. Entwurfes. 1921, str. 20. Mezger, op. cit., str. 10.

za vračunanje i. t. d. Tudi naloga psihiatra kot izvedenca bi bila na ta način jako otežkočena.

Avtorji SNKZ 1910 so si predstavljali čisto psihološko metodo samo v obliki indeterminističnega kriterija proste volje, (kar ni točno) in so trdili, da »čisto psihološka metoda... nije danas više zastupljena ni u nauci ni u zakonodavstvima«, (str. 164, kar zopet ni točno). Vendar so povsem upravičeno zavrgli čisto psihološko metodo in so sprejeli tzv. mešano metodo, ki se je ohranila tudi v NKZ SHS.

Bistvo mešane metode je označeno v motivih SNKZ takole. Ta metoda zavrača čisto psihološko kakor tudi čisto biološko pojmovanje vračunljivosti. Združuje obe metodi in smatra, da vsebuje vprašanje vračunljivosti i psihološko i medicinsko stran, dasi je vendarle končno pravno vprašanje. Pri mešani metodi navaja zakon na eni strani v splošnih potezah ona duševna stanja, ki izločajo ali utegnejo izločati vračunljivost, na drugi pa oblikuje hkratu tudi psihološke momente, ki služijo sodniku kot merilo za ocenitev vpliva, ki ga je imela gotova duševna bolezen na vračunljivost storilca v poedinem primeru.[29] V § 21 odst. 1 NKZ SHS 1927 je mešana biološko-psihološka metoda prav tako jasno izražena: Ni odgovoren, kdor ob času storitve dejanja ni mogel pojmiti narave in značaja (pomena?) svojega dejanja ali pa se ni mogel ravnati temu pojmovanju primerno (psihološki kriterij) vsled bolestnega razstrojstva duha ali motenja zavesti ali nezadostnega umskega razvoja ali slaboumja (biološki kriterij).

§ 6. Vprašanje svobodne volje in formula nevračunljivosti.

Pri oblikovanju psihološkega kriterija nevračunljivosti opažamo v pozitivni zakonodaji različne struje. Dočim izhajajo nekateri kazenski zakoniki iz ideje proste volje, poskušajo drugi oblikovati psihološki kriterij bodisi v smislu determinizma, bodisi v smislu tzv. indiferentizma glede vprašanja svobodne volje. Kot primer zakonikov prve vrste naj omenimo veljavni nemški KZ (§ 51), ogrski (§ 36), srbski Kz

[29] Projekat i motivi, str. 165.

(§ 53) in nek. dr. Drugo vrsto zakonikov tvorijo predrevolucijski ruski KZ 1903 (§ 39), bolgarski, ki je zgrajen v svojem splošnem delu na podlagi ruskega, in vsi nam znani načrti kazenskih zakonikov, ki vsebujejo psihološki kriterij nevračunljivosti.

V okviru pričujočega predavanja seveda ne utegnemo podati podrobne analize jako kompliciranega vprašanja o vplivu indeterministične in deterministične doktrine na legalno opredelbo vračunljivosti v kazenskem pravu. Omenimo ob tej priliki, da so v jugoslovenskem pravnem in psihiatričnem slovstvu zastopane najrazličnejše smeri, počenši od skrajnega indeterminizma do strogega determinizma. Prof. Šilović odločno zagovarja čisto indeterministično naziranje. »Mi, koji smo indeterministi ili pristalice slobodne volje, — prav ta odlični zastopnik kazenske pravne vede, — mi osnivamo krivnju čovjeka u moči njegovoj: kad se je odlučio na kažnjivo delo, da je bio kadar odlučiti se i protivno, da ima snagu, da podigne do odluke one motive, koje hoče, bez ozira na to, kolika je jakost tih motiva«...[30]

V nasprotju s prof. Šiloičem izhaja prof. Živanović iz stališča, da »pitanje, da li je ljudska volja slobodna ili ne, još nije rešeno, ...niti se može rešiti, pošto rešenje istoga leži van granica našeg saznanja. Zato krivično pravo, kao nauka namenjena praktičnim ciljevima, ne može zasnovati svoj tako važan pojam, kao što je podobnost za uračunljivost, na jednom metafizičkom pojmu, kao što je sloboda volje.[31] Svoje naziranje označuje prof. T. Živanović kot indiferentistično, t. j. neodvisno od vprašanja svobodne volje, in ga stavlja v nasprotje z indeterminizmom, kakor tudi s teorijo italijanske pozitivne šole, ki jo smatra za edino strogo deterministično.[32]

---

[30] Dr. J. Šilović. Kazneno pravo. 5 izd. 1920, str. 79, 83. Sloboda volje i kazneno pravo. II. izd. 1912. V istem smislu Avakumović. Teorija kaznenog prava. Prvi deo. Beograd. 1887, str. 87.

[31] Dr. Toma Živanović. Osnovi krivičnog prava. Opšti deo. 1922, str. 242.

[32] Dr. Toma Živanović: Dualitet krivičnih sankcija, kazne i mere bezbednosti, str. 59 in nasl., str. 85.

Dr. Ivan Herzog[33] smatra, da je indeterministično naziranje vobče značilno za pravnike, deterministično pa za zdravnike in sploh za zastopnike naravoslovne vede. Ta trditev se seveda ne ujema z dejstvi, kajti mnogo zagovornikov determinizma je tudi med pravniki, zlasti med novejšimi kriminalisti.

Prof. Dolenc smatra spor med deterministi in indeterministi s stališča kazenskega prava za brezploden. »Zakonodajcu ni treba povpraševati po prostosti volje, ampak le po sposobnosti za storitev zločina; ni treba presojati napačne volje raz stališče etike in religije, zadostuje, da jo presojamo raz stališče prava...« Za kazensko pravo zadostuje po mnenju prof. Dolenca deliktična sposobnost, t. j. sposobnost zavesti, da se stori neko antisocialno dejanje.[34]

Vidimo torej, da so v jugoslovenskem znanstvenem slovstvu zastopana različna mnenja glede vprašanja o svobodni volji kot kriterija o sposobnosti za vračunanje. Isto opažamo v literaturi vseh narodov ker se v sporu med indeterministi in deterministi očitujejo vzajemno si nasprotujoča svetovna naziranja.[35] Nekateri pisatelji, čeprav so deterministi, mislijo, da je in ostane naivni, t. j. nekritični indeterminizem pri vseh ljudeh glavno vodilo njih čustvovanja in dejstvovanja. Tako n. pr. trdi prof. Wagner v. Jauregg, da se spremenijo tudi deterministi in preidejo skoro vedno v indeterministe, če gre za njih blagor ali gorje. Indeterminizem je po mnenju omenjenega pisatelja svetovno naziranje, ki ga ne pridobimo samo vsled izobrazbe in vzgoje kot etično polnovreden motiv našega vedenja, marveč tudi kot navidezno neizpodbiten rezultat na-

---

[33] Dr. Ivan Herzog. Primjedbe k projektu kaznenog zakonika sa strane psihijatrije. Mjesečnik. 1924, str. 20 (istotam — popolnoma upravičene opombe redakcije »Mjesečnika«).

[34] Dr. Metod Dolenc. Osnovne ideje italijanskega prednačrta za kazenski zakonik. »Pravni vestnik«. Leto II., št. 3, str. 38. Gl. tudi Vesnić. Krivična odgovornost u svetlosti današnje nauke. 1890. — Ogorelica. Pravnik. III., str. 406. — Dušan M. Subotić Projekat novog kaznenog zakonika za našu državu. »Policija«. 1922, str. 798.

[35] Primerjaj mnenje K. Bindinga o tzv. »esoterische Psychologie des Rechts«. Dr. K. Binding. Die Normen und ihre Übertretung. II. Bd. Erste Hälfte. 1914, str. 3—15.

ivnega, nekritičnega samoopazovanja. To naivno opazovanje samega sebe nam vsiljuje prepričanje, da imamo sposobnost proste odločitve pri svojem dejanju ali nehanju. Na tem splošnem prepričanju o svobodni volji temeljijo po mnenju tega učenjaka vsi kazenski zakoniki in načrti, ki so ohranili pojem krivde. Krivda ima za pogoj vedno, da bi utegnil storilec ravnati drugače, kakor je v resnici ravnal — predstavljanje, ki z determinističnim naziranjem ni združljivo. Na indeterministično stališče se mora postaviti tudi sodnik, dasi je po svojem prepričanju determinist.

S tega stališča je indeterminizem naziranje vseh laikov, v njih praktičnem življenju,[36] dočim temelji naravoslovna veda (m. dr. tudi psihiatrija) na hipotezi determinizma. Vsak psihiater mora izhajati iz te hipoteze, četudi je po svojem prepričanju indeterminist.

V nasprotju s pravkar omenjenim mnenjem trdijo drugi pisatelji, da je baš determinizem naziranje, ki je značilno za široke plasti ljudstva (tako n. pr. prof. Löffler, dr. Ernst Seelig in dr.).[37]

Navedli smo kratke podatke o stanju spora med indeterministi in deterministi v novejšem kazensko-pravnem slovstvu samo radi tega, da bi poudarili skrajno kompliciranost tega težkega in morda sploh nerazrešljivega vprašanja. Spor se bo nadaljeval ad infinitum, toda življenje in praksa pa seveda ne moreta čakati, kajti kakor se duhovito izraža Sigwart: ... die theoretischen Fragen kann man vertragen ... in der Praxis aber muss zwischen Ja und Nein gewählt werden.«[38] Isto velja seveda tudi za zakonodajca. Toda reševati vprašanje

---

[36] V istem smislu tudi dr. Dušan M. Subotić. Deoba zločinaca s obzirom na antisocijalnu volju. »Arhiv za pravne i društvene nauke«. 1921, str. 166.

[37] »In Bezug auf kräftig motivierte Handlungen anderer ist auch der volkstümliche Beobachter ein praktischer Determinist...« Löffler. Diskussion über die Frage der Zurechnungsfähigkeit in der österr. Kriminalistischen Vereinigung. Oesterr. Z. f. Strafrecht. 1911, str. 66. — Dr. Ernst Seelig: Willensfreiheit und strafrechtliche Verantwortlichkeit. Monatschr. f. Kriminalpsych. 1925, str. 15.

[38] Sigwart. Logik. 4-te Aufl. II. Str. 18. Gl. Binding, op. cit., str. 4.

svobod. ali nesvobod. volje ni naloga zakonodajca, ker filozofski spor ne more biti rešen na podlagi sklepa parlamentske večine.[39] Zakonodajcu ne preostaja nič drugega, nego zavzeti nevtralno pozicijo v tem teoretskem sporu. Tako postopajo skoro vsi novejši kazenski zakoniki in načrti, med njimi tudi SNKZ 1910 in po njegovem zgledu tudi NKZ SHS.

Avtorji srbskega osnutka so bili mnenja, da je vprašanje svobodne volje jako sporno in se da razlagati na različen način. Celo tedaj, če svobode volje ne bi smatrali niti v determinističnem, niti v indeterminističnem smislu, marveč v smislu, ki ga ima v navadnem življenju, prevzeti svobodo volje kot kriterij vračunljivosti ne bi bilo primerno.[40] (Isto stališče je značilno tudi za NKZ SHS.[41]).

§ 8. Psihološki kriterij nevračunljivosti.

Preidemo na podrobnejšo analizo psihološkega in biološkega kriterija nevračunljivosti v osnutku za edinstveni KZ.

Psihološki kriterij nevračunljivosti v NKZ SHS (§ 21 odst. 1) je oblikovan tako-le:

Ni odgovoren, kdor ob času storitve dejanja ni mogel pojmiti narave in značaja svojega dejanja ali se ravnati primerno temu pojmovanju. Prvi del te formule (»ni mogel pojmiti narave in značaja svojega dejanja«) se nanaša na intelektualno stran psihičnega življenja. Zakonodajec izhaja iz misli, da je človek, ki se nahaja ob času svojega dejanja v normalnem duševnem stanju, sposoben uvidevati tako dejansko stran svojega čina, njegovo »naravo«, kakor tudi zavedati se njegovega značaja (oz. pomena), z drugimi besedami, da je njegovo dejanje dovoljeno oz. prepovedano (socialno-pravna ocenitev dejanja). Večina no-

[39] M. E. Mayer. Der Allgemeine Teil des deutschen Strafrechts. 1915, str. 312.

[40] Projekat i motivi, str. 166.

[41] Gl. motivi SNKZ 1910 »Da postoji uračunljivost učinioca projekat ... traži: sposobnost shvatanja prirode i značaja dela, gde se pod »prirodom« razume fizička priroda dela, a pod »značajem« pravni karakter, t. j. da je delo zabranjeno zakonom.« Projetak i motivi, str. 168.

vejših načrtov, n. pr. nemški, avstr., švic., češkosl., švedski in dr. oblikuje ta del psihološkega kriterija nekoliko drugače in govori izrečno samo o sposobnosti dotičnika uvidevati socialno oz. pravno stran svojega dejanja (»das Unrecht seiner Tat einzusehen — čl. 12 švic. NKZ 1916, »das Unerlaubte der Tat einzusehen« — § 17 nemšk. NKZ 1925, »das Unrechtmässige der Tat einzusehen — § 13 nemšk. NKZ 1927«, »razpoznati bezpravnost svého čina« — § 21 ČSL. NKZ 1926). Razlika med navedenimi načrti in osnutkom za edinstveni KZ se potemtakem označuje tako-le:

1. ti načrti upoštevajo samo sposobnost presoje socialno-pravne strani dejanja, dočim se ozira naš osnutek tudi na sposobnost uvidevanja njegove dejanske strani; 2. v našem osnutku moment socialnopravne ocenitve ni dovolj jasno očrtan zlasti vsled dvojnega pomena srbske besede »značaj«.

Raztegnitev v NKZ SHS dotičnega dela psihološkega kriterija tudi na dejansko stran storjenega, ne smatram za zgrešeno, kajti zmožnost presojanja in pretehtavanja dejanskih pogojev svojega ravnanja utegne imeti bistveni pomen za vsestransko ocenitev duševnega stanja storilca. Izraz »značaj« (pomen?) kot označba socialno-pravne strani dejanja se nam ne zdi povsem prikladen glede na možnost njegovega različnega tolmačenja.

Drugi del psihološkega kriterija (sposobnost ravnati se temu pojmovanju primerno) se nanaša na voluntaristično stran duševnega življenja. Zakonodajec mora računati z nepobitnim dejstvom, da obstojajo take oblike psihičnega razstrojstva, pri katerih človek sicer ne izgubi zmožnosti pravilne abstraktne presoje dejanske in socialne strani svojega vedenja, pač pa mu manjka sposobnosti, koordinirati svoje ravnanje na podlagi te v splošnem pravilne presoje. Ta moment poudarjajo motivi ČSL. NKZ. Isto naziranje je značilno tudi za avtorje NKZ SHS.

Končno je treba naglasiti, da smatra § 21 odst. 1. našega osnutka vračunljivost že takrat kot izključeno, če je podan vsaj eden pogojev, ki tvorijo vsebino psihološkega kriterija,

z dr. besedami: 1. če subjekt ob času dejanja ni mogel pojmiti narave in značaja svojega dejanja oz. 2. če ni mogel ravnati temu primerno.

NKZ SHS, kakor tudi drugi KZ in načrti, napravljajo odgovornost odvisno od vprašanja, ali je dotični storilec mogel pojmiti naravo in značaj svojega dejanja, ali temu primerno se ravnati. Vprašanje je: kaj pomenjajo v tej zvezi besede »svojega dejanja«? Motivi SNKZ 1910 poudarjajo, da »nikako nije dovoljno samo konstatovanje duševne bolesti u opšte, već je potrebno utvrditi odnos izmedju duševne bolesti i kažnjive radnje. Mora se, dakle, ispitati: u kojoj meri učinilac kažnjive radnje usled duševne bolesti nije mogao da shvati pravi karakter radnje« itd.[42]

V kazensko-pravnem slovstvu se oblikuje to naziranje v tem smislu, da pomenja nevračunljivost nedostatek določnih potenc glede na določni cilj (»nur den Mangel bestimmter geistigen Potenzen in Hinblick auf ein bestimmtes Ziel«, kakor pravi prof. A. Lenz.[43]) Kot konkretno ilustracijo navajajo n. pr. to-le: Pri slaboumnem manjka pojmovanje protipravnega značaja nasilnega dejanja bolj redko kakor pa n. pr. pojmovanje protipravnosti ponarejevanja listin; človek v pijanosti uvideva morda protipravnost tatvine, ne pa protipravnosti nasilstva itd. V takih primerih imamo opraviti s subjekti, o katerih prof. Mezger pravi, da lahko vzdržijo le gotov poizkus obtežitve, niso pa kos močnejšemu poizkusu.[44]

Avtorji ČSL. osnutka 1926 izrečno naglašajo, da se mora sposobnost ocenitve presojati z ozirom na značaj dejanja, za katero gre »... Tato shopnost hodnocení musí býti posuzována podle rázu činu, o nějž jde«).[45]

S tem se po našem prepričanju še ne prejudicira vprašanje o tzv. delni vračunljivosti oz. temporarni nevračunljivosti vsaj v tem smislu ne, v katerem so prej govorili o tzv. monoma-

---

[42] Projekat i motivi, str. 107.

[43] Lenz. Die Zurechnungsfähigkeit nach dem Vorentwurfe zu einem österr. StGB. Oesterr. Z. f. Strafrecht. 1912, str. 54.

[44] Mezger. Persönlichkeit und strafrechtliche Zurechnung, str. 37.

[45] Odůvodnění, str. 33.

nijah, o izoliranih blodnjah itd.[46] V mejah predavanja se ne moremo spuščati v presojo detajlov in osobito znanega spora med psihiatri glede odgovornosti v primerih tzv. subakutne paranoje, ki ga je sprožil Ziehen[47] in katerega so se udeležili drugi odlični nemški znanstveniki.

§ 9. Biološki kriterij nevračunljivosti.

Zgoraj omenjene posledice v psihičnem življenju subjekta koreninijo v stalnih ali začasnih bioloških vzrokih, ki jih našteva § 21 odst 1 NKZ SHS v splošnih izrazih. To so: 1. bolestno razstrojstvo duha; 2. motenje zavesti; 3. nedostatni razvoj duha; 4. slabost uma. Prvi trije vzroki so bili navedeni že v srbskem osnutku iz l. 1910. Zadnjega (slabost uma) srečavamo prvič v NKZ SHS iz l. 1926.

Pomudimo se na kratko pri poedinih bioloških vzrokih nevračunljivosti.

1. Bolestno razstrojstvo duha (bolestno duševno razstrojstvo). Motivi srb. osnutka umevajo pod tem izrazom vse vrste pravih duševnih bolezni, kakor tudi sleherna bolestna motenja duševnega delovanja.[48]

2. Motenje zavesti (pomučenje svesti). SNKZ 1910 (§ 46, odst. 1) in NKZ SHS 1922 (§ 19, odst 1) sta rabila izraz »bezvestnost«, t. j. nezavestno stanje, kar ustreza nemškemu »Bewusstlosigkeit«, vendar, kakor se razvidi iz motivov SNKZ, sta menila s tem ne samo popolne nezavesti, marveč

[46] Gl. Mezger, op. cit., poglavje p. n. »Das Problem der sog. partiellen Zurechnungsfähigkeit.« — Wetzel. Die Tat als Kriterium der Zurechnungsfähigkeit. Mschr. für Kriminalpsychologie. 1914. Mezger. Der Krankheitsbegriff in § 51 St. G. B. Z. für die ges. Strafrechtswiss. XXXIII, str. 159 in Der psychiatrische Sachverständige im Prozess. 1918. Prof. v. Lilienthal oblikuje prevladajoče naziranje tako-le: »Man hat allgemein die Vorstellung der Möglichkeit eines partiellen Irrsins oder des Bestehens isolierter Wahnideen aufgegeben.« Op. cit., str. 31.

[47] Gl, Ziehen v Monatsschr. f. Psychiatrie und Neurologie (1899) B. V, str. 52. Aschaffenburg v Hoches Handbuch der gerichtlichen Psychiatrie, I. Aufl. 1901, str. 30 in nasl.

[48] Projekat i motivi, str. 168.

tudi znatno motenje zavesti (veće pomućenje svesti«[49]). Kot vzroke tega psihičnega stanja so v SNKZ navedeni otrovanje (med dr. alkoholično), bolezni kakor epilepsija, — halucinacije, napadi ob času nosečnosti, spolnega dozorevanja itd., nadalje sanje, somnambulizem in dr. To pojasnilo je ohranilo svoj pomen tudi za NKZ SHS, seveda pa ne v smislu izčrpnega, taksativnega naštevanja.

Omenili smo že, da je NKZ SHS 1926 nadomestil izraz nezavestno stanje (bezvesnost) s terminom motenje zavesti (pomučenje svesti), ne da bi navedel razloge ter izpremembe. Skoro ni dvoma, da so avtorji NKZ SHS sledili v tem primeru nemškemu in nekaterim drugim novejšim načrtom. Novejše besedilo dotičnega paragrafa nemškega načrta rabi namreč izraz »Bewusstseinsstörung« namesto »Bewusstlosigkeit«, katerega je uporabljal nemški prednačrt po zgledu veljavnega nemškega KZ. To terminološko izpremembo pojasnjuje obrazložitev nemškega NKZ 1927 tako-le: »S tem se veljavno pravo ne izpreminja: nemška judikatura že sedaj razteza ta pojem (Bewusstlosigkeit) tudi na primere vsake bistvene okvare zavesti. Da bo isto veljalo tudi v bodočnosti, se razvidi iz tega, da mora motenje zavesti (Bewusstseinsstörung) napraviti storilca nesposobnega, da bi izprevidel nepravo svojega dejanja ali določil svoje ravnanje primerno temu izprevidu.«[50] Tudi psihiatrična literatura (Schultze, Aschaffenburg) ima izraz »motenje zavesti« za bolj primeren kot »nezavestno stanje«, kajti slednji je preozek.[51]. Moramo torej priznati, da je ta terminološka izprememba v našem osnutku utemeljena.

3. Nedostatni razvoj duha (umna nerazvijenost). S stališča avtorjev SNKZ, ki je izraženo v motivih, je povsem vseeno, ali je ta nedostatek prirojen ali pa je nastopil šele po rojstvu. Prav tako nima pomena, ali je povzročen po bolezni

---

[49] Istotam, str. 168.

[50] Entwurf eines Allg. Deutschen STGB Begründung, str. 14. Dr. R. Frank. Das STGB. für das deutsche Reich 1924, str. 138.

[51] Die Stellung des Psychiaters zur Strafrechtsreform. Mschr. f. Krim. Ps. und Str. Reform 1925, str. 147.

ali pa je posledica telesnega nedostatka. V poštev pridejo zlasti idiotizem in gluhonemnost.[52]

4. Slabost uma (slaboumnost). Razlogi, radi katerih NKZ SHS iz l. 1926 posebno omenja poleg nedostatnega razvoja duha še slabost uma, katera v predidočih načrtih ni bila navedena, nam niso znani. Zdi se nam, da obsega pojem nedostatnega razvoja duha, če upoštevamo pojasnila srbskega osnutka, tudi slabost uma, in torej nadaljnja razčlenitev ni neobhodno potrebna. Vendar bi bilo želeti, da bi se o tem vprašanju izrazili kot poklicani — psihiatri.

Ob tej priliki bodi omenjeno še to-le: Nekateri psihiatri (n. pr. Aschaffenburg) so mnenja, da bi s psihiatričnega stališča zadostovala kratkomalo formula »bolezensko motenje duha« (krankhafte Störung der Geistestätigkeit), ki obsega vsa druga duševna motenja kot podvrste tega motenja (»als Abarten dieser Störung«). Pač pa moramo po lastnem priznanju Aschaffenburga upoštevati tudi položaj laikov, za katere je podrobnejša razčlenitev bolj jasna. Glede na to tudi nemški psihiater ne ugovarja razčlenitvi tega pojma v zakonu.[53]

Skoro ni potrebno poudarjati, da vsi navedeni biološki vzroki (kakor bolestno razstrojstvo duha, motenje zavesti, nedostatni razvoj duha in slabost uma) izključujejo sposobnost za vračunanje le tedaj, kadar povzročajo v psihičnem življenju subjekta posledice, ki so naznačene v psihološkem kriteriju nevračunljivosti, kadar namreč dotična oseba ob času dejanja ni mogla pojmiti narave ali značaja svojega dejanja ali se temu pojmovanju primerno ravnati. V tem je prvi smisel mešanega biološko-psihološkega oz. psihiatrično-pravnega kriterija, kakor ga oblikuje NKZ SHS in skoro vsi drugi moderni načrti KZ.

§ 10. Moment, ki je merodajen za ugotovitev nevračunljivosti.

Iz besedila § 21, odst 1 NKZ SHS sledi, da se mora pri vprašanju vračunljivosti kot pogoju odgovornosti radi konkretnega dejanja upoštevati psihično stanje subjekta o b č a s u

[52] Projetak i motivi, str. 168.

[53] Aschaffenburg, op. cit., str. 148.

storitve dejanja: »Ni odgovoren, kdor ob času dejanja ni mogel itd.« Na tem stališču stoje skoro vsi kazenski zakoniki in načrti kaz. zakonikov razen sovjetskega KZ z dne 22. nov. 1926 (§ 11). Po sovjetskem KZ se tzv. sredstva sodno-poboljševalnega značaja ne smejo uporabljati napram osebam, ki so izvršile zločine v abnormalnem duševnem stanju, kakor tudi ne napram osebam, ki so se sicer ob času dejanja nahajale v stanju psihičnega ravnotežja, ob času sodbe pa so se izkazale kot psihično abnormalne. Sovjetski KZ uvaja torej v materialni KZ določbo, ki ima po svojem bistvu procesualni značaj.[54] Pretežna večina KZ zakonikov in načrtov pa smatra v soglasju s kazensko pravno doktrino, da ima odločilen pomen za ugotovitev vračunljivosti oziroma nevračunljivosti psihično stanje storilca ob času dejanja. Merodajen je pri tem moment udejstvovanja zločinske volje, ne pa moment, v katerem je nastopila posledica. Točna ugotovitev časovnega momenta pri presoji vprašanja nevračunljivosti je posebno bistvena v primerih, kadar abnormalno psihično stanje ni kronično, marveč tvori samo epizodo v duševnem življenju storilca (n. pr. pri tranzitornem motenju zavesti itd.

Legalna določitev časovnega momenta, v katerem se mora ugotoviti vračunljivost, ima pomen tudi za kvalifikacijo tzv. actiones liberae in causa seu ad libertatem relatae. Naj omenim, da niti srbski osnutek, niti NKZ SHS ne vsebujeta posebnih določb o tem predmetu. V motivih SNKZ beremo o tem to-le: »Ovaj slučaj nije potrebno naročito predvidjati, jer je jasno, da će učinilac odgovarati za izvršeno delo, pošto je odlučio za njegovo izvršenje v svesnom stanju.« To stališče je ostalo merodajno tudi za načrt KZ SHS in je po našem mnenju pravilno.

Določitev časovnega momenta, z ozirom na kateri se rešuje vprašanje vračunljivosti, je važna tudi za presojo psihičnega stanja storilca v tzv. vedrih trenutkih ali intervalih v blaznosti (lucida intervalla). Psihiatri

[54] Gl. m. dr. Maurach, op. cit., str, 86, 87.

svarijo pred tem, da bi se umobolni, ki se nahaja v takem stanju, imel za normalnega in sposobnega za vračunanje. Navideznost duševnega zdravja, — pravi n. pr. Krafft-Ebing —, še ni dokaz, da je dotični v resnici psihično zdrav. Celo pri tzv. tranzitorni blaznosti, kadar sledijo bolezenskim napadom vedri trenutki, nas prepriča pazljivo opazovanje, da nastopajo že po nekolikih napadih bolezni več ali manj važne spremembe v funkciji možganov, povečana razdraženost čutov itd. Psihična bolezen ima večkrat tzv. latentni štadij. Vse to moramo seveda upoštevati, če se tiče storitve dejanja ob času tzv. lucida intervalla.[55]

Končujem svoja izvajanja, v katerih sem zasledoval samo en smoter: očrtati sem hotel v splošnih potezah problematiko legalne opredelbe pogojev nevračunljivosti s posebnim ozirom na bodoče kazensko pravo kraljevine SHS. Analiza besedila prvega odstavka § 21 NKZ SHS 1927 nas prepriča kljub nekaterim pomislekom, ki sem jih navedel v svojem predavanju, da gre naš osnutek v tem oziru vobče pravo pot in pomenja brez dvoma napredek v primeru s sedaj veljavnim pravom.

Pozitivne strani zadevne določbe NKZ SHS vidim v tem: 1. da se je osnutek za edinstveni KZ odrekel posamičnemu naštevanju vzrokov nevračunljivosti in se je omejil na njih splošno karakteristiko; 2. da se je zavzel za nevtralno stališče glede vprašanja svobodne volje; 3. da je pri oblikovanju biološkega in psihološkega kriterija nevračunljivosti upošteval novejše zaključke kazensko-pravne in psihiatrične vede in končno 4. da je prevzel tzv. mešano psihološko-biološko oz. pravno-psihiatrično metodo pri določitvi pogojev nevračunljivosti in s tem ugladil pot za plodno sodelovanje pravnikov in psihiatrov pri udejstvovanju kazenskega pravosodja.

---

[55] Krafft-Ebing. Citiramo po ruskem prevodu njegove Psihopatologije, str. 417. Gl. tudi Hoche. Handbuch der gerichtlichen Psychiatrie, str. 581. — Lilienthal, op. cit., str. 32.

O odgovornosti države in samoupravnih teles po čl. 18. ustave.

Dr. Rudolf Sajovic.

I. Pripadnost k javnopravnim organizacijam ustvarja pravna razmerja, po katerih poedini član ni samo subjekt različnih obveznosti napram tej organizaciji in subjekt dolžnosti, ki se mora njenim poveljem pokoriti in spoštovati njene prepovedi. Poedinec je tudi subjekt pravic, pristoječih mu napram javnemu telesu in merečih zlasti na zaščito njegovih, v pravnem redu utemeljenih interesov, o katerih odločajo po njegovi prošnji organi javnega telesa. Da se odklonijo napake organov, v katerih rokah leži odločanje o stavljenih zahtevkih poedincev, in da se očuva nepristransko delovanje in obvarujejo poedinci pred čini organov, nasprotujočimi veljavnemu pravnemu redu, skuša se odpomoči s tem, da se dopušča pritožba na organe, stoječe na višji hierarhični stopnji. Razpravljanje na več instancah in kolikor možna svobodna pritožba zoper poedine odločbe jamčita v veliki meri, da javni organi svoje moči ne zlorabljajo v škodo drugega. Če jim grozi vrhtega že kazensko in disciplinsko postopanje, je to jamstvo še večje. Vendar se te mere še ne občutijo za zadostne. Vzlic vsemu se dogajajo kršitve zakonov in pravic poedincev po javnih organih, ki so često nepopravljive. Bodisi da zoper take odločbe ni nobenega pravnega sredstva, bodisi da je izrek višje stopnje samo deklarativen, ki pač ugotavlja, da se je kršil zakon, ne priznava pa poedincu konkretne zaprošene pravice. Najbolj občutno je to tam, kjer je poedinec vsled kršitve imel tudi škodo, gmotno ali imaterijalno. Čut pravičnosti, ki je zasidran v človeškem srcu, zahteva nujno, da se ta škoda popravi. Toda kdo naj to škodo popravi?

V prvi vrsti se misli tu na kršitelja pravnega reda. Ta se je ob nastopu službe zavezal, običajno s službeno prisego, da bo spoštoval veljavne predpise in se ravnal le po njih. On naj se kliče na odgovor zato, da povrne škodo, povzročeno po njegovem nezakonitem, protipravnem dejanju. Ta odgovornost je gotovo zelo učinkovita in zato sposobna, da obvaruje

posameznika pred samovoljo javnih organov. Ti se bodo namreč težje odločili, da bi iz kateregakoli vzroka kršili zakone in pravice državljanov, ako bodo redno klicani na odgovor za povrnitev škode in ako vedo, da je tudi kazenska odgovornost stroga.

Drugi nasprotno menijo, da je dotično javno telo, čigar organ je prizadejal škodo, obvezano to škodo tudi popraviti. Organi da so namreč zastopniki, reprezentanti te organizacije in ne dotičnika, ki jim je poveril v upravljanje posle organizacije, zato mora tudi organizacija za njih dejanja jamčiti. To t. zv. reprezentančno načelo[1]) je mnogo pripomoglo do tega, da se je pričelo javno telo res smatrati odgovorno za škodo, povzročeno po organih, četudi ni ostalo prikrito, da protipravni čini organov vendar ne morejo biti po volji javnega telesa samega in torej tudi ne njegovi čini. Če prevzame javno telo to odgovornost, je torej za dejanja drugih oseb, namreč svojih organov, in ne za lastna dejanja odgovorno.[2])

Poedincu, čigar pravice so bile kršene, pride ta odgovornost gotovo prav. S tem je namreč njegov odškodninski zahtevek postavljen na trdna tla. Zoper organa samega bo največkrat pač uspel kazensko in disciplinsko, ne pa vselej tudi odškodninsko. Če organ nima posebne imovine, temveč je vezan samo na službene prejemke, potem bo poedinec zlasti ob znatni škodi kaj težko odškodovan. Ako pa jamči organizacija, potem znači to, da jamčijo vsi njeni člani za povrnitev škode, ki so jo učinili njeni organi. Občna blagajna poravna torej škodo. Ta način jamčenja vede do cilja zlasti tam, kjer ni moči ne kazensko ne disciplinsko nikogar klicati na odgovor, ker ni bilo učinjeno nobeno takšno dejanje. Dalje pa tudi v vseh primerih, ko bi se odškodninsko zasledovanje organa vsled njegove neimovitosti izjalovilo. Odgovornost organizacije pripomore dosti do tega, da se povzdigne čut osebne sigurnosti posameznika, ako ta ve, da je plačila zmožna organizacija

[1] Gl. Pitamic: Država, str. 94 sl.

[2] Nekaj drugega je odgovornost države za zakonita dejanja, torej dejanja, izvršena povsem v smislu zakonitih predpisov, vsled katerih trpijo nekateri državljani imovinsko škodo. Gl. Tasić: Odgovornost države po principu jednakosti tereta v Arhivu 1922 in sl. letnikih.

sama zavezana, popraviti storjeno krivico. Takšna ureditev ima tudi to prednost, da organi niso izpostavljeni samovolji poedincev, ki bi jih utegnili preganjati često samo iz maščevalnih, političnih ali drugih razlogov, kar bi imelo kvarne posledice na izvrševanje službe.[3])

Oba navedena načina odškodninske odgovornosti sta često tudi združena. Odgovorna sta organizacija in organ skupno, primarno, ali samo organ primarno, javno telo pa subsidiarno. Oškodovancu je često na prosto dano, koga naj prime. Ako išče odškodnine samo pri organizaciji, je tej prepuščeno, da zahteva regres od organa, ki je škodo povzročil. Ali pa se kliče v prvi vrsti na odgovor organ in le subsidiarno javno telo, če se odškodnina od organa izterjati ne da. Ta sistem je po mnenju nekaterih najboljši, ker varuje organizacijo pred slabim upravljanjem in tudi njeno blagajno. Oziri na javno blagajno pa ovirajo le prečesto zadovoljivo rešitev tega vprašanja.

II. Načelo odškodninske odgovornosti se je le počasi in težko uveljavilo, prišlo je do veljave najprvo samo za nekatere vrste organov in na celi črti vzlic temu, da neki pisci smatrajo to odgovornost naravnost za atribut pravne države,[4]) brez katere se ta niti misliti ne more, še do danes ni zmagal, t. j. v raznih državah še ni izrečena občna odškodninska odgovornost države, niti ne njenih organov sploh. Ponajveč imamo samo posebne določbe za specijalne vrste teh kršitev. Glavna zapreka temu je bila in je še iz rimskega prava prevzeto razlikovanje med javnim pravom, kamor štejemo državno, upravno, kazensko in procesno pravo, in zasebnim pravom. Po rimskem pravu je bila država vsemogočna in zato ni bilo govora o odgovornosti države napram državljanom. Za škodo, povzročeno po organih, so odgovarjali samo nekateri teh organov osebno in sicer nižji municipalni magistrati in pa sodnik, slednji za kvazidelikt judex qui litem suam facit. Absolutističnim vladarjem poznejših stoletij je rimsko pravno načelo princeps legibus solutus kaj dobrodošlo. Ko so smatrali uradnike za

[3] Gl. Klewitz: Die Entschädigungsansprüche aus rechtswidrigen Amtshandlungen, str. 102.

[4] Tasić: l. c., str. 32.

izključno svoje organe, ni nihče odgovarjal za škodo,[5]) povzročeno v službi. Le polagoma je pričelo zoreti spoznanje, da so organi prav za prav služabniki države in ne vladarja in se je pričela rahljati med obema obstoječa vez, dokler ni končno prodrlo to naziranje vobče ter ni napravilo izjeme niti ne pri vladarju samem, proglasivši ga za najvišjega organa v državi. S tem pa je boj načelno bil že rešen v prilog načela odgovornosti za protipravna dejanja, treba je bilo to le še utrditi s pravnimi predpisi.

Po angleškem pravu država načelno ni odgovorna za protipravne čine svojih uradnikov, marveč ti osebno in sicer pred rednim (civilnim) sodiščem. To načelo pa ni izvedeno strogo. Po naziranju, da kralj ne more storiti krivice, se zoper krono ne more vložiti tožba, izvzemši primere, v katerih je dopustna t. zv. »Petition of Right«. Prav tako je izključena tožba zoper predstavnike krone, predvsem ministre. Dalje je izključena tožba tudi za nekatere vrste sodnikov, ako niso prekoračili svoje pristojnosti in so delali v dobri veri, ter še nekatere druge uradnike. Kadar pa je tožba zoper državni organ dopustna, tedaj je odgovoren za vse. Ne more se sklicevati na povelje svojega predstojnika, izvršilec mora preizkusiti naredbe predstojnikov glede na njih zakonitost.[6])

Francosko pravo razlikuje med osebno krivdo uradnikovo in med uradno krivdo. Slednja je podana tedaj, če je protipravno dejanje, ki je povzročilo škodo, v zvezi s službo. V tem primeru odgovarja za škodo država, o čemer pa sme

---

[5] Pač pa pozna Dušanov zakonik odgovornost nekaterih organov: čl. 146, 157. Dolenc: Dušanov zakonik, str. 193, 194 in 72, 73. Znamenita v tem pogledu je tudi določba čl. 171 Dušanovega zakonika, ki pravi: »Če bi se prigodilo, da bi car sam izdal kakšno naredbo v jezi ali iz ljubavi ali po milosti, pa bi se tista naredba ali pismo križala z določili zakonika, naj se sodniki ne ozirajo na tako naredbo ali pismo, ampak oni morajo soditi po zakoniku.« Cit. po Dolencu str. 196.

[6] Gl. Pitamic, op. c. str. 386; Tasić: Čl. 18. Ustava v Ekonomistu 1927, str. 634. Po Pitamicu (str. 92) pomenja na Angleškem »krona« oblast, ki jo reprezentira vsakokratni monarh. Ta ne izvršuje državne oblasti v svojem imenu, temveč v imenu in kot zastopnik »krone« in marsikatere pravice, ki se še vedno pripisujejo kroni, se danes ne izvršujejo po kralju, temveč po drugih organih.

odločati samo upravno sodišče. Priznava se sicer, da so civilnopravni predpisi o odškodnini nedostatni in neprimerni, vendar pa se utemeljuje odgovornost države s sklicevanjem na naravna pravna načela. Zakonito je določena samo obveznost občin in deloma države za škodo, povzročeno pri uporih, puntih in pod. Uradniki pa normalno niso odgovorni državi, da ji povrnejo dano odškodnino. Če pa nezakonito dejanje uradnikovo ni v zvezi s službo, marveč se da od nje ločiti, zlasti ker je imel pri svojem dejanju drug namen, kakor ga je imela država, ko je ustanovila dotično službo, potem govori franc. pravo o osebni krivdi dotičnega organa. Za škodo je odgovoren on sam in sicer pred rednim civilnim sodiščem.[7])

Po belgijskem pravu je odškodninska tožba dopustna samo zoper uradnika, ne zoper državo, ki se smatra za neodgovorno, če je nastopilo oblastvo vsled svojega imperija. Uradniki pa so odgovorni normalno le, ako so zakrivili nezakonito dejanje namenoma ali iz velike nemarnosti. Pri tem jim je dopuščeno, da dokažejo, da so ravnali na povelje predstojnikovo. Tako se skoro redno dogaja, da se prevali odgovornost na aktivnega ministra, na čigar zapoved se je dotični čin izvršil. Ta pa je odgovoren zgolj parlamentu, kar ima za posledico, da državljan v največ primerih ne dobi nobene odškodnine. Pač pa so odgovorne občine za škodo, povzročeno vsled javne sile ali pod pretnjo oborožene in neoborožene drhali oziroma množic. Tudi druge občine morajo prispevati, če se dokaže, da so njih prebivalci sodelovali pri zločinu.[8])

V Nemčiji so z recepcijo rimskega prava prišla tudi načela tega glede odgovornosti organov do veljave. Leta 1555. pa je določil pravilnik državnega komornega sodišča (Reichskammergerichtsordnung), da more vsaka stranka, ako meni, da je do krivične sodbe prišlo iz nezakonitih motivov, poklicati sodnika na odgovor, »ad syndicatum«. Praksa je to določbo razširila tudi na ostalo sodniško delovanje in je ni omejila samo

[7] Pitamic, l. c., str. 387; Tasić, l. c., 638; Ružička: Die Entschädigungsklage wegen übler obrigkeitlicher Verwaltung, str. 10; Jèze:: Das Verwaltungsrecht der französischen Republik, str. 434 in 440, 441.; zakona od 5. aprila 1884 in 16. aprila 1914.

[8] Errera: Das Staatsrecht des Königreiches Belgien, str. 142 sl.

na sojenje. Sem pa tam so sodišča izrekla svojo pristojnost tudi za tožbo zoper druge (ne sodniške) uradnike. V novejšem času so kodifikacije posameznih nemških držav ustvarile različne norme. Nekatere so priznale odgovornost države in sicer primarno, druge samo kot porokinje, v obeh primerih večinoma samo za določena dejanja, nekatere so odklanjale vsako odgovornost tako države kakor tudi svojih uradnikov. Odločilen je bil pri tem razvoj v največji nemški državi, namreč v Prusiji, ki je nastal očividno pod vplivom rimskega prava. Država je smatrala v vseh stvareh, kjer je nastopala kot imperij, da ni odgovorna. Kjer pa je nastopala kot lastnik ali podjetnik, n. pr. pri upravljanju železnic, pošte, rudnikov in kot zastopnik državne imovine sploh, tam se je stavila država v isto vrsto kakor zasebniki. Dejanja državnih organov v teh stvareh so se presojala po predpisih zasebnega prava, državi so nastale po državljanskem pravu pravice in dolžnosti. Ta teorija, ki vidi torej v državi dve strani, javnopravno in zasebnopravno, je mogočno vplivala zlasti na Avstrijo, pa tudi na Francosko, kakor je povedano gori. Prevzela jo je tudi Nemška država. Po nemškem državnem zakonu od 22. maja 1910. je jamčila nemška država za škodo po svojih uradnikih vsled kršitve uradne dolžnosti. Kjer pa je država subjekt privatnopravnih pravic in dolžnosti, tam se je presojala njena odgovornost po državljanskem pravu.[9]) Po čl. 131. Weimarske ustave pa sta država in vsako samoupravno telo odgovorno za protipravne čine svojih organov. Odgovornost ugotovi civilno sodišče brez predhodne odločbe upravnega sodišča. To določbo Weimarske ustave smatrajo nekateri samo za programatično točko, ki je izvedljiva samo v državah, ki so imele že prej slične odredbe, drugi jo tolmačijo kot obvezno pravilo, ki je zadobilo takoj moč in ki se mora takoj upoštevati. Skraja so sicer sodišča sprejemala tožbe na podlagi cit. čl. 131. in jih reševala ugodno.[10]) Ko pa so se razmere na Nemškem ustalile in je prestala nevarnost prekucije, je pričela judikatura

---

[9] Laband-Mayer: Deutsches Reichsstaatsrecht, str. 106: Gierke: Deutsches Privatrecht 1917, III. str. 936.

[10] Gl. Tasić, l. c., 637 sl.

ta predpis razlagati zgolj za programatičen, dan zakonodavcu, ki ga brez podrobnih določb ni moči izvajati.[11])

V bivši Avstriji po dvornem dekretu od 14. marca 1806. št. 758 zb. j. z. uradnikov zaradi uradnih dejanj ni mogel nihče tožiti pred civilnim sodiščem. Država sama pa je bila odgovorna le, kadar je nastopala kot privatnopravni subjekt. Sicer je predvideval Kromerižki ustavni načrt (l. 1848) v § 138, da imajo državljani pravico zahtevati od države popolno odškodnino in sicer s civilno tožbo, če so državni služabniki kršili državljanske pravice, določene z ustavo, ter da civilna tožba ne izključuje kazenskega zasledovanja krivca. Toda absolutizem je pokopal v Avstriji ta ustavni načrt. Izdana je bila samo cesarska naredba iz l. 1859. o sodniški (sindikatni) odgovornosti. Šele ustava iz leta 1867. se je izrekla o tem vprašanju, seveda samo programatično. Tako čl. 12. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1877. št. 145. drž. zak. o vladni in izvršilni oblasti, da imajo vsi državni služabniki opravljati službo po državnih in deželnih zakonih. Zadnji odstavek tega čl. je obljubil poseben zakon, ki bo ustanovil civilnopravno odgovornost državnih organov za krivice, učinjene z odredbami zoper dolžnost. Obljuba pa je ostala neizpolnjena in slej ko prej je zaznamovati v tem pogledu le zakon o ministrski odgovornosti (z dne 25. julija 1867. št. 101 drž. zak.), ki je dopustil zoper člana vlade tožbo na odškodnino pred rednim (t. j. civilnim) sodiščem, toda le, če je državno sodišče spoznalo, da je bilo uradno dejanje nezakonito. Čl. 9. državnega osnovnega zakona od 21. decembra 1867. št. 144 drž. zak. o sodniški oblasti pa je izrekel, da so država ali njeni sodniški uradniki odgovorni za protipravne čine in da bo to državljansko pravico normiral poseben zakon. Ta zakon je tudi res izšel dne 12. julija 1872. št. 112 drž. zak., znan pod imenom sindikatni zakon.[12]) § 1 tega zakona določa, da ima oškodovana stranka pravico, terjati s tožbo od sodniškega uradnika sa-

[11] Matějka: Nahrada škody způsobené veřejným zaměstancem podle návrhu nového občanského zákonika v Praškem Pravniku 1926, str. 313.

[12] Glej o tem Sander: Die Syndikatsklage. 1909.

mega ali od države same ali pa od obeh povrnitev škode, ki jo je povzročil sodniški uradnik v izvrševanju svoje službe, če je prekršil uradno dolžnost. Uradnik je odgovoren po tem paragrafu kot glavni dolžnik, država pa kot porok in plačnik. Pod sodniškimi uradniki razumeva zakon sodnike, za izvrševanje sodnih dejanj nameščene državne uradnike, notarje kot sodne komisarje, sodnike lajike, pisarniško osobje in sluge pri sodiščih, dalje tudi uradnike in sluge pri državnih davčnih uradih glede uradnih dejanj s sodnimi depoziti in sirotinskimi denarji. Poleg sindikatnega zakona so ustanavljali odgovornost države še: 1.) dvorni dekret od 28. julija 1843 št. 726 j. z. o povrnitvi škode, povzročene po transportih vojaških neizvežbanih konj (remonte). O povrnitvi škode je odločilo upravno oblastvo, če se je ugotovila takoj v prisotnosti vojaškega zastopnika, sicer je bilo treba nastopiti pot redne pravde; 2.) § 23. zakona od 22. maja 1905. št. 86 drž. zak. o povračilu škode, nastale ob pripregi na živalih, vozeh in opravah, če so se zanemarjali izdani predpisi. O škodi je odločilo tekom 6. tednov politično oblastvo; 3.) zakon od 11. junija 1879. št. 93. drž. zak. o povračilu resnično povzročene škode in izgubljenega užitka, nastalih vsled vojaških vežb na zemljiščih; 4.) § 4. zakona od 9. julija 1894. št. 161. drž. zak. in § 491. k. z. za škodo, povzročeno po neupravičeni zaplembi tiskovin; 5.) zakon od 21. marca 1918 št. 109 drž. zak. o odškodnini za neupravičeno obsodbo in 6.) zakon od 18. avgusta 1918. št. 318. drž. zak. o odškodnini za neupravičeni zavarovalni in preiskovalni zapor.

Primeri pod točkami 3 do 6 v strogem smislu prav za prav ne spadajo semkaj, ker ne gre vselej za škodo, povzročeno po nezakonitih uradnih činih, temveč se poravna tudi škoda, nastala po dopuščenih dejanjih (glej opombo 3). V večini primerov se državnim funkcijonarjem ne bo mogla očitati krivičnost oziroma kršitev pozitivnih predpisov, škoda pa je nastala vzlic temu vsled posebnih okolnosti, ki se jim državni organi niso mogli izogniti, n. pr. da je bil kdo dan v zapor zaradi izkrivljene ovadbe, prvotna zaplemba je bila odrejena samo zaradi krive interpretacije in podobno. Država pa priznava v takih primerih odškodnino, četudi njenih orga-

nov ne zadene nobena krivda, ker je pravično, da jo dobi po krivici preganjani.

Razen države je bila z zakoni urejena še omejena odgovornost občin na Predarlskem, Češkem in v Galiciji in ljubljanske mestne občine za škodo, povzročeno ob javnih izgredih.[13]) Sicer pa sta odklanjali tako teorija kakor praksa odgovornost države in občin za vsako drugo, po zakonih ne priznano odškodnino, glede na to, da predpisi privatnega prava (o. d. z. glede odgovornosti pravnih oseb) niso uporabni, kadar gre presojati dejanja, opravljena v izvrševanju javne oblasti. Na ta se nanašajo edinole predpisi javnega prava, zato je tudi odgovornost države, dežel in občin ter njih organov za protipravna dejanja teh javnopravnega značaja, ki se ne more vzporejati v isto vrsto z odgovornostjo pravnih oseb civilnega prava. Ako javno pravo takšne odgovornosti izrečno ni priznalo, nima po načelu, da ni nobene obveznosti brez obveznostne norme, nihče odškodninske pravice.[14]) Celo v primerih, kjer je bila odgovornost države ustanovljena z zakonom, se je v početku trdilo, da za odškodninske pravde niso pristojna redna sodišča, marveč da je nastopiti upravno pot. Praksa temu nazoru, razen kjer je bila naravnost izrečena kompetenca upravnih oblastev, ni sledila in je priznavala pristojnost civilnih sodišč, čemer se je uklonila tudi teorija iz vidika, da govori čl. 12. državnega osnovnega zakona o vladni in izvršilni oblasti o civilnopravni odgovornosti državnih organov.

Kadarkoli pa je šlo za državo in druge pravne organizacije kot imovinski subjekt, tedaj so odgovarjale vse te organizacije po predpisih privatnega prava, ne glede na to ali so se te organizacije posluževale pri poslovanju javnih organov, kakor tudi ne glede na to, če so bile zaveze sprejete v

---

[13] Glej o tem Žolger: Jamstvo za poškodovanje ob uporih v Slov. Pravniku 1901, str. 129 sl. Odgovornost ljubljanske občine za škode, ki jih ima kdo vsled zanemarjanja krajevne policije, se osniva na § 45 a obč. r. Ta paragraf je bil uzakonjen z novelo k obč. r. dne 17. oktobra 1910, št. 31 dež. zak. in je nastal očividno pod vtisom septemberskih dogodkov leta 1908.

[14] Randa: Die Schadenersatzpflicht, 3. izd., str. 78. Podobno Ott in drugi.

obliki javnega prava, n. pr. pri upravljanju javnih imovinskih objektov (zemljišč, gozdov, rudnikov, tovarn in drugih podjetij), pri upravljanjih javnih prometnih naprav (železnic, pošte, telegrafa, telefona), pri javnih posojilih. Država je jamčila kot lastnik za privatnopravne obveznosti, združene z lastnino. Vendar so urejali te obveznosti često posebni, ne občni predpisi, kakor n. pr. predpisi o pošti, o železniškem prometu. Ni pa se priznavala odgovornost za stanje javnega blaga (ceste, mostovi), ker skrb za občno blago ni identična s skrbjo za lastnino.

To pravno stanje obstoji še danes v Avstrijski republiki. Sindikatni zakon velja še naprej z malenkostno izjemo, da jamči za culpa levis sodnih uradnikov samo država. Posebnega splošnega zakona, ki bi ustanovil odgovornost tudi za protipravna dejanja drugih javnih organov in ki je bil tudi po novi avstrijski ustavi obljubljen, še do danes ni.

Prav tako ni nobene izpremembe v Češkoslovaški republiki. Z ustavno listino je obljubljen v § 92. poseben zakon, koliko odgovarja država za škodo, povzročeno z nezakonitim izvrševanjem javne oblasti (ministri so odgovorni samo politično in kazensko), in § 104. pravi, da ustanavlja poseben zakon, kako jamčijo država in sodniki za škodo, ki so jo povzročili s tem, da so kršili pravo v izvrševanju svojega urada. Prvega zakona še do danes ni, glede sodnih dejanj pa velja tamkaj še vedno avstrijski sindikatni zakon iz l. 1872., ki se sedaj uporablja tudi na Slovaškem in v Podkarpatski Rusiji in ki je stopil v teh dveh pokrajinah mesto prejšnjega § 19 zak. čl. VIII/1871. Sicer pa velja v poslednjih dveh pokrajinah še bivše ogrsko pravo. Pri tem prihajajo v poštev: § 59. zak. čl. XX/1897 za škodo, povzročeno po uradniku, ki mu je bila poverjena uprava imovine, v krogu njegovega področja, § 13 zak. čl. XXXIX/1895 za škodo, povzročeno po vojski pri poljskih vežbah na tujih zemljiščih, §§ 13, 19, 20 in 21 zak. čl. LXVIII/1912 za škodo, povzročeno ob priliki vojnih dejanj, po § 91 zak. čl. XXI/1886. in § 86 zak. čl. XXII/1886. naknadi municipij oziroma občina škodo, ako je njih uslužbenci ne poravnajo bodisi zbog svoje neimovitosti, bodisi ako se ne more ugotoviti, kdo je glasoval za dotični ukrep. Sicer pa je ogrsko

običajno pravo odgovarjalo na to vprašanje v tem smislu, da je odgovorno javno telo, četudi ne dosledno.

Medtem pa se na Češkoslovaškem pridno dela na reviziji občnega državljanskega zakona. Novi § 1313. o. d. z. ustanavlja, da odgovarja za škodo, povzročeno z nezakonitim izvrševanjem javne službe, uslužbenec ali pa njegov pooblastitelj. Oškodovanec pa imej pravico zahtevati odškodnino tudi od obeh skupno.[15]) Na prvi pogled je vidno, da je redaktorjem tega paragrafa lebdel pred očmi avstrijski sindikatni zakon. V pravniških krogih pa je zadela predlagana ureditev na hud odpor. Očita se, da to vprašanje ne spada v občni državljanski zakonik, ker je javnopravne narave. Kritiki se sklicujejo pri tem na priznane češke pravniške avtoritete, predvsem na Randa in Otta, priznavajo in uvidevajo potrebnost, da se ustvari zakon, ki bi urejal odgovornost za nezakonitost uradnih činov, zahtevajo pa izločitev z o. d. z. in ureditev tega vprašanja na javnopravni podlagi.[16])

Glede prava, veljavnega v Srbiji pred letom 1921, je omeniti čl. 28 srbske ustave iz l. 1903. Ta člen, ki je nekako predhodnik čl. 18 vidovdanske ustave, se glasi: »Svaki Srbin ima pravo da neposredno i bez ičijeg odobrenja tuži sudu državne činovnike i zvaničnike kao i predsednike opština, kmetove i opštinske zvaničnike ako su oni u svojem službenom radu povredili njegova prava. Za ministre, sudije i vojnike pod zastavom važe naročite odredbe.« Ta ustavna določba je ustanovila torej odgovornost javnih organov in odklonila s tem implicite vsako odgovornost države. V tem pogledu je ostal v

[15] Tretji odstavek predlaganega § 1313 se glasi: Povzroči li zlasti javni uradnik ali uslužbenec komu škodo s tem, da izvršujoč svoj urad ali službo namerno ali iz velike nemarnosti prekrši svoje dolžnosti ali odreče zoper svojo dolžnost izvrševanje urada ali službe, ali zagreši kaj iz neutemeljenih odlogov, in ako se škoda ni dala odvrniti z zakonitimi pravnimi sredstvi, more oškodovani zahtevati odškodnino ne le od njega, marveč tudi od tistega, s čigar pooblastilom ali v čigar imenu izvršuje urad ali službo, ali od obeh skupno. Za sodnike velja poseben zakon.

[16] Matějka, op. c., Flieder: Ručení státu, jiných veřejních korporací, jakož jejih orgánů (zastupců, veřejních úředníků, zřizenců) za škody způsobené těmito u výkonu uradu nebo služby v Praškem Pravniku 1928, str. 1 sl.

veljavi še nadalje čl. 66 zak. o činovnicima od 15. febr. 1864, ki je odrejal odgovornost državnih uradnikov za škode, ki so jo učinili »z nepravilnim vršenjem svoje dolžnosti«. Razveljavila pa je ustava nadaljnjo določbo cit. čl. 66, da mora dati pristojni minister odobrenje za vsako tožbo zoper činovnika bodisi civilno bodisi kazensko. Poleg zakona o ministrski odgovornosti je posebe omeniti zakon o sodnikih od 4. marca 1911, ki obravnava to snov natančneje v čl. 34 do 41. Dovoljenje za tožbo na odškodnino, povzročeno po sodnikovi krivdi v službeni dolžnosti, je dajalo kasacijsko sodišče skladno s predpisom čl. 157 ustave in § 10 zakona o ustrojstvu kasacijskega sodišča od 20. februarja 1865. Vsled poziva ministra pravde ali tožbe oškodovančeve je kasacijsko sodišče najprej stvar preiskalo in nato odločilo, ali je dovolj temelja, da se toži sodnik za zločin ali za odškodnino in je v pritrdilnem primeru tudi določilo razpravno sodišče. O svojem rešenju je obvestilo ministra, tožitelja, prizadetega sodnika in sodišče, ki naj bi naprej postopalo po predpisih kazenskega ali gradjanskega postopnika (čl. 38). — Oškodovanec je moral vložiti tožbo v prekluzivnem roku 60 dni od vročbe kasacijskega rešenja (čl. 40). Tožba sama pa je zastarala v 6 mesecih od dneva, ko je postala izvršna krivična sodna odločba. Ako oškodovancu odločba ni bila vročena ali ako je bila škoda povzročena z drugim sodniškim dejanjem ali opuščenjem, je pričel teči zastaralni rok šele od dne zaznave, vendar je bilo zastaranje izvršeno vselej najdalje v 1 letu od kršitve uradne dolžnosti. Ugovora zastaranja se je sodnik mogel posluževati vse dotlej, dokler ni postala sodba o odškodninski tožbi izvršna (čl. 41). Zelo zanimiv je nadalje čl. 96 zakona o opštinama od 5. julija 1903. Predsednik občine in kmeti so odgovorni za škodo, ki se je pripetila, ker pota in mostovi v občini niso bili v redu in ako se je dokazalo, da občinsko oblastvo ni izvrševalo predpisov § 14 zakona o suhozemnih potih.

Glede prava, ki je veljalo v Bosni in Hercegovini, je treba omeniti določbe §§ 25 do 29 zakona od 23. decembra 1913, štev. 129 glas. o ustavu za sudove. Tega zakona § 25 je odrejal: »Kad sudac ili drugi koji sudski činovnik namjerno ili zbog skrivljene nepažnje povrijedi svoju zvaničnu dužnost, kad

povredom svoje zvanične dužnosti uskrati ili zavlači izvršenje svoga zvanja, naknadiće odatle nastalu štetu, ako se ona nije mogla ukloniti pravnim lijekovima, što su u zakonu odredjeni. — Ako se zvanična dužnost povrijedi osudom (presudom) u kojoj parnici, močiće se tražiti odšteta samo onda, kad je povreda dužnosti djelo ili propuštanje, koje valja kazniti po krivičnom zakonu.« Pod sodnimi činovniki razumeva § 26 pisarniško osobje in sluge, nameščene pri sodišču, da vrše sodne posle. Po § 28 ima oškodovani pravico, tožiti na odškodnino ali krivca ali zemaljsko upravo ali oba skupaj solidarno. Za tožbo je stvarno pristojno okrožno sodišče, krajevno pa forum delicti. Tudi za regresni zahtevek zemaljske uprave napram krivcu je predpisana redna tožbena pot. Zahtevek privatne stranke je zastaral v treh letih od dneva zaznanja kršitve dolžnosti in brez ozira na to zaznavo v 10 letih, razen če je predpisoval kazenski zakon za kaznivo dejanje daljši zastaralni rok (§ 29). Za šeriatske sodnike te odredbe niso veljale. Zanje in za večino drugih uslužbencev, razen nekaterih v § 69 naštetih, je veljal zakon o disciplinskem postopanju od 15. julija 1907, št. 138 glasnika. Po odredbi § 45 tega zakona se v disciplinskem postopku niso mogli uvaževati odškodninski zahtevki, ki bi jih izvajal kdo iz službenih kršitev zoper okrivljenega uradnika ali slugo. Potemtakem so ti uslužbenci odgovarjali osebno in direktno za škodo, ne pa poleg njih tudi zemaljska uprava kakor glede škod, povzročenih po osobju, nameščenem pri sodiščih.

Na ozemlju Hrvatske in Slavonije so obstojali za razne grane javnih organov tudi posebni zakoni. V prvi vrsti je omeniti zakon od 16. januarja 1874 o odgovornosti bana in oddelnih predstojnikov zemaljske vlade. Po tem zakonu so odgovarjali ban oziroma oddelni prestojniki pred rednimi (grajanskimi) sodišči za škode, povzročene s kršitvijo uradnih dolžnosti bodisi zemlji bodisi privatnim osebam. Tožba pa se ni mogla vložiti, dokler ni bila rešena obtožnica, ki je z njo sabor pozval krivca na odgovornost. Sicer se je obravnavalo odškodninsko vprašanje po določbah o. d. z. Drugi zakon iz istega leta, namreč o sodniški oblasti od 28. feruarja 1874 nima nobene določbe o sodniški odgovornosti, pustil je v veljavi na-

redbo od 12. marca 1859, št. 46 drž. zak., ki jo je zamenjal v Avstriji že gori omenjeni sindikatni zakon iz l. 1872. Po tej naredbi v zvezi z zakonom od 10. decembra 1890, br. 1/91 Sb. je bil odgovoren vsak pravosodni činovnik za škodo, ki jo je povzročil z opustitvijo ali kršitvijo svojih uradnih dolžnosti. Pod činovniki je razumeti konceptno in pisarniško osobje, nameščeno pri kateremkoli sodišču ali kaznilnici, tudi pri državnem pravdništvu. Na zahtevo oškodovanca je izreklo disciplinsko sodišče, ki je stvar preiskavalo, da je činovnik dolžan dati odškodnino. Ako se stranke niso zadovoljile z izrekom disciplinskega sodišča, jim je bila odprta pot redne pravde, za katero je bil pristojen banski stol. V posebnega ozira vrednih primerih pa se je krila škoda mesto od krivca iz državne blagajne. Državna blagajna sama je neposredno odgovarjala tudi za škodo, nastalo na depozitih, ki so bili dani v hrambo sodnim ali drugim državnim depozitnim uradom. Isto je veljalo za osobje mestnih sodišč (nar. od 6. sept. 1892, br. 672 Sb.), sličen je bil postopek napram nameščencem županij in okrajev. Organi občin so odgovarjali za odškodnino pred rednim grajanskim sodiščem potem, ko je bila njih krivda ugotovljena disciplinsko.

V Vojvodini so veljale določbe kakor na Slovaškem, z izpremembo, da je bil tu še vedno v veljavi § 19 zak. čl. VIII/1871 glede sodniškega osobja, za Slovenijo in Dalmacijo je opozoriti na bivše avstrijske predpise.

III. Navedene zakonite določbe, ki so na ozemlju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev urejale na najrazličnejše načine vprašanje o odgovornosti javnih organizacij in njih organov za odškodnino, očitujejo pač precejšnjo pestrost. Pri tem tudi pri normah ene in iste pokrajine ni zapaziti skupne vodilne ideje, kar vse kaže, da to vprašanje ni bilo reševati po normah civilnega prava. Odgovarjali so za kršitve predpisov večinoma organi, v podrejeni meri tudi javno telo samo. Odškodnino je bilo uveljavljati deloma pred upravnimi oblastmi, ki so izrekala ali obstoj odškodninskega zahtevka in ugotovila tudi njega višino, deloma pred sodišči, ki so določila ali samo višino odškodnine, dočim je pravico nanjo priznalo že upravno oblastvo; ali pa je bil pridržan sodišču tako izrek o obstoju kakor tudi o višini odškodninskega zahtevka. Državljansko

pravo vseh pokrajin je pač izoblikovati precej popolno odškodninsko pravo, toda uveljavljenje teh določb na omenjene škode je bilo izključeno. Sicer bi pač ne bili potrebni posebni zakonski predpisi. Ko so različni zakoni zajamčili odgovornost bodisi države same ali pa njenih organov, so tudi naravnost sankcionirali naziranje, da ne gre pri tem za civilnopravna razmerja, za »zasebne pravice in dolžnosti prebivalcev države med seboj,« kakor se izraža avstrijski o. d. z., da je namreč iskati za vprašanje odgovornosti države in njenih organov podlage drugje, zunaj državljanskega prava. V tem smislu je treba presojati tudi čl. 18 vidovdanske ustave. Ta člen je dal osnovo za odškodninsko odgovornost države in samoupravnih teles, ustvaril s tem pač učinkovito garancijo za izvrševanje državne oblasti v zakonskih mejah[17] in s tem je razveljavil razne pokrajinske zakone in izenačil to pravno materijo v naši kraljevini, vsaj v pogledu na njen temelj. Besedilo tega člena, ki poleg odškodninske odgovornosti poudarja tudi kazensko odgovornost javnih organov, se glasi:

(1.) Vsak državljan ima pravico, neposredno in brez čigarkoli odobritve tožiti pri sodišču državne in samoupravne organe za kazenska dejanja, ki bi jih učinili zoper njega v službenem opravilu.

(2.) Za ministre, sodnike in vojake pod zastavo veljajo posebne določbe.

(3.) Za škode, ki jih učinijo državljanom državni ali samoupravni organi z nepravilnim izvrševanjem službe, odgovarjata pred rednim sodiščem država ali samoupravno telo. Dotični organ je odgovoren njima.

(4.) Tožba za odškodnino zastara v 9 mesecih.«

O pomenu in dalekosežnosti tega člena so se pojavila različna mnenja. Nekaterim so ustavni izreki program, v čigar okviru naj zakonodavec da šele posebne izvršilne predpise, ki bodo postavili ustavne izreke v življenje.[18] V zvezi s tem in pa

[17] Gl. Žolger: Die Verfassung Jugoslaviens, str. 193 v Jahrbuch des öffentl. Rechts der Gegenwart XI. 1922.

[18] Krek: Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu v Slov. Pravniku 1923, str. 25. Krek-Škerlj: Die österr. Zivilprozessgesetze im Königreich d. S. K. u. Sl. 1928 izvajata na str. 45. da je prejš-

samostojno se nadalje trdi, da sodišča na podlagi ustavnega predpisa samega ne morejo soditi, saj so zavezana po isti ustavi (čl. 48 in 190) soditi samo po zakonih, torej ne po ustavi. Tem naziranjem se brezpogojno pridružiti ni moči. Ustava je kompleks norm in je treba vsako njeno normo posebej preizkusiti, ker dopuščajo te norme različno interpretacijo po svoji vsebini. Interpretacija pokaže, ali se značijo poedine ustavne določbe res samo kot program, kažipot, kako naj se uredijo pravna razmerja, pravice in dolžnosti državljanov, ali nasprotno ne določajo ustavni predpisi tudi že naravnost, kako bodi stvar in izrekajo s tem točna povelja in določne prepovedi. V takih primerih se ustavni predpisi ne morejo smatrati samo za programatično, marveč za neposredno uporabno normo, ki se ji je treba takoj pokoriti. To velja pač tudi za pravna razmerja, ki so bila urejena že pred ustavo z obširnimi, podrobnimi predpisi (čl. 142).[19] Ti tvorijo namreč prav posebno kamen spodtike, češ da je nemožno, da bi preprosti ustavni stavki razveljavljali podrobno izdelane zakone. Treba je vzeti pač vsak primer individualno. Podrobna interpretacija privede do tega, da je tudi v vidovdanski ustavi cela vrsta določb, ki jih je moči takoj izvesti, ne da bi bilo treba čakati še posebnih izvršilnih predpisov. Ti predpisi veljajo napram sodiščem za zakonite in sodišča morajo po ustavi priznane pravice in naložene dolžnosti uvaževati. Tudi čl. 18 izraža takšno popolno normo, izvedljivo v praksi brez posebnih izvršilnih predpisov, ne da bi se bilo treba podati na opolzko pot juristične špekulacije ali med prostopravnike.

IV. Odstavek 3, čl. 18 ustave govori o škodi, učinjeni d r ž a v l j a n o m po javnih organih in nalaga imovinsko ali odškodninsko odgovornost državi in samoupravam. Izraz »državljan« pa je vzeto v najširšem smislu, enako pravnemu subjektu. Res je sicer, da uravnava ustava v prvi vrsti razmerja med državo in njenimi državljani, doklej sega državna moč in kod se tej moči državljani z uspehom uprejo in da bi bilo

nje zakone kljub drugačni ustavni ureditvi uporabljati, dokler ni izdan zakon, obravnavajoč izčrpno dotično materijo.

[19] Podobno U l b r i c h : Lehrbuch des österr. Verwaltungsrechtes. 1904, str. 219.

zato misliti, da so z ustavo precizirane samo pravice državljanov. Toda ustava obsega določbe, ki zajamčujejo pravice tudi tujcem (glej n. pr. zlasti čl. 23 do 26, 36, 37, kjer je to jasno in vsak dvom izključujoče izraženo). Tudi tujec danes v državi ni brezpravna oseba in uživa po meddržavnih načelih enake pravice kakor državljani, kolikor niso te izrečno omejene samo na državljane. To velja tudi, če ni posebnih meddržavnih pogodb, ki urejajo često individualno to stran. Če se bo naša država omejevala in dajala zaščito samo lastnim **državljanom**, potem ne bo smela zahtevati v tujini boljše ravnanje z njimi in zaščita naših državljanov v tujih državah, na kar sme po čl. 20 ustave vsak računati, bo nepopolna, okrnjena, ker v tem pogledu izključena. Pod besedo »državljan« v čl. 18 je razumeti torej vsakega, ki se mu učini z nepravilnim dejanjem javnega organa škoda. Na tem ne izpreminja nič, da je vstavljen ta člen v II. oddelek, ki govori o osnovnih državljanskih pravicah in dolžnostih.[20]

Subjekta odškodninske dolžnosti oziroma obveznosti sta država in samoupravno telo. Napram oškodovancu odgovarjata praviloma samo ta dva in redoma posameznik nima tožbe na odškodnino zoper javni organ, izključeno je tudi združenje takšnega zahtevka z zahtevkom zoper državo. Izmed treh v uvodu naznačenih možnosti izbrala si je naša ustava princip samoodgovornosti javnega telesa, ki mu je varovan regres napram krivcu.[21] Ta rešitev

[20] Že cit. čl. 28 srbske ustave iz l. 1903 je govoril v istini samo o »Srbinu« in dajal le njemu to pravico. Izvirni tekst vidovdanske ustave ima termin »gradjanin«, kar pomenja »civis«. Pripomniti je, da se uporabljata v ustavi termina »gradjanin« in »državljanin« promiscue: »gradjanin« v čl. 4, 10 in 15, »državljanin« v čl. 19, 20 in 21, v vseh teh členih očitno samo za pojem »državljana«. Glej tudi Krek: Grundzüge des Verfassunngsrechtes 1926, str. 19, 20. Nasproti temu pa zakonodaja ostalih pokrajin te omejitve ni poznala in mora zato tudi interpretacija čl. 18 iti preko te ozkosrčnosti ker bi jo po pravici sicer zadel očitek, da je zastarela in v nasprotju z duhom pravne države.

[21] V načrtu ustave, ki je bil predložen ustavotvorni skupščini, in tudi v Vesnićevem načrtu je bilo predlagano: »... odgovaraju pored dotičnog organa i država i samoupravno telo.« Poročilo ustavnega odbora na skupščino pa pravi: »Stav II. (sedaj III.) izmenjen je u toliko što su za štete koje učine gradjanima državni ili samoupravni organi, učinjeni odgovornim isključivo država i dotično samoupravno telo.«

je gotovo najbolj smotrena in kaže resnično voljo, zajamčiti nepristransko izvrševanje uradne oblasti, ker postavlja interes posameznika nad interes državne blagajne. Treba le ta princip dosledno izvesti.

Izjema 2. odstavka se vprašanja odškodninske odgovornosti ne tiče. To ni splošno priznano in se od mnogih oporeka ter se zlasti trdi, da veljajo za sodnike in s tem tudi za člane upravnih sodišč in glavne kontrole posebne določbe. Nastala je ta interpretacija deloma pod vtisom, da so bile pred ustavo norme glede sindikatne odgovornosti zelo dobro razvite v vseh pokrajinah, dočim se je glede čl. 18 naglaševala potreba posebnih izvršilnih predpisov in s tem neizvršljivost ustavne določbe, deloma je prikrival pravi smisel ravno 2. odstavek. Toda pozorno čitanje čl. 18 kaže, da se utegne tikati 2. odstavek samo na prvi, predidoči, ne pa na nekaj, kar šele sledi. Če bi veljal tudi za prihodnji odstavek, moral bi veljati tudi za vojake, kar se pa sploh ne trdi, in za ministre. Toda glede zadnjih odklanja to domnevo že zadnji stavek čl. 91 ustave in v izpeljavi te ustavne določbe zadnji stavek čl. 1. zak. o min. odgovornosti. Ostali bi potem iz drugega odstavka samo sodniki. To pa ne more biti, če naj se 2. odstavek nanaša tudi na 3. odst. Čl. 112 ustave, ki se nanj dalje opirajo zagovorniki naziranja, da veljajo za sodnike posebne določbe, tudi ne utemeljuje izjeme od splošnega pravila. Načelo je torej, da posamezni organi ne odgovarjajo, marveč da odgovarja za vse organe brez razlike država sama.[22] To načelo je obdržal tudi

[22] Samoodgovornost države priznavajo Tasić, op. c., 715, Pitamic: Die Verfassung des Königreiches der Serben, Kroaten und Slovenen. Sonderabdruck aus d. Zeitschrift für öffentl. Recht, str. 5; Žolger op. c. Slobodan Jovanović: Ustavno pravo Kraljevine SHS, str. 73 in 432 po smislu, kako citira čl. 18; za izjemo glede sodnikov: Krek: Organizacija sodišč, Sl. Pravnik 1924, str. 64, 65, 107 ter sedaj Krek-Škerlj, op. c., str. 28 in 154 sl., češ da je »sedes materiae« odškodninske odgovornosti sodnikov čl. 112. Temu nasproti postavljam, da je sedes materiae o odškodninski odgovornosti samo 3. odstavek čl. 18, ki za sodnike ne pozna nobenih izjem, zato odgovarja država tudi za škodo, povzročeno po sodnikih in sicer izključno primarno. V čl. 18 je dana državljanu pravica zahtevati odškodnino; čl. 112 ureja odnose med državo in sodniki, (izjemo glej pri opombi 26), ta člen zahteva odobritve višjih

načrt zakona o sodnikih, ki je baš sedaj v razpravi pred zakonodajnim odborom. Predpis čl. 18 je namreč tako izrazit, da so morale prestati vse nasprotujoče določbe številnih pokrajinskih zakonov (čl. 142), zato zlasti tudi avstrijski sindikatni zakon iz l. 1872. (Prim, čl. 27 nač. zak. o sodnikih.)

Poleg države prihajajo kot subjekt imovinskopravnih obveznosti v poštev še samoupravna telesa. V modernem državnem življenju, ko se klic po samoupravi pojavlja vedno češče in uspešneje, nastajajo tudi v državi vedno številnejše samouprave. Poleg teritorijalnih samoupravnih enot razvile so se v drugi polovici 19. stoletja tudi številne interesne ali poklicne samouprave. Po členu 18. se razumevajo po mojem mnenju pod samoupravnimi telesi samo teritorijalne samoupravne organizacije, naštete kot take že v ustavi. Čl. 95 pravi namreč, da se v kraljevini izvršuje uprava po oblastih, okrožjih, okrajih in občinah. Čl. 96 pa, da se ustanavlja za posle krajevnega: občinskega, okrajnega in oblastnega značaja krajevna: občinska, okrajna in oblastna samouprava. Samoupravne posle teh samouprav oskrbujejo posebni samoupravni organi. Zoper odredbe teh samouprav je dopustna tudi tožba na upravno sodišče in na državni svet. Tudi se v ožjem pomenu razumeva pod samoupravo le teritorialna samouprava.[23] Druge poklicne samouprave, kakor n. pr. razne poklicne zbor-

---

sodišč, ako hoče država klicati sodnika na odgovor: ali naj ga toži za kazniva dejanja in pa v drugi vrsti, ali naj zahteva država od njega regres za odškodnino, ki jo je plačala zasebniku in ki je nastala vsled nepravilnega izvrševanja sodniške službe. Država sodnika na regres ne sme tožiti brez odobritve apelacijskega oziroma kasacijskega sodišča. V pogledu odškodninske odgovornosti more imeti dotični stavek čl. 112 ustave samo ta smisel. Enako tudi čl. 13 zak. o državnem svetu. Naziranja, da velja glede sodnikov še nadalje sindikatni zakon, je tudi praksa višjega deželnega sodišča v Ljubljani in prav tako stola sedmorice, oddelek B. (Gl. odločbo stola sedmorice, odd. B. Pravn. zb. št. 52). Glede ostalih sodišč se mi ni posrečilo dobiti nobenih odločb. Tudi »Zbirka viših sudskih odluka«, izhajajoča v Novem Sadu, ne navaja v letnikih 1921 do 1927 nobenega primera. Nedosledna pa je interpretacija, da naj se vzdrži sindikatni zakon zato v veljavi, ker je določba čl. 18 premalo določna, ko judikatura glede nesodniških organov priznava čl. 18 za izvršljiv.

[23] Glej Steska: O javni upravi 1925. str. 39, 40, 41.

nice (odvetniške, notarske, lekarniške, trgovinske, obrtne zadruge, uradi za zavarovanje delavcev in pokojninski zavodi) ne spadajo med samoupravna telesa v smislu čl. 18, dasi jih razni zakoni naravnost označujejo za javne ustanove, osnovane po načelu samouprave,[24] in dasi opravljajo namesto drž. oblastev in pod njih nadzorstvom nekatere upravne posle, poleg tega pa imajo še nalogo, oddajati mnenja oblastvom in zastopati interese poklicnih članov napram javnim organom. Vprašanje odškodninske odgovornosti vseh teh različnih zbornic, zadrug, zavodov je treba presojati zgolj po načelih občnega zasebnega prava, po določbah o. d. z.

Država je odgovorna za državne organe, samoupravno telo za svoje. To tudi tam, kjer ima država dolžnost nadzorovati samoupravo in pa pravico, razveljavljati samoupravne odredbe. Po zakonu o oblastni in srezki samoupravi od 26. aprila 1924 Sl. N. 92 (Ur. list št. 136/22) mora veliki župan ustaviti proglasitev uredbe, ki jo smatra za neutemeljeno v ustavi in zakonih (čl. 66). Slično dolžnost ima srezki poglavar glede srezkih odredb (čl. 125). Če oškoduje z nezakonitim činom oblastna skupščina in veliki župan te uredbe ne ustavi in ne predloži državnemu svetu, sta v tem primeru dva povzročila škodo: oblastna skupščina s pozitivnim dejanjem in veliki župan z opustitvijo naložene mu dolžnosti. Za prvo bi bila odgovorna oblastna samouprava, za drugo država. Oškodovani bi imel torej pravico voliti, koda naj toži za odškodnino. To bi tudi ne bilo izključeno po čl. 18 ustave. Toda kvarni čin je dejanje samoupravnega telesa in zato smatram, da v takih primerih odgovarja, kdor je s pozitivnim dejanjem povzročil škodo in ne oni, ki ga je malomarno nadzoroval. To je moral biti tudi namen ustavotvorca, ki je določil izrečno samoupravno telo za odgovorno. Zato je odgovorno tudi v podobnih primerih vedno le samoupravno telo. Le kadar nastopa samoupravno telo kot državni organ, kakor n. pr. glede izročenega (prenesenega) področja, in bi samoupravni organ torej z nepravilnim izvrševanjem državne službe prizadejal škodo, je odgovorna država,

[24] N. pr. §§ 124 in 143 zak. o zavarovanju delavcev, ali delavske zbornice po § 38 zak. o zaščiti delavcev.

ki ji pristoji regres zoper dotično samoupravo. Tu ni samoupravnega dejanja, marveč čin se znači za državni čin, država more vselej samoupravnemu telesu izvrševanje državnih poslov odvzeti in jih upravljati po lastnih organih.[25]

Od pravila, da organ državljanu nikdar ni odgovoren, da je marveč odškodninski zahtevek iz nepravilnega vršenja javne službe naperjen edinole zoper javno telo, je napraviti eno izjemo in sicer takrat, kadar se znači nepravilnost obenem za naklepno, po kazenskem zakonu prepovedano in kaznivo dejanje. Naklepno kaznivo dejanje krši pravni red v tolikšni meri, da se mora priznati za samostojno pravoustvarjajočo činjenico tudi, kjer je odgovorna za civilnopravne posledice zločina še druga oseba. Hudobni namen daje posebno obeležje činu in ustvarja obveze v osebi zločinca samega in ga ne oprošča teh, najsi kliče pravni red na odgovornost tudi druge, da nosijo posledice. Čl. 18 ustanavlja odgovornost javnega telesa, ker hoče zagotoviti pravilno izvrševanje javne službe, iz tega vidika je ta odgovornost primarnega značaja, neodvisna od drugih činjenic. Prav tako tvori naklepni zločin poseben temelj odškodnini in je zločinec torej odgovoren za povzročeno škodo primarno, neodvisno od tega, ali je poleg njega dolžan, popraviti še kdo drugi nastalo škodo. Zdi se, da je to načelo izraženo tudi v čl. 33 načrta zakona o sodnikih.[26] V teh primerih bo oškodovani volil, zoper koga naj naperi svoj odškodninski zahtevek. (Konec prih.)

---

[25] Tasić, op. c., 717, skuša, opirajoč se na mnenje francoskega pisca Hauriou, najti kriterij za določitev odgovornosti javnega telesa v teh primerih na ta način, da dela odgovorno občino takrat, kadar občinski predstojnik za svoje protipravno dejanje ne najde opore samo v občinskem odboru, marveč pri vseh občanih. A kako naj se izkaže, da vsi občani soglašajo s svojim načelnikom? Sigurna določitev odgovornega subjekta je podana le tedaj, ako se določi ta po svojstvu uradnega čina.

[26] Besedilo tega člena se glasi: »Tužba protiv sudije za naknadu štete u slučaju datog odobrenja da ima mesta gonjenju zbog krivičnog dela mora se podneti nadležnom redovnom sudu u roku od šestdeset dana, računajući od dana kad je tužiocu dostavljena odluka nadležnog Apelacionog odnosno Kasacionog Suda. Inače se tužba za oštetu podnosi protiv države (čl. 18. stav. 3. Ustava).«

Načrt edinstvenega stečajnega zakona.

Dr. E. Pajnič.

V začetku meseca aprila tega leta iznenadila nas je podsekcija zasebnopravnega odseka komisije, ki izdeluje pod okriljem ministrstva pravde načrte edinstvenih pravosodnih zakonov, z novim načrtom stečajnega zakona za vso kraljevino. Ta načrt se naslanja pretežno na sedaj še v Sloveniji in Dalmaciji veljavni stečajni red po ces. ukazu z dne 10. dec. 1914 drž. zak. štev. 237.

Vobče smo mnenja, da je s tem prevzemom zavzela nameravana preosnova stečajnega prava pot, ki je najbolj mogoča. Gornji zakon je v svojih načelih in podrobnostih pač najmodernejši srednje Evrope in plod izkustva več desetletij. Pred tem v bivši Avstriji veljavni stečajni red iz leta 1869[2] že v predvojni dobi nikakor ni ustrezal več vsem zahtevam, posebno ne oni, da vživaj v stečajnem postopanju čim manj upnikov pred drugimi zakonite prednosti. Omogočile naj bi nove določbe gor. zakona ukinitev takih prednostnih[3] pravic iz zadnje dobe pred otvoritvijo stečaja, razširila se je izpodbojnost pravnih razpolaganj stečajnih dolžnikov v dobi pred slednje navedenim trenutkom. Na eni strani naj zaseže stečajno postopanje kar se da v polni meri v prid upnikov imovino stečajnega dolžnika, na drugi strani naj ne porabi uprava in porazdelba te stečajne mase v razmerju z njo preveč na stroških, tako da bo doseženo kar najbolj mogoče zvišanje plačilnega deleža upnikom. Pridobitnim krogom prebivalstva seveda še ne bodo ugajale povse take določbe novega stečajnega zakona. Pojavile se bodo spet zahteve po kar najstrožjih kazenskih določbah zoper vsakega dolžnika, nad čigar imovino je bil otvorjen stečaj. Taka pravila so imela po izkustvih le slab vpliv. Izkoriščali so posamezni upniki v škodo drugih stisko dolžnika, boječega se otvoritve stečaja, do katere je pa po odlaganju končno vendarle prišlo, to pod najbolj neugodnimi pogoji za večino upnikov. Vedno in

[1] Nacrt stečajnog zakona za Kraljevinu SHS.

[2] Avstrijski zakon od 25. dec. 1868 drž. zak. št. 1 iz l. 1869.

[3] Ločitvene pravice, srbski »razlučne tražbine«, nem. »Absonderungsrechte«.

vedno se bo ponavljal tudi klic, da naj se bistveni vpliv na razvoj stečajnega postopanja kolikor moč odvzame sodišču in poveri upnikom. Dokler pa je tako načelo vladalo, je imelo silno kvarno posledico, da so pri upravi in porazdelbi stečajne imovine zavladale klike upniških manjšin, ki so skrbele le zase. V stečajnem zakonu, ki je vzor novemu načrtu, poudarja se sodno vodstvo celega postopanja, kjer pa zavzema odlično mesto kontrola upnikov.

Pri kritičnem pregledovanju katerekoli nameravanih določb bodočega stečajnega zakona ni izpuščati iz vidika, da je stečaj na sebi takorekoč naravno gospodarsko zlo, ki ga naj skuša zakonita uredba spraviti v svrho zmanjšanja neizogibnih kvarnih posledic v prave smeri. Glede teh posledic naj bo poudarjena predvsem ta, da pomeni že otvoritev stečaja sama izdatno znižanje vrednosti v stečajni sklad spadajoče premične in nepremične imovine. Misliti je treba le na pogoste primere, v katerih pomeni otvoritev stečaja zaeno dokončno ukinitev poprejšnjega tovarniškega ali trgovinskega obrata. Poslopja, sezidana v določno svrho, niso več porabna ali le še za silo v druge namene; prav to velja n. pr. o nabavljenih specialnih strojih. Vse take imovinske količine izgube naenkrat v razmerju do poprejšnje bilančne vrednosti silno na svoji dejanski vrednosti po otvoritvi stečaja. Reflektantov za take vrednote, ki bi hoteli z njimi nadaljevati ustavljeni obrat, kar ni najti. Podobno je pri blagovnih zalogah, zlasti takih, ki ne prenesejo daljše hrambe, ker je blago ali kvarljivo ali sezonsko.

Tudi iz drugih vidikov je treba odobravati, da je uvodoma omenjeni odsek vzel kot podlago svojemu načrtu stečajni red, veljaven in preizkušen že v Dalmaciji in Sloveniji. Predvsem iz tega, ker se naslanjata tudi načrta bodočih edinstvenih zakonov o postopanju v državljanskopravnih stvareh ter o izvršbi[4] na avstrijske zakone te vrste. Ozka zveza teh zakonov s stečajnim zakonom je pa jasna in razvidna, kakor se bo omenjalo

[4] Načrta zakonov o »sudskom postupku u gradjanskim parnicama« ter o »izvršenju i obezbedjenju«. V koliko se načrt slednjega zakona oddaljuje od svojega vzorca, doslej še ni znano.

še pozneje, tudi iz našega načrta. Ni se bati, da bi pri načelih stečajnega prava ukoreninjenih že desetletja trpela posebno pravna kontinuiteta v posameznih delih države, sicer pa je potrebno tem bolj izenačenje prava na tem polju, kjer je pestra različnost zakonitih uredb[5] v raznih pokrajinah države gospodarsko posebno kvarna.

Načrt sledi skoro povse sistematiki avstrijskega stečajnega reda in deli vse v 188 paragrafih naštete določbe v dva dela, namreč v one materialnega stečajnega prava in one, ki se tičejo stečajnega postopanja.[6]

Že v prvem odseku prve glave, ki vsebuje sicer določbe o vplivih otvoritve stečaja[7], stavlja načrt na čelo občnih pravil v prvih dveh paragrafih določbe, ki jih (v §§ 68 in 69 avstr. st. r.) avstrijski stečajni red prišteva formalnemu stečajnemu pravu, namreč pogoje za otvoritev stečaja, ki pač imajo materialno pravni značaj.

Očividno hoče načrt s tem posredno dati nekako definicijo stečaja, ki ga seveda bolje označuje s § 1 avstr. st. r. skoro popolnoma soglasni § 4 nač. Manjka pa v prvem odstavku slednjega paragrafa načrta za naše bodoče izenačene pravne razmere nepotrebna pripomba, da spadajo loterijski dobitki in vloge pri poštni hranilnici v stečajni sklad.

Tehtna je izprememba napram našemu stečajnemu redu[8] o početku stečaja v § 3. nač., ki se glasi takole v izvirnem

---

[5] Srbski zakon »o stečišnom postupku« z dne 17. marca 1861 (noveliran po zakonu 15. nov. 1864, 24. nov. 1876, 24. jan. 1900, 19. febr. 1902 je zasnovan po pruskem steč. zakonu z dne 8 maja 1855, ki sloni na francoskem pravu (čl. 437—614 Code de commerce 22. sept. 1807 in zakon 28. maja 1838: »Loi' sur les faillites et banqueroutes« —). Isto podlago je imel tudi bivši avstrijski zakon 25. decembra 1868 drž. zak. št. 1 iz l. 1869. Modernejši od slednjega zakona so po vplivu nemškega stečajnega zakona 10. febr. 1877 (noveliziranega 20. maja 1898, št.25) ogrski stečajni zakon: zak. čl. XVII. iz l. 1881 (27. marca), bosanski z dne 24. junija 1883 in hrvaški 28. marca 1897.

[6] »Stečajno pravo«: §§ 1-63 nač. in »stečajni postupak«: §§ 64-188 nač.

[7] »Dejstva otvaranja stečaja«: »Wirkung der Konkurseröffnung«.

[8] § 2 odst. 1. avstr. st. r.; slična so v tem pogledu pravila ogrskega (čl. 1) in bosanskega stečaj. zakona (§ 5 z. odst.), dočim srbski steč. zakon (čl. 24) nima točne opredelitve.

besedilu: »Pravna dejstva otvaranja stečaja nastaju od p o č e t k a onoga dana, kojega sud d o n e s e r e š e n j e, da se stečaj otvori.« Bistveno soglaša ta določba s slično hrvaškega steč. zakona,[9] toda nima iste jasnosti, ko govori o d o n e š e n j u rešenja o otvoritvi, ne pa o s o d n e m s k l e p u za otvoritev stečaja. Prav tako govorita §§ 75 in 78 nač. o donešenju rešenja o otvarjanju stečaja,[10] § 79 nač. pa pravi v zadnjem odstavku, da se to rešenje mora objaviti z ediktom (»proglasom«), a ta naj se na sodno desko nabije istega dne, ko je stečaj otvorjen. Iz tega sledi, da je vendar v § 3. nač. mišljen početek onega dne, ko se je sklenila otvoritev stečaja in je torej odločilen datum, pristavljen na konceptu sklepa z razvidno klavzulo o seji istega dne. Potem takem bo merodajen za dalekosežne materijalnopravne posledice otvoritve (početka) stečaja zgolj interni sodni dogodek, ki sicer na zunaj prihaja do vpliva šele po v r o č b i i n o b j a v i i z d a n e g a s k l e p a. Sicer pa je treba pritrditi, da je ta določba načrta dokaj jasnejša, nego slične nemškega in švicarskega stečajnega zakona,[11] po katerih velja čas, točno naveden v besedilu sklepa o otvoritvi stečaja, kot trenutek otvoritve stečaja in zaeno kot početek pravnih vplivov te otvoritve. Tako urejeno postopanje more seveda dovesti do pogostih sporov zaradi naravno običajne različnosti, ki jo kažejo ure na različnih krajih. Ni pa prezreti, da je po občnem naziranju sedaj mogoče predlagatelju (kot taki prihajajo najčešče v poštev bodoči stečajni upniki), da umakne svoj predlog v dobi, ko že storjeni in za izdanje pripravljeni sklep o otvoritvi stečaja še ni zapustil sodne pisarne. V § 71. zad. odst. tudi načrt

---

[9] § 1 hrv. steč. zak. se glasi: Pravna kriepost otvorena stečaja nastaje početkom onoga dana, kojega bude otvorenje stečaja po sudu zaključeno. V § 81 veli isti zakon, da mora »izrok stečajni« (edikt) isti dan, kojega sodišče »zaključi« otvoritev, takoj »izdati in na sudnici« pribiti.

[10] § 78 odst. 1. nač.: »O svakom otvaranju stečaja sud će doneti rešenje.«

[11] § 108 nem. steč. zak.; čl. 175 švic. zveznega zakona o izterjanju dolgov in stečaju z dne 11. aprila 1899. Po čl. 441 Code commerce je odločilen dan ustavitve plačevanja, ki ga je navesti v stečajnem razglasu.

stečajnega zakona[12] predvideva tako umaknitev, ki pa sedaj (§ 75. nač.) ne bo več mogoča po trenutku, ko bo enkrat po stečajnem sodišču otvoritev stečaja sklenjena. Dokaj pravičnejša, vsekakor pa manj trda je določba § 2 avstr. steč. reda,[13] s katero se navezuje pravno udejstvovanje otvorjenega stečaja na prvi korak objave sklepa o otvoritvi. Pripomniti pa je tudi, da to besedilo, navzlic svoji že pol stoletja presegajoči veljavi,[14] doslej ni izzvalo količkaj pomembnejših sporov.

Priporočamo, da se glasi § 3. nač. takole: »Pravni učinki otvoritve stečaja nastopijo s početkom tistega dne, ko je bil nabit razglas o tem na deski stečajnega sodišča.« Ni prevzeto v § 3. nač. besedilo odstavka 2. § 2. avstrijskega stečajnega reda, ki se nanaša na otvoritev stečaja po ustavljenem poravnalnem postopanju. Videti je že iz tega, ker so v besedilu načrta izpuščeni vsi predpisi avstrijskega stečajnega reda, ki se tičejo pred otvoritvijo poznejšega stečajnega postopanja morda tekočega poravnalnega postopanja, da so merodajni krogi opustili misel, izdati posebne zakonite določbe o poravnanju med zadolžencem in njegovimi upniki izven stečaja.[15]

§§ 5. in 6. nač. soglašata v besedilu in v nadpisih s §§ 3. in 4. avstr. steč. r. Po prvem odstavku § 5. nač. je dokaj jasno, katera pravna dejanja stečajnega dolžnika naj ima zakon v mislih; namreč tista, ki bi napram drugim osebam kot upravičencem zmanjševala ali obremenjevala stečajno maso.

Zadnji odstavek § 7. nač., sicer sličnega § 5. avstr. steč. r., se glede izpraznitve stanovanjske hiše, spadajoče v stečajno maso, ne sklicuje na določbo izvrš. reda o tem,[16] temveč pove podobno, da more upravitelj mase prepustiti stečajnemu dolžniku najpotrebnejše stanovanjske prostore zanj in za z njim

[12] § 71 nač. soglašujoč skoro povse z besedilom § 71 avstr. steč. r. dobi pravi pomen šele po § 75 nač., o katerem bo še pozneje nižje govorjeno.

[13] Glej opombo št. 8.

[14] § 2 bivšega avstr. st. r. z dne 25. dec. 1868 vsebuje isto določbo.

[15] Prim. še §§ 31 odst. 2 in 3.; 71 odst. 1., 2 stav.; 163 z. odst., 165 odst. 2. avstr. steč. r.

[16] § 105 avstr. izv. r.

živečo družino do dneva izpraznitve in izročitve hiše tistemu, ki jo je kupil.

§§ 8. do 10. nač. glede vpliva otvoritve stečaja na pravne spore, pretrganje in povzetje že visečih sporov, odklonitev prevzema po upravitelju mase se krijejo z določbami §§ 6. do 8. avstr. steč. r.

O pretrganju zastaranja po prijavi terjatve v stečaju govori § 11. nač. kakor § 9. odst. 1. avstr. steč. r., izpuščen pa je drugi odstavek slednjega paragrafa. To znači, da prične zopet teči zastaranje tudi pri sicer prijavljenih, potem pa oporekanih zahtevkih, ki se niso ugotovili v pravdi[17] s potekom dneva, ko je sklep o ukinitvi stečaja postal pravnomočen. Ne bi bil torej odveč drugi odstavek o zadržbi zastaranja glede pravkar omenjenih zahtevkov po vzorcu § 9. odst. 2. avstr. steč. r.

Kakor § 10. odst. 1. avstr. steč. r., navaja tudi § 12. odst. 1. nač., da pridobitev sodnijske zastavne ali kake druge pravice na plačilo po otvoritvi stečaja ni več mogoča. V § 13. nač. so sprejete doslovno določbe § 11. avstr. steč. r. o vplivu otvoritve stečaja na ločitvene in izločitvene pravice,[18] a izpuščena so popolnoma pravila § 12. avstr. steč. r., da ugasnejo ločitvene pravice, pridobljene z izvršbo v izterjanje ali zavarovanje v zadnjih šestdesetih dneh pred otvoritvijo stečaja, ki pa utegnejo oživeti v primeru, ako se ukine stečaj po § 166. avstr. steč. r. (§ 178. nač.). Priporočamo, da se po § 13. nač. sprejme v bodoči stečajni zakon v neizpremenjeni obliki § 12. avstr. steč. r. Brez te določbe bi bila vsa reforma stečajnega prava nepopolna. Podobne določbe imajo malodane vsi modernejši evropski stečajni zakoni,[19] nekateri njih[20] celo kratkomalo odrejajo, da zapadejo izkupički, doseženi z izvršbo, ki se je nadaljevala že med stečajnim postopanjem, v prid stečajni masi. Brez takih predpisov bo podana zopet nevarnost, da bodo nekateri upniki nastalo plačilno nezmožnost

[17] §§ 122 nač. ali 110 avstr. steč. r.

[18] »Razlučne i izlučne tražbine«, nemški »Absonderungs-« in »Aussonderungsrechte«.

[19] Ne ogrski, hrvaški, pa tudi ne nemški steč. zakon.

[20] Čl. 129 švicar. steč. zak. (podobno tudi angleški steč. zak.).

dolžnika z njegovo tajno pomočjo v škodo drugih na vso moč prikrivali in skušali brez otvoritve stečaja brž priti do popolnega plačila na dozdevno popolnoma zakonit in neizpodbojen način s hitro dosego izvršilnih naslovov in nato z izvršbami. Pri poznejši prekasni otvoritvi stečaja pa utegne sploh postati nadaljevanje stečajnega postopanja za večino upnikov iluzorno zaradi preobremenitve dolžnikove imovine z zastavnimi in podobnimi pravicami. Če pa veljajo gornje določbe avstrijskega stečajnega reda, je upnikom omogočeno, da preprečijo take spletke tudi za nazaj vsaj za 2 meseca na enostavni način s tem, da predlagajo otvoritev stečaja ob kopičenju izvršb zoper dolžnika (kar se hitro raznese ne le po sodnih razglasitvah, temveč tudi sicer). Mogoče je sicer, da bi bilo videti v možnosti otvoritve stečaja po »službeni dolžnosti« brez predloga[21] nekako odpomoč gornjim nevarnostim, a kako je pričakovati od stečajnega sodišča, da naj ima v razvidnosti vse razmere dolžnikove ter se osobito zanima še za korake, storjene zoper njega pri drugih sodiščih.

O terjatvah na ponavljajoče se dajatve govori § 16. nač. slično kakor § 15. avstr. steč. r.; zaradi jasnosti bi bilo želeti, da bi se v drugem odstavku pristavile za početno besedo (tražbine) »terjatve« še besede »g o r n j e v r s t e«.

Nespremenjene so določbe glede pogojnih terjatev (§ 16. avstr. steč. r.); nekoliko predrugačeno, a točnejše je besedilo § 18. odst. 2. nač., nego ono § 17. odst. 2. avstr. steč. r.[22]

Glede terjatev zoper več solidarno obvezanih dolžnikov se hoče držati § 19. nač. očividno § 18. avstr. steč. r., kar pa z besedilom v 2. odstavku ni doseženo. Kajti glede previška, ki ga je morebiti prejel na račun svoje, v dveh ali več stečajih glede sodolžnikov polno prijavljene terjatve u p n i k, je itak jasno samo ob sebi, da sme zahtevati nazaj ta neupravičeno prejeti previšek tisti stečajni sklad, iz katerega je bil upniku

[21] Glej § 73 nač., o čemer govorimo še pozneje.

[22] § 18 odst. 2. nač.: »Oni mogu prijaviti u stečaj i svoje zahteve, da im se obezbedi ono, što će možda morati da plate za stečajnog dužnika. Ali takva se prijava uzima u obzir samo ako verovnici, kojima oni jemče, niso prijavili tražbinu u stečaj.«

plačan.[23] Gre tu za regresne zahtevke, ki jih utegnejo pridobiti poedini sodolžniki ali stečajni skladi glede teh, zaradi popolnega izplačila upnika zoper druge sodolžnike ali stečajne sklade, ki skupnemu upniku na račun njegove terjatve ničesar niso prispevale.

Drugi odstavek § 19. nač. naj bi bil posnet popolnoma po besedilu § 18. odst. 2. avstr. steč. r.

Določbe o pobotu (prebijanju) terjatev zoper stečajni sklad s terjatvami tega zoper upnika dopolnjuje s § 22. nač.[24] pri nas doslej veljavni avstr. steč. r. Gre tu za odškodninsko odgovornost stečajnega upnika, ki je odstopil svojo terjatev inozemskemu dolžniku mase, ki pa more prevzeto terjatev po tamošnjem pravu pobotati. Posebno praktične vrednosti najbrže ta nova določba ne bo dobila.

Vsi ostali paragrafi tega odseka v načrtu (§§ 23—28 nač.) so prevzeti popolnoma po avstr. steč. r.

Drugi odsek, I. poglavje, I. del načrta novega stečajnega zakona (§§ 29. do 44. nač.) je odkazan izpodbijanju pravnih dejanj, storjenih pred otvoritvijo stečaja. Določbe so malodane prav iste, kakor one našega stečajnega reda,[25] a sistematično in v slogu nekoliko predelane. Vsebina §§ 35. in 36. avstr. steč. reda je privzeta uvodnemu paragrafu tega odseka (§ 29. nač.) kot drugi in tretji odstavek. Določbe, ki se tičejo izpodbijanja napram zakonskemu drugu ter bližnjim sorodnikom stečajnega dolžnika,[26] se obravnavajo v skupnem § 36. nač. pregledneje.

---

[23] § 19 odst. 2. nač.: »U pogledu viška, koji je verovnik primio preko potpunog namirenja svoje tražbine, važi prema njemu pravo na regres po opštim naredjenjima gradjanskoga prava.«

[24] § 22 nač.: »Verovnik odgovara stečajni masi za svaku štetu, koja joj nanesena time, što je on kakvu tražbinu, pre ili posle otvaranja stečaja bilo posredno bilo neposredno, ustupio licu, koje živi u inostranstvu, pod uvetima, po kojima bi se namirenje ili obezbedjenje te tražbine bilo bez važnosti, ili bi se ono moglo pobijati po §§ 33. ili 34. a u inostranstvu se po naredjenjima dotičnoga stranoga prava, protivno naredjenjima prethodnog paragrafa, može izvršiti prebijanje.«

Čl. 40 ogrskega, § 26 hrvaškega stečaj. zak. imata slično, po nemškem steč. zakonu posneto določbo.

[25] §§ 27—43 avstr. steč. r.

[26] §§ 28 toč. 3, 29 toč. 2., 30 toč. 2., 31 toč. 2. in 32 avstr. steč. r.

Na mestu točke 3. § 38. avstr. steč. r. pa je v § 39. št. 1. nač. pristavek, da veljajo v pogledu bližnjih sorodnikov stečajnega dolžnika odredbe § 36. nač. o dolžnosti dokazovanja (dokaznem bremenu). V § 32. toč. 3. nač. so izjeme, kjer ni zavarovanje ali povračilo dote izpodbojno (§ 32. toč. 3. avstr. steč. r.) pomnožene še za primer, da je bil stečajni dolžnik obvezan k zavarovanju ali k povračilu dote po pogodbi, sklenjeni najkasneje dve leti pred otvoritvijo stečaja.

Drugo poglavje tega odseka (2.) glede zahtevkov v stečaju v §§ 45. do 59. nač. sledi v obče odredbam iste vrste v §§ 44. do 58. avstr. steč. r. A vendar so tudi tu različnosti. Pogrebne stroške glede stečajnega dolžnika, ki je umrl pred otvoritvijo ali po otvoritvi stečaja, uvrščajo § 51. toč. 1. avstr. steč. r. v prvi razred zahtevkov. Semkaj pa prišteva § 52. toč. 1. nač. le one pogrebne stroške, ki so nastali vsled dolžnikove smrti pred otvoritvijo stečaja.[27] A le najnujnejši izdatki za pogreb že po otvoritvi stečaja zamrlega dolžnika so uvrščeni med dolgove stečajne mase (§ 47. toč. 6. nač.).

Primerno sedanjim zakonodajnim razmeram v naši državi je izpuščena v § 52. nač. (zahtevki prvega razreda) točka 3. § 51. avstr. steč. r., a v točki 2. istega paragrafa je znesek 2400 K zvišan na 25.000 Din.

Popolnoma na novo so zahtevkom drugega razreda v točki 2. § 53. nač. prišteti zahtevki p u p i l o v na povračilo škode, ki jo je povzročil njim njihov varuh (stečajni dolžnik) z nerednim upravljanjem imovine. Ta določba je točnejša in boljša nego nekoliko širše podobne določbe ogrskega in hrvaškega stečajnega zakona.[28]

---

[27] Pravtako uvrščuje v prvi razred zahtevkov § 50 št. 2. hrvaškega stečaj. zak. pogrebne stroške, nastale p r e d otvoritvijo stečaja nad imovino zamrlega dolžnika, a le toliko, kolikor niso ti pogrebni stroški starejši kakor eno leto, računši od otvoritve stečaja nazaj.

[28] Po čl. 60 toč. 4. ogrskega steč. zak. so v prvi razred steč. zahtevkov uvrščene sploh vse terjatve mladoletnikov in podobnih oskrbovancev zoper očeta, varuha ali skrbnika glede v njih upravi se nahajajoče imovine. Približno isto določa § 50 toč. 4. hrvaškega st. zak. A potrebno je, da se uveljavljajo gorenje terjatve v določnem roku (po ogrskem st. zak. v 2. letih, po hrvaškem v 3. letih, po končani upravi.

Tretja glava drugega odseka o vplivu ukinitve stečaja v §§ 60. do 63. nač. (§ 59. do 62. avstr. steč. r.) ne kaže nobenih izprememb napram določbam avstrijskega steč. r., isto tvarino urejajočim.

S tem je razgovor o prvem delu načrta stečajnega zakona končan.

Drugi del ureja stečajno postopanje. Pričenja s stečajno podsodnostjo in nadaljuje z obsegom stečajnega postopanja po zgledu avstr. steč. reda (§§ 64—68 nač., §§ 63—67 avstr. steč. reda). Kakor že zgoraj obrazloženo, so uvrščeni predpisi o objektivnih pogojih za otvoritev stečaja[29] v načrtu v uvodnih dveh paragrafih. Nov 2. odstavek ima § 65. nač., kojega 1. odstavek sicer soglaša s § 64. avstr. steč. r., namreč da za stečaj glede družabne imovine pristojno sodišče postane pristojno tudi za stečaj glede osebno odgovornega družabnika, o čigar imovini se je otvoril stečaj ali istočasno ali v teku stečaja glede druge imovine. V § 66. odst. 1. načrta manjka pravilno poziv na § 111. avstr. j. n.

V primeru s § 67. avstr. steč. r. ima § 68. nač. nov odstavek, da se stečaj, otvorjen v inozemstvu nad imovino dolžnika, ne razteza na njegov delež, donešen trgovski družbi (tuzemski).

Bolj temeljite predrugačbe kaže drugi odsek, ki govori o otvoritvi stečaja. Otvarja se stečaj po našem načrtu kakor že sedaj pri nas po avstr. steč. r. (§§ 70, 71 avstr. steč. r.) na predlog dolžnika samega ter na predlog njegovih osebnih upnikov. Upniki, katerih terjatve so zavarovane z zastavo, vpisano v zemljiško knjigo ali le z ročno zastavo, morajo zaeno s predlogom verojetno izkazati, da jim zastavljeni predmeti ne bodo utegnili dati polnega kritja. Soglašata sicer tudi 3. odstavka § 71 nač. in avstr. steč. r., le da je 6 mesečni rok slednje določbe zamenjan z enoletnim v načrtu. Nov je ves § 72 nač. o postopanju glede predloga na otvoritev stečaja, če je dolžnik na pobegu ali se skriva.[30] Tu naj se uradoma po-

[29] §§ 68 in 69 avstr. steč. r.

[30] § 72 nač.: »Ako verovnik predloži otvaranje stečaja nad imovinom dužnika koji je u begstvu ili se krije, a drugi se uzrok ne može pretpostaviti, nego da je obustavio plačanje, onda, ako nema osoba koje su dužne

stavi skrbnik, če manjkajo osebe, ki so dolžne dajati pojasnila o imovinskem stanju dolžnikovem. Skrbnik naj se določi prvenstveno iz dolžniku sorodnih oseb in naloži naj se mu, da najdalje v roku 5 dni predloži pregled dolžnikovega imovinskega stanja. Sicer je ta nova določba v očigled podobnih predpisov bodočega c. pr. r. manj važna, a če je že tu, bi se po vzgledu ogrskega in hrvaškega stečajnega zakona[31] razširila s pristavkom:

»Prav to velja, če je otvoritev stečaja predlagana zoper neznanega, v inozemstvu bivajočega dolžnika ali zoperneznane dediče«.

Odslej naj bo po § 73 nač. mogoča otvoritev stečaja tudi po uradnem ukrepu sodišča samega. Ta po srbskem stečajnem zakonu[32] povzeta določba naj bi se popolnoma črtala. Odveč je potem tudi prvi odstavek naslednjega, na novo uvrščenega § 74 nač. in nepotrebno je glede na druge materialnopravne zakonite določbe državljanskega, trgovinskega in stečajnega prava i ostalo besedilo § 74 nač.[33] Poznejši in moder-

---

davati objašnjenja o imovnom stanju dužnikovom, sud će dužniku postaviti skrbnika (staratelja) prvenstveno od srodnih mu lica, i narediće ovome da u roku, ne dužem od pet dana, podnese pregled imovnog stanja dužnikovog. Po preslušanju verovnika sud će oceniti da li je dužnik zaista obustavio plaćanja pa će prema toj oceni, ili otvoriti stečaj ili odbiti verovnikov predlog i osuditi ga da plati nagradu skrbniku, ako je ovaj bude tražio.«

Glej tudi pripombo št. 32 nižje.

[31] Čl. 85 ogrsk. steč. zak.; § 73 hrv. steč. zak.

[32] § 3 toč. 2. srb. steč. zak.: »Stecište se otvara u sledečim slučajima: 1. . . .; 2. kad sud dozna, da se kogod, o kom se javno govori, a i tražbine protiv njega u sudu prijavljene, ili na njegova dobra pribeležene, pokazuju da je prezadužen, krije, ili da je pobegao.«

[33] § 73 nač.: »I sud bez zahteva verovnika može otvoriti stečaj nad imovinom dužnika svagda, kad god se uveri da je dužnik obustavio plaćanje; ali i tada će sud postupiti po naredjenju § 71, stav. 2, odnosno po § 72.«

§ 74 nač.: »Kad se stečaj otvori nad imovinom javnog ili komanditnog društva, tada se samo zbog toga neće otvoriti stečaj i nad zasebnom imovinom njegovih lično odgovornih drugara.

Ali ako se stečaj otvori iz kojega drugog razloga i nad zasebnom imovinom kojega od tih drugara, verovnici društveni moći će prijaviti

nejši stečajni zakoni ne poznajo takega načina otvoritve stečaja proprio motu sodišča. Sodišče samo naj ne posega v zasebnopravne imovinske pravice, naj ne ščiti zasebnopravnih interesov kar zoper voljo upnikov. Taka ex officio podvzeta otvoritev stečaja utegne dostikrat ali bolje rečeno vsikdar nasprotovati ne le interesom upnikov, temveč občim gospodarskim interesom sploh. Upniki, saj večina njih, imajo za stanje dolžnikovih imovinskih razmer zlasti za njegovo plačilno zmožnost še predober nos in vedo tudi najbolje presoditi, kaj jim je v posameznih primerih v zaščito in v kritje njihovih zahtevkov prikladno. Sodišča niso za tak pregled in presojo brez pobude od poklicane strani sposobna. Če ostane § 73 nač. v veljavi, utegne priti do hudih zlorab. Pojavljale se bodo brezimenske ovadbe, tudi take brez podlage; že poizvedovanje o teh po sodišču bo škodovalo silno dobremu imenu in še bolj gospodarstvu ovadenca. Tangirani v stečaju so itak v prvi vrsti le zasebnopravni imovinski interesi stečajnih upnikov, interese javnosti naj ščiti kazenski zakon.

Ako bi se v tem oziru že hotela ohraniti, kolikor se tiče preosnova stečajnega zakona, dosedanjega teritorija veljavnosti srbskega stečajnega reda, pravna kontinuiteta, potem naj bi se vsaj uvrstile v tekst te malo posrečene določbe po besedi »upnikov« še besede na predlog javnega obtožitelja«.....

Javni obtožitelj zve po svojem poslu tekom kazenskega postopanja zanesljivo za vse razmere lahkomišljenega ali goljufivega dolžnika, nastopal bi kot predlagatelj nekako tako, kakor n. pr. naj nastopa kot zaščitnik prava v avstrijskem pre-

---

svoje tražbine i u zasebni stečaj takvog drugara, ali oni otuda mogu primiti samo onoliko, za koliko ne budu namireni iz mase društvenoga stečaja. U takvom slučaju njihove tražbine, koje su utvrdjenje u društvenom stečaju, smatraće se kao utvrdjene u zasebnim stečajima lično odgovornih drugara. Naprotiv, lični poverioci pojedinih drugara nemaju prava prijaviti svoje tražbine u društveni stečaj.

Ali kad lično odgovorni drugar nije i u stanju namiriti svoje verovnike kojima on lično duguje, a društvo nije obustavilo svoja plaćanja, stečaj će se otvoriti samo nad zasebnom imovinom dotičnog drugara, a u stečajnu masu uzeće se samo ono, što stečajnom dužniku drugaru pripada.«

klicnem redu,[34] ali v bračnem postopanju, kakor bo urejeno po načrtu novega edinstvenega zakona o postopanju v civilnopravdnih stvareh.

Prvi odstavek § 74 nač. pravi v vidnem protislovju z določbo poprejšnjega paragrafa načrta, da naj se samo radi tega, ker se je otvoril stečaj nad javno trgovsko ali komanditno družbo, še ne otvori tudi stečaj nad imovinami osebno odgovornih družabnikov. Nasprotno določbo avstrijskega stečajnega reda iz l. 1869[35] sedaj tu veljavni steč. red več ne vsebuje, ker je slovom nagibov hotel odpraviti zadnji preostanek otvoritve stečaja ex officio.

O § 75 nač. smo že zgoraj govorili; po njegovi vsebini ne morejo ne upniki, ne dolžnik več odstopiti od stečaja, od kar je bilo po njih predlogu že »donešeno rešenje« o otvoritvi stečaja. O pravnih lekih zoper sklepe sodišča o otvoritvi stečaja ali o zavrnitvi predloga na otvoritev govori § 76 nač. prav kakor § 72. avstr. steč. r. s to premembo, da ima rekurz zoper otvoritev stečaja le v izjemnem primeru, če se otvori urado-ma (§ 73 nač.), odložno moč. Ta odstavek bi se moral v ponovni redakciji seveda črtati, ako bi se opustil zaeno tudi sprejem celega § 73 nač.

O »rešenju« o otvoritvi stečaja govorita §§ 78 in 79 nač. podobno kakor § 74 avstr. steč. r. o ediktu, ob koncu § 79 nač. šele najdemo pristavek, da »se ima to rešenje objaviti proglasom«. Sicer je § 78 nač. drugačnega besedila nego odst. 1. § 74 avstr. steč. r. Odreja namreč še, da naj se sklep o zavrnitvi predloga na otvoritev stečaja vroči dotičnemu upniku, a le tedaj dolžniku, če je bil ta sodnijsko zaslišan o predlogu. Zdi se nam, da ima morda dolžnik v konkretnih primerih, kjer se je glas o predlogu na otvoritev stečaja razširil, dokajšen interes na tem, ne le, da sam zve o takem predlogu, temveč tudi, da se objavi sklep o zavrnitvi predloga z utemeljitvijo vred. Drugi stavek § 78 nač. naj bi se torej izmenjal z besedilom:

---

[34] § 26 odst. 2. ces. uk. 29. junija 1916 št. 207 drž. zak.

[35] § 199 avstr. steč. r. z dne 25. dec. 1868 št. 1 drž zak. iz l. 1869.

»Rešitev o zavrnitvi upnikovega predloga se vroči upniku in dolžniku; slednji sme v roku treh dni po vročbi na sodišču zahtevati, da se ta rešitev na stroške upnikove objavi (§§ 80, 81 odst. 3.)«

Primerno sedanjim razmeram sta prikrojena sicer s § 75 avstr. steč. r. soglasna §§ 80 in 81 nač. o objavi edikta (»proglasa«). Zanimivo in priznanja vredno je nameravano izdajanje posebne perijodične (menda poluradne) tiskovine »Opšti stečajni Vesnik« za razširjanje objav v stečajnem postopanju. Po prvem stavku § 80 nač. pa bi bilo treba vendarle uvrstiti stavek, »Poročilo o izvršitvi te odredbe naj se priloži spisom«. — posebno za primer, če bi se na dejstvo, da je nabit edikt na sodno desko, morali naslanjati materialno pravni posledki otvoritve stečaja[36].

Glede naslednjih §§ 82, 83, 84 nač. je le pripomniti, da soglašajo nove bodoče določbe z onimi §§ 76 — 78 avstr. steč. r. z izjemo, da je izpuščen odstavek 5. §§ 77 avstr. steč. r., ki se glasi:

Minister pravde more ukazati še nadaljne priobčitve o otvoritvi stečaja«.

Ta odstavek naj bi se priklopil zadnjemu odstavku § 83 nač., ker je tako pooblaščenje potrebno in ni samo ob sebi razumljivo.

V tretjem odseku drugega dela razpravlja načrt v §§ 85 do 104 nač. podobno kakor v §§ 79 do 94 avstr. steč. r., vendar z nekaterimi spremembami in dopolnitvami o organih stečajnega postopanja. Ti so stečajni sodnik,[37] upravitelj stečajnega sklada, upniški odbor in upniško zborovanje.

Stečajni sodnik, če ni izbran izmed članov gremija stečajnega sodišča, naj bo iz razlogov umestnosti po § 85 nač. starešina okrajnega sodišča v področju stečajnega sodišča.[38] Nadomestuje ga po potrebi njemu po razdelitvi opravil določeni namestnik.

---

[36] Glej §§ 3 nač. in 2 avstr. st. r. — § 75 odst. 1 avstr. steč. r.

[37] »Stečajni sudija« = konkurzni komisar.

[38] Drugače § 79 avstr. steč. r.

Za upravitelja stečajnega sklada naj imenuje stečajno sodišče praviloma enega iz vrst odvetnikov in javnih beležnikov, sicer pa neoporečeno, zaupanja vredno osebo strokovnih sposobnosti glede na kakovost stečajnega sklada.[39] Manjkajo (§ 86 nač.) umestne pripombe (sicer samo ob sebi razumljivega značaja) glede pravice sodišča, da poizveduje pri stanovskih in strokovnih združenjih o osebah, pripravnih za službo stečajnega upravitelja in o naredbah glede izbere takih upraviteljev. Splošno o dolžnostih in o odgovornosti upravitelja stečajnega sklada govoreči § 87 nač. navaja prav kakor § 81 avstr. steč. r. »§ 1299 avstr. o. d. z.,« kar utegne iti na rovaš pisovne napake pri redakciji tega predpisa.

Nove so določbe §§ 89 odst. 2. in 90 nač., ki vsebujejo nekatere predpise o izdatkih stečajnega upravitelja v gotovini in o njegovi nagradi.[40] Izdatki upravitelja za sklad naj se mu vračajo, čim je kaj gotovine v skladu, nagrada za njegov trud pa izplača šele po končanem stečajnem postopanju ali tedaj, ko je upravitelj tekom stečajnega postopanja brez svoje krivde razrešen svoje službe. Pripomniti pa je treba že tukaj, da predvideva § 137 odst. 3. nač. (nekoliko drugače kakor § 125 odst. 3. avstr. steč. r.) dovoljenje predujmov za upraviteljeve zahtevke (nagrado), kar sme predlagati stečajni sodnik po pristanku upravniškega odbora stečajnemu sodišču, ki o tem odloči. Upravitelj si pa ne sme izplačevati na račun nagrade ali pod tem naslovom zadrževati si kaj iz novcev sklada, ki jih dobi v svoje roke. Pač pa sme iz te gotovine po odobritvi stečajnega sodnika potrošiti potrebne svote, da zavaruje terjatev in vodi za sklad spore, proti poznejši položitvi točnega računa. Ti predpisi utegnejo imeti ta smoter, da se bolj požurijo upraviteljevi posli.

Na novo (prim. § 84 odst. 3. avstr. steč. r.) določa § 91 odst. 3. nač. 2000 Din kot najvišjo denarno kazen, ki jo more stečajno sodišče naložiti upravitelju za neredno poslovanje po predlogu stečajnega sodnika.

---

[39] Po čl. 95 ogrsk. steč. zak. naj sta upravitelj sklada in njegov namestnik le odvetnika, bivajoča v uradnem okrogu stečajnega sodišča.

[40] Glej §§ 136 in 137 nač. ali §§ 124, 125 avstr. steč. r.

Vobče so sprejete v načrt tudi določbe avstr. steč. reda glede upniškega odbora in zborovanj vseh upnikov. Odstavka 3. in 4. § 88 avstr. steč. r. sta v istih odstavkih § 95 nač. predrugačena. Po načrtu morejo biti za člane upniškega odbora določeni le nezavarovani upniki,[41] bodisi da so ti upniki fizične ali pravne osebe. Izključeni so upniki, ki ne stanujejo na kraju, kjer ima stečajni sodnik svoj službeni sedež, izvzemši primer, da primanjkuje tu takih upnikov. Soprog stečajnega dolžnika sploh nima vstopa v upniški odbor. Vsak izbranih članov sme nastopati na svojo odgovornost in ob svojih stroških po pooblaščencu.

Določbe § 89 avstr. steč. r. vsebujeta §§ 98 in 99 nač. Določa pa toč. 1. § 98 nač. še dodatno, da ima upniški odbor pravico vsak čas zahtevati od upravitelja mase, da pismeno izkaže nje stanje, ki ga mora predložiti upravitelj s potrebnimi dokazili. Redovne kazni, navedene le na splošno v § 89 odst. 2. avstr. steč. r., so ograničene z zneskom do 1000 Din.

V § 93 odst. 2. avstr. steč. r. navedeni najvišji znesek terjatve, kjer odloča o glasovalni pravici še stečajni sodnik, je v § 102 odst. 2. nač. zvišan na 20.000 Din. Ko zoper odločitev o glasovalni pravici ni dovoljen rekurz, a ima § 102 odst. 4. nač. pristavek, da je možno stečajnemu sodišču ali stečajnemu sodniku vsak čas storjeni sklep zamenjati z drugim, bi bilo po zgledu § 93 odst. 4. avstr. steč. r. pač še pristaviti, da se naj to zgodi le na predlog ali opozoritev.

Nov je v tem odseku le še § 104 nač., ki odreja, da so sklepi upniških zborovanj obvezni tudi za one stečajne upnike, ki se zborovanja niso udeležili ne osebno, niti po pooblaščencu.

Četrti in peti odsek načrta o ugotovitvi stečajnega sklada in o ugotovitvi zahtevkov (§§ 106 — 126 nač.) ne kažejo napram isti tvarini avstr. steč. reda v prvonavedenem odseku sploh nobenih, v drugonavedenem pa le izpremembe manjše važnosti. Tako naroča pravilneje § 115 nač. v svojem prvem odstavku, da naj se v prijavi navede iznos terjatve z vsemi sporednimi pripadki (»sa svima sporednim tražbinama«), kakor

[41] Ne morejo torej biti po tej določbi člani upniškega odbora oni upniki, ki imajo ločitvene pravice glede posameznih delov sklada.

je to v sedanji praksi tudi običnо. Po 3. odstavku § 106 avstr. steč. reda naj se prijave, došle že po preteku prijavnega naroka, po možnosti upoštevajo že na razpravi o preizkuševanju in ugotavljanju terjatev, dočim to dovoljuje slična določba § 118 odst. 3. nač. le toliko, kolikor to znatno ne otežuje zaključitev preizkusa prijavljenih terjatev, ki se naj izvrši na tem naroku. Vlogo steč. upravitelja prevzame stečajni sodnik,[42] če je prvi tudi prijavil na ugotovitvenem naroku lastne terjatve.

Ko poudarja § 123 nač., da je za razpravljanje in za odločbo glede sporov na ugotovitev resničnosti in vrstnega reda stečajnih terjatev izključno pristojno stečajno sodišče, se nam zdi nepotreben pristavek, da velja to pravilo tudi tedaj, če bi tak spor započet izven stečaja spadal v podsodnost kakega izrednega sodišča.[43]

Pravtako ni potreben k odstavku 1. § 124 nač. (§ 112 odst. 1. avstr. steč. r.), da so pravnomočne odločbe v gornjih ugotovitvenih sporih učinkovite napram vsem stečajnim upnikom, še nadaljni pristavek, da velja to tudi tedaj, če se stečajni upravitelj dotičnega spora ni udeležil. Vrednost sporne stvari, do katere nastopa pri stečajnem sodišču v gornjih sporih sodnik poedinec, je določena v § 126 nač. le z 10.000 Din.[44]

[42] Glej § 105 odst. 3 avstr. steč. r., ki se vjema s § 117 odst. 3. nač.

[43] Prim. § 111 odst. 1. avstr. steč. r.

[44] Do omenjenega zneska naj postopa sodnik poedinec po pravilih, ki veljajo za pravdno postopanje pred okrajnimi sodišči. Ne manjka predlogov na preureditev in dopolnitev načrta stečajnega zakona v določbah § 126 nač. (§ 114 avstr. steč. r.) in v onih tretjega poglavja drugega dela (§§ 183 nasl. nač. = §§ 172 nasl. avstr. steč. r.), ki merijo na to, da se čim možno požuri potek in rešitev sporov, dotikajočih se stečajne mase. Zanimiv je osobito predlog, ki zahteva, da naj za čas tekočega stečajnega postopanja glede vseh pravd gori omenjene vrste sodi izključno sodišče bodisi v osebi sodnika poedinca pri sporih do vrednosti pravdnega predmeta 125.000 Din po predpisih, veljavnih za pravdno postopanje pred okrajnimi sodišči, sicer pa v posebno sestavljenih senatih (treh sodnikov po poklicu in dveh sodnikov lajikov).

Odločbe naj bodo izvršne in končnoveljavne, a izpodbojne le v toliko, kolikor je kot ničen možno pobijati izrek razsodnikov sploh.

Po drugem, ne toliko dalekosežnem predlogu pa naj bi v teh sporih veljali vsaj krajši roki, kakršni so predpisani za menične pravde ter naj bi zoper sodbe II. stopnje bila zabranjena revizija.

Šesti odsek o razpolaganju s stečajno imovino in o polaganju računa v § 128 toč. 1 nač. zvišuje vrednostno mejo, določeno v § 116 toč. 1 avstr. steč. r. na 2500 K, na 20.000 Din.

§ 134 nač. se pomotno sklicuje glede tam omenjenih poizvedb na § 173 odst. 5. avstr. steč. r. mesto pravilneje na § 184, 2. odst. nač.

V sedmem odseku, ki govori o razdelbi sklada in obsega §§ 136 do 151 nač., je pomembna le sprememba določbe § 125 odst. 3. avstr. steč. r. v § 137 odst. 3. nač., ki omejuje z ozirom na nova pravila §§ 89 odst. 2., 90 nač. še bolj dovolitev predujmov upravitelju na njegove zahtevke do sklada. To je omenjeno že zgoraj.

Nekoliko pomislekov vzbuja nadpis k § 144 nač. (soglasnega s § 132 avstr. steč. r.), ko govori o uvaževanju zahtevkov »razlučnih i izlučnih« upnikov. Upniki, ki imajo pravico le do upoštevanja primanjkljaja[45] iz sklada, kolikor namreč ne bi dosegli glede na posebno zavarovanje (zastavo) popolno plačilo iz posameznih gotovih delov, (n. pr. zarubljenih) niso vsikdar izločitveni upniki po smislu § 13 nač.[46]

Pravna ureditev prisilne poravnave med stečajem (8. odsek 2. dela) je v načrtu sicer tudi posneta po avstrijskem stečajnem redu, a je bilo pri redakciji teh določb upravičeno upoštevano, da so v marsičem že glede na spremenjene povojne gospodarske razmere potrebni drugi predpisi nego tedaj, ko je bilo treba ščititi obile dolžnike, katerih gmotno stanje je pod vplivom svetovne vojne hitro propadlo brez njih krivde. Načrt kaže v tem odseku izboljšanja, ki jih moramo odobravati. Že določbe avstr. steč. r. o prisilni poravnavi med stečajem kažejo zavest zakonodajca, da se mora imeti vsikdar pred očmi zaščita upnikov pred izvensodnim, več ali manj prikritim postopanjem, ki meri na to, da se na vsak način (posebno z odkupom posameznih terjatev) doseže poravnava tudi proti volji onih upnikov, katerim ni po všeči. Določbe

[45] Prim. § 129 odst. 2. avstr. steč. r., ozir. § 141 odst. 2 nač.

[46] Nemški tekst nadpisa k § 132 avstr. steč. r. imenuje te upnike »Ausfallsgläubiger«, (morda upnik za primanjkljaj).

§§ 94, 143, 150 avstr. steč. r.[47] je prevzel tudi načrt (§§ 103, 155, 162 nač.), pri tem pa vendar poostril posamezne predpise za presojo in za sprejem predloga na sklep prisilne poravnave, ki jamčijo kolikor sploh možno za primerno ugoden izid s tako poravnavo končanega stečajnega postopanja tudi preglasovanim upnikom. V podrobnostih bodi omenjeno, da manjkajo seveda iz razloga, navedenega že zgoraj, določbe §§ 163 odst. 3. in 165 odst. 2. avstr. steč. r. (§§ 175 in 177 nač.), ki se nanašajo na poprejšnje ali pa s stečajem vzporedno tekoče poravnalno postopanje izven stečaja. V ostalem pove že uvodni § 152 nač. točneje (§ 140 odst. 1. avstr. steč. r.) v novo sestavljenem prvem in drugem odstavku, da more staviti poravnalno ponudbo (predlog na sklep prisilne poravnave) stečajni dolžnik ali sam ali po pooblaščencu) izkazanem s pooblastilom § 1008 o. d. z. To stori bodisi na zapisnik pri stečajnem sodniku, bodisi z lastnoročno ali po pooblaščencu podpisano vlogo med stečajnim postopanjem, p a p r e d o d o b r i t v i j o občne razdelbe po § 141 nač. (§129 avstr. steč. r.). Naveden je tu še § 176 nač. (§ 164 avstr. steč. r.), kjer prihaja za stavljenje takega predloga v poštev več oseb (osebno odgovornih družabnikov javne trgovske družbe). Točno navaja § 153 nač. primere, v katerih je imeti predlog na sklep prisilne poravnave za nedopusten, manjka pa pristavek drugega odstavka § 141 avstr. steč. r., da tak predlog ni dopusten tudi tedaj, ako ni stavljena upnikom tretjega razreda ponudba, da bo najmanj d e s e t i n a njih terjatev poplačana v enem letu. Ta dostavek je kot posebna točka (2.) umestneje sprejet v § 154 nač. (§ 142 avstr. steč. r.) Stečajno sodišče utegne zavrniti predlog na prisilno poravnavo, kadar predlagajoči stečajni dolžnik ne ponuja upnikom gornje vsote izplačila najmanj p e t i n e njih terjatev in to najkasneje v d v e h letih.

Tudi § 159 nač. ima drugačno obliko in vsebino kakor njemu ustrezni § 147 avstr. steč. r. Govori o tem, kar treba za sprejem predloga na poravnavo. Glasovati morata za predlog najmanj d v e t r e t j i n i na naroku osebno navzočih ali zastopanih upnikov, upravičenih h glasovanju, in poleg tega mora ce-

[47] Razprave o tem v »Gerichtszeitung« l. 1915, str. 141, 165 in 176.

lokupna vsota terjatev za predlog glasujočih upnikov znašati najmanj ¾ celokupne vsote vseh h glasovanju opravičujočih terjatev. V soglasju s tretjim odstavkom § 147 avstr. steč. r. določa sicer tudi § 159 (3. odst.) nač., da pri morda ponovnem naroku za sklepanje prisilne poravnave niso vezani upniki na svoje izjave, dane na poprejšnjem naroku, pač pa je vezan stečajni dolžnik na svoj prvi ali poslej izpremenjeni predlog (§ 157 odst. 4. nač., § 145 odst. 4. avstr. steč. r.).

Glede določbe, da se mora odreči odobritev poravnave, bodi opozorjeno, da je § 165 toč. 2. nač. jasnejši[48] v izrazu kakor slična določba § 153 toč. 2. avstr. steč. r. Glede vprašanja, kdaj se sme odreči odobritev poravnave, je povedano v § 166 toč. 1 nač., da sme stečajno sodišče odreči odobrenje sklenjene poravnave, če se na obrazloženi predlog kakšnega stečajnega upnika uveri, da nasprotuje poravnava občnim interesom stečajnih upnikov, zlasti ker je v občnem interesu dovršitev stečajnega postopanja po razdelbi stečajne imovine. Točka 2. § 166 nač. soglaša s § 154 toč. 2. avstr. steč. r. s to izjemo, da zadostuje tu že manjše kritje od ene tretjine terjatev 3. razreda, da se odreče odobritev. Zdi se, da bi bilo umestno, ako bi se tudi v tej točki navezala taka odločitev stečajnega sodišča na predlog katerega upnika, kakor je to rečeno v prvi točki tega paragrafa.

Zadnji deveti odsek drugega dela govori kakor avstr. steč. red o ukinitvi stečaja iz drugih razlogov kakor po prisilni poravnavi, o skrajšanem stečajnem postopku in o občnih predpisih glede tega postopka sploh. Premembe kaže sicer § 169 av. st. r. deloma ustrezni § 181 nač. Kot neznatni stečaj smatrati je tistega, kjer stečajni sklad ne glede na višino terjatev ne presega po vsej priliki vrednosti 100.000 Din ali če je sicer sklad vreden več kakor 100.000 Din, pa ga utegnejo pr-

[48] § 165 toč. 2. nač. »2) ako su bila povredjena naredjenja koja vrede za postupak i zaključenje prinudnog poravnanja, osim ako se mogu neurednosti ili nedostaci, koji su se desili u pogledu postupka ili zaključenja poravnanja, naknadno ispraviti ili ako neurednosti ili nedostaci po okolnostima pojedinog slučaja nisu uticali na zaključenje poravnanja ili na njegovu sadržinu.«

venstveno krite terjatve toliko izčrpati, da ostane za razdelitev med stečajne upnike k večjemu še 100.000 Din.

O subsidiarni uporabi procesnih zakonov govori § 183 nač. a se sklicuje pogrešno glede na drugačno obliko načrta zakona o sodnem postopanju v civilnih sporih tudi še na sodni pravilnik (jurisdikcijsko normo) in dotične uvodne zakone, ki v načrtih niso izdelani in menda tudi ni namena, da se to zgodi.

Rekurzni rok je skrajšan na osem dni in sicer glede odločb prve (stečajnega sodnika ter stečajnega sodišča) in druge stopnje (apelacijskega sodišča). Velja očividno to tudi glede izjemnega primera (§ 137 odst. 2. nač. § 125 odst. 2. avstr. steč. r.), ko gre rekurz zoper odločbo stečajnega sodnika na stečajno sodišče, ki o tem končno odloči. V primerih § 167 nač. (§ 155 avstr. steč. r., odobritev ali odrekanje za odobritev sklepa prisilne poravnave) je dopusten revizijski rekurz tudi zoper potrdilno odločbo apelacijskega sodišča.

Pravni značaj oblastev za agrarske operacije v Sloveniji.

Dr. Fran Spiller-Muys.

Delokrog oblastev za agraske operacije v Sloveniji je zbog svojega specialnega področja bolj malo znan pravnikom, ki nimajo ravno posla ž njimi. Posledica tega je često netočno pojmovanje njihovega značaja, kar se posebno jasno zrcali v čl. 242 fin. zak. za l. 1927/28.

V »Pravniku« je v številki 11.—12. letnika 1927. priobčil dr. Jurij Štempihar članek »Pravni značaj komisij za agrarske operacije«, kjer prihaja do zaključka, da so agrarska oblastva upravna in ne sodna oblastva, češ da upravna oblastva ostanejo upravna oblastva tudi kadar rešujejo zasebnopravna prejudicialna vprašanja, za kakršna gre pri sporih med deležniki glede posesti in lastnine do posameznih delov skupnega zemljišča in glede morebitnih protidajatev za njih uživanje. Zakaj imenuje dr. Štempihar vprašanja posesti

in lastnine do posameznih delov skupnega zemljišča ter vprašanja protidajatev pri razdelbnem postopku prejudicialna, mi ni prav jasno. Ta vprašanja v zvezi z določitvijo obsega skupnih zemljišč, so baš tako bistvena, kakor n. pr. vprašanje deležnih pravic. Sicer pa smatra dr. Štempihar spore, ki se obravnavajo pred agrar. oblastvi, za javnopravne in ne za zasebnopravne iz razloga, ker je temelj agrar. enote javnopraven (upravni akt ali občinska oz. soseščna pripadnost) in nobeden izmed naslovov § 825 o. d. z. Pri tem pozablja, da je pač zakon določil te agrarne skupnosti, kolikor so nastale vsled izvrševanja ces. patenta iz l. 1853., kolikor so pa te srenje in soseske še tvorbe »stare pravde«, so jih pač rodili »naključni dogodki« pri naseljevanju. Še manj razumljivo mi je, zakaj bi sodnik izgubil značaj sodnika pri reševanju agrarskopravnih sporov, ko ga vendar obdrži pri obrtnem sodišču, v nespornem postopku in po dr. Štempiharju celo pri volitvah (?). Končno poudarja dr. Štempihar, da sicer postopek ne more dati oblastvu značaj sodišča da pa postopek agrar. oblastev nasprotuje sod. postopku. Slednje se mi ne zdi točno, saj je bil stari sodni postopek tudi pismen in posreden.

Za značaj oblastva je odločilno njegovo stvarno področje in ustrojstvo. S tega vidika se mi zdi pravilnejša odločba upravnega sodišča v Celju z dne 11. septembra 1925. št. A 10-25-3, potrjena po državnem svetu, da je imeti komisijo za agrarske operacije vsaj takrat, ko sodi o sporih, za posebne vrste redno sodišče, določeno za reševanje specialnih sporov, zlasti v primeru pritegnitve četrtega sodnika pri sporih, za katere bi bila pristojna redna sodišča, da ni uvedeno agrarskopravno postopanje.

To naziranje je v skladu s hrvatskim zakonodavstvom, po katerem spadajo oblastvom za agrarske operacije ustrezna komasaciona povjerenstva naravnost v resor ministrstva pravde, pa tudi z madžarskim zakonom o zložbi iz l. 1908. (veljavnim še v Vojvodini), ki strogo razlikuje pri agrarskopravnem postopku administrativni in sodni del, ter odkazuje prvega posebni strokovni komisiji v ministrstvu poljedelstva, drugega pa sodnim instancam (sodni dvor — tabla — kurija). Najnovejši Gojkovićev osnutek zakona o komasaciji zemljišč v Kraljevini

Srbov, Hrvatov in Slovencev iz l. 1926. predvideva izrečno komasacijska sodišča. To dokazuje jasno, da gre pri reševanju agrarskopravnih vprašanj vsaj deloma za eminentno sodne posle.

Sicer je pa v pravni državi načelo stroge ločitve sodstva in uprave, ki je služilo le kot sredstvo v boju proti absolutizmu, že zastarelo, kar priznava tudi dr. Štempihar.

Oblastva za agrarske operacije je kreiral avstrijski zakon o komasaciji zemljišč z dne 7. junija 1883. drž. zak. št. 92, jim določil v § 7. pristojnost za vse dejanske in pravne odnošaje, ki vsled zložbe ne morejo ostati v dosedanjem stanju, in je izrečno izključil pristojnost vseh oblastev, v katerih področje spadajo te stvari izven slučaja zložbe, izvzemši spore o lastnini in posesti do zemljišč, prevzetih v zložbi, ter železniške, cestne in stavbne stvari (slednje pač niso agrarske, prve za zložbo samo res le prejudicialnega pomena). Zakon o skupnih zemljiščih z istega dne št. 94 drž. zak. pa je razširil njihovo pristojnost še na spore med deležniki o posesti in lastnini na posameznih delih skupnih zemljišč in o protidajatvah za njihovo uživanje, torej na čisto civilnopravne zadeve, ki pa tvorijo že bistveni del agrarskopravnih odnošajev, (hrv. zakon o uredjenju zemljištnih zajednica z dne 25. aprila 1894. br. 36 navaja še posebej spore o mejah skupnega zemljišča, o obstoju in obsegu deležnih pravic in o služnostnih pravicah.) Res je sicer, da zakoni o novi uredbi služnostnih pravic, ki spadajo tudi v področje agrarskih operacij, vežejo agrarskopravna oblastva na pravnomočne ugotovitve starih listin, toda to je zgol agrarskopolitični predpis v cilju ščitenja agrarskega stanja v Avstriji, ki je dosledno odklanjala vsa agrarskoreformna prizadevanja.

Oblastva (komisarji in komisije) za agrarske operacije je imeti za samostojna oblastva z določenim področjem, kakršna poznajo tudi druge države, n. pr. predvojna Rusija (commissions agraires; prim. oficialno publikacijo ministrstva poljedelstva« Die agrarischen Operationen in Österreich, 1928. str. 38). Nanje preide z uvedbo agrarskopravnega postopka v zakonito določenem obsegu sodna in

upravna pristojnost. Judikatura stola sedmorice v Zagrebu jim priznava v agrarskopravnih stvareh celo izključno pristojnost in izključuje pristojnost rednih sodišč. Tako organizacijo specialnih teh oblastev (prim. tudi čl. 98 odst. 4 ustave) zahteva posebni značaj njihovega področja, t. j. izvajanje kmetijskopravnih predpisov in reševanje agrarskopravnih sporov. Agrarskopravni odnošaji so pač sui generis, ki jih je po meščanskopravnem pojmovanju zasnovani avstrijski obči drž. zakonik preziral ali prezrl, dasi zaslužijo vsaj tolikšno upoštevanje kakor trgovske, obrtniške in druge stvari, za katere obstojajo posebni predpisi in posebna sodišča.

Preidem na drugi del članka, na presojo čl. 242. fin. zak. za l. 1927-28., ki je pooblastil ministrstvo za kmetijstvo, da prenese posle agrarskih operacij v Sloveniji na ljubljanski oblastni odbor (na mariborsko oblast s Prekmurjem je zakonodavec popolnoma pozabil).

Po čl. 96. ustave kraljevine SHS, ki ga ponavlja zakon o oblastni in srezki samoupravi v točki 3. čl. 2., spadajo v področje oblastne samouprave le skrb za pospeševanje oblastnih in gospodarskih interesov poljedelstva itd., kakor tudi tehnične poljedelske izboljšave, torej le kmetijstvo pospeševalni tehnični posli, ne pa reševanje agrarskopravnih sporov javnopravnega in zasebnopravnega značaja, ki spadajo izključno pod državni imperij (prim. vodopravne in gozdnopolicijske posle, agrarsko reformo i. d.). To naziranje je tudi dosledno izvedeno v uredbi ministrskega sveta o prenosu poslov na oblastne samouprave, razglašeni v Služb. Novinah z dne 26. novembra 1927. št. 269-LXXII. (Ur. list štev. 484 str. 829) in je posledica ustavnopravne določbe o delokrogu samoupravnih oblasti.

Iz prvega dela te razprave izhaja, da so posli agrarskih operacij predvsem pravni posli deloma sodnega, deloma upravnega področja. Za take posle pa samouprave niso poklicane ne po naši ustavi niti niso bile po bivšem avstrijskem državnopravnem ustroju, dasi so imeli v Avstriji deželni zbori celò zakonodajno oblast. Kakor v bivši Avstriji, kjer so bile agrarska zakonodaja in njeni posli, nanašajoči se na urejevanje kmetijskopravnih odnošajev (komasacije, razdelbe in

uredbe skupnih zemljišč, uredbe služnostnih pravic paše, drvarjenja itd.) pridržane poljedelskemu ministru (naredba avstr. poljedel. min. z dne 29. januarja 1868. drž. zak. št. 12 v zvezi z najvišjo odločbo z dne 13. avgusta 1869.), določa tudi sedanja uredba o ustroju našega ministrstva za kmetijstvo in vode z dne 8. julija 1919. Ur. l. za Slovenijo št. 591 v svojem čl. 3, da razpravlja in rešuje vprašanja agrarskega prava ministrstvo poljoprivrede in voda (glede agrarskih operacij v Sloveniji je minister za kmetijstvo pri imenovanju komisarjev in referentov vezan na sporazum z ministrom pravde in notranjih poslov). Zato tudi komasacionih razgodbenih povjerenstev na Hrvatskem, ki ustrezajo oblastvom za agrarske operacije v Sloveniji, niso prenesli na samoupravne oblasti.

Pa tudi način, kako so bili prenešeni posli agrarskih operacij na ljubljanski oblastni odbor, ne odgovarja ustavnim določbam. Čl. 242. fin. zak. za l. 1927-28. vsebuje zakonito pooblastitev v zmislu čl. 94 ustave. Minister bi moral torej izdati uredbo z zakonsko veljavo in jo razglasiti v Služb. Nov. Tega pa ni storil, marveč je z enostavnim dopisom na vel. župana ljubljanske oblasti (odlok z dne 13. decembra 1927. št. 49.607-I) odredil ta prenos na ljubljanski oblastni odbor in z navadnim zapisnikom se je dokumentirala izvršitev tega važnega posla. Vendar pa je čutil ljubljanski oblastni odbor potrebo, da predloži stvar v sklepanje oblastni skupščini, ki je v svoji seji dne 16. marca 1928 sklenila posebno uredbo o agrarskih operacijah v ljubljanski oblasti, sklicujoč se na čl. 323. fin. zak. za l. 1927-28. in na zgoraj navedeno rešenje ministra za kmetijstvo (enako uredbo je sklenila tudi mariborska oblastna skupščina). S to uredbo pa je prekoračila oblastna skupščina svoje po ustavi določeno področje. Sicer dovoljuje čl. 323. cit. fin. zak. (ki ga ponavlja fin. zak. za l. 1928-29. v čl. 362.) ljubljanski in mariborski oblastni skupščini, da smeta izpreminjati bivše deželne zakone, toda le v okviru svojega območja, državnih zakonov in ustave. Po tej določbi slovenski oblastni

skupščini pač lahko z oblastno uredbo spreminjata in razveljavljata take deželne zakone, ki ne vsebujejo nobene občne pravne norme, kakor n. pr. deželni zakon o regulaciji te ali one reke (potoka), o zagradbi določenega hudournika, o zgradbi ceste, vodovoda itd., nikakor pa ne materijalnih zakonov (ne državnih in ne deželnih), ki uveljavljajo občeveljavne predpise (kakor n. pr. vodni, ribarski in least non least agrarski zakoni), ker gre v naši državi po ustavi zakonodaja le zakonodajnim faktorjem t. j. narodni skupščini in kralju. Isto velja za ustanovitev in organizacijo javnopravnih oblastev, ki je izključna stvar države. Oblastna uredba o agrarskih operacijah pa ne samo, da določa sestavo in poslovanje komisije za agrarne operacije, ki ima sodno in občeupravno pristojnost, marveč je celo posegla v področje sodstva in kratkomalo odvzela iz sodnega področja in odkazala agrarskim operacijam spore po ces. patentu z dne 5. julija 1853. drž. zak. št. 130 o uredbi in odkupu služnostnih pravic, kolikor so bili ti spori z zakoni z dne 8. januarja l. 1899. (kranj. dež. zak. št. 7 in štaj. dež. zak. št. 6) odkazani v pristojnost rednih sodišč (kadar gre za spor o obstoju služnostnih pravic). Ta uredba izpreminja torej pristojnost sodišč, kar je protizakonito in protiustavno.

Zaključujem. Čl. 242. fin. zak. za l. 1927-28. je treba tolmačiti in izvrševati v okviru ustave in veljavnih zakonov, t. j. upoštevajoč ustavno področje samouprav in zakoniti značaj poslov agrarskih operacij. Ker spadajo po sedanjem zakonodavstvu melioracije v delokrog samouprav, pravoreki pa v imperij države, je glede agrarskih operacij v Sloveniji podan primer čl. 98. odst. 3. ustave, ki določa, da se smejo za iste stroke državnega in samoupravnega področja v oblasti z zakonom izjemoma določiti skupna oblastva. Taka skupna oblastva so že po sedaj veljavnih zakonih v Sloveniji baš komisarji in komisije za agrarske operacije. Z ministrsko naredbo, izdano na podstavi čl. 242. fin. zak. za l. 1927-28. in čl. 94 ustave bi bilo treba le prilagoditi institucijo agrarskih operacij kot samo-

stojnih agrarskopravnih oblastev novim državnopravnim prilikam ter urediti sodelovanje (tudi v finančnem pogledu) države in samouprave. Za vzorec naj bi služila nova organizacija agrarskih oblastev v avstrijski republiki, kjer so uradom za agr. operacije poverili tudi vso agrarsko reformo (Bundesgesetz z dne 28. julija 1925. št. 281).

Ako pa se neče še nadalje obdržati agrarskih operacij kot posebne institucije, ne preostane drugega nego, da se na podstavi čl. 242 cit. fin. zak. prenesejo posli agrarskih melioracij (pašnikov in planin) na samoupravne oblasti (ljubljansko in mariborsko), pravne posle (razdelbe, uredbe, komasacije itd.) pa združi z uradi za agrarno reformo,* (prim. čl. 42 ustave, ki določa, da se morajo popraviti krivice, učinjene z razvezo fevdnih odnošajev [zemljiški odvezi] in zakone o novi uredbi služnosti, za katere so pristojna oblastva za agrarske operacije).

* Isto mnenje sem zastopal že l. 1922. (glej članek »Organizacija agrarskih oblastev v Sloveniji« v Slov. Narodu z dne 29. decembra 1922.).

Rimskopravni problem odgovornosti dedičev.*

Dr. G. Krek.

Bralci »Slov. Pravnika« so se utegnili seznaniti z avtorjem v opombi označene knjige že pred dvema letoma, ko je objavil članek »Nove smeri v romanistiki« (1926, str. 9 ss.). Ta članek je imel le informativen namen. Vendar so veščaki gotovo že iz tega literarnega pregleda posneli, da je piscu sodobno romanistično slovstvo dobro znano ne samo po reprezentantih in njih delovanju, marveč tudi po vsebini, duhu,

* **Dr. Viktor Korošec,** Die Erbenhaftung nach römischem Recht. Erster Teil: Das Zivil- und Amtsrecht. Leipzig, Theodor Weicher 1927. 8', VIII, 127. = Leipziger rechtswissenschaftliche Studien, herausgegeben von der Leipziger Juristen-Fakultät. Heft 29. Mk. 7.—.

razvoju in smotrih. Piscu se je posrečilo podati vpogled v delavnico moderne romanistike na način, da dobi tudi nepoučeni jurist navzlic znanstvenemu nivoju tega članka dobro sliko modernih stremljenj in stečevin.

Povsem drug značaj ima predležeče delo, čigar glavni znak je samostojno raziskovanje z uporabo vseh pripomočkov sodobne raziskovalne metode. S temi lastnostmi, zlasti tudi kot delo domačega, od prve stopnje do doktorata na naši univerzi izšolanega pravnika je knjiga tako znamenit pojav, da je treba opozoriti nanjo našo pravniško javnost in baviti se ž njo nekoliko podrobneje.

Korošec si je izbral temo, ki vlada glede nje navzlic njeni temeljni važnosti še danes, in prav v današnjem slovstvu spor, in ki povzroča vsled nedostatnosti jasnih in zanesljivih virov nebroj težkoč. Posvečali so temu problemu svojo posebno pozornost številni, med njimi najznamenitejši romanisti naše dobe (Mitteis, Bonfante, Lenel, Siber, Cuq, Kniep i. dr.), toda vkljub temu si doslej še nobeden izmed različnih, deloma tudi drug v drugega prehajajočih nazorov ni mogel priboriti občnega pripoznanja. Že dejstvo, da je mikal mladega avtorja prav ta težki in sila zamotani problem, nam predočuje pisčevo izredno znanstveno ambicijo.

Gre za osnovno vprašanje, ali so bile tudi kontraktne obveznosti ali, točneje, actiones ex contractu od nekdaj podedljive (kakor trdi vladajoče mnenje) ali pa je podedljivost zapustnikovih dolgov šele produkt razvoja (Esmein, Cuq, Kniep, Saleilles, Kooiman), v slednjem primeru pa še za nadaljnje vprašanje, kdaj je podedljivost prvič nastopila, iz katerih razlogov in pod čigavim vplivom.

Predležeča knjiga podaje samo prvo polovico te široko zasnovane študije in se bavi v prvem delu z dobo civilnega, v drugem delu z dobo honorarnega prava. Za ius civile, ki ga obdeluje avtor s posebno ljubeznijo, zanika pasivno podedljivost obligacijskopravnih akcij, zatrjuje jo pa za ius honorarium, čigar obdelava je po obsegu in vsebini nekoliko šibkejša.

Prvi del: O civilnem pravu. Po daljšem uvodu o odmejitvi problema, o virih (zlasti *Gaius* in *Cicero),* o stanju nauka

in o poedinih razdobjih (s srečno, ker gospodarsko utemeljeno cezuro predklasične periode za časa druge in tretje punske vojne in z upravičeno izločitvijo prehistorične dobe) polemizira Korošec v drugem paragrafu z glavnimi zastopniki mnenj, nasprotujočih njegovemu nazoru (Mitteis, Scialoja, Bonfante, Lenel, Siber), dokazuje v tretjem paragrafu materialistični značaj civilnopravne *hereditas,* ki obsega le telesne stvari, pozivajoč se pri tem m. dr. na (pač dvomljivo) etimologijo besede »*heres*«, in slika podrobno gospodarsko in kulturno ozadje civilnopravne dobe, pri čemer označuje tedanji Rim kot izključno agrarno državo, ki v njej za daljšo dobo sklenjeni obligatorični pravni posli niso bili običajni, zato tudi podedljivost neaktualna.

Opirajoč se na podatke teh raziskavanj navaja in obrazložuje Korošec v četrtem paragrafu kot argument za svojo tezo predvsem strogo osebni značaj stare rimske obligacije. Tu obravnava posebno intenzivno *manus iniectio* in vse možne domneve o usodi dolžnikove imovine in pride do zaključka, da je bil predmet te izvršbe izključno le dolžnikova oseba, s tem do rezultata, ki ga je branil poročevalec že pred 28 leti v neki, piscu nedostopni razpravi (Im Anfang war die Personalhaftung) ne samo za rimsko, temveč (prav tako zoper vladajoči nazor) tudi za starogermansko pravo. Da so Rimljani do 2. stoletja pred Kr. sedanji dobi nepogrešno podedljivost dolgov lahko utrpeli, dokazuje Korošec z gospodarskimi razmerami kmetujočega, poglavitno naturalnemu gospodarstvu udanega naroda in z malim številom obligacijskih odnošajev, ki so se vrh tega ustanavljali le za kratko dobo. Težek boj mu je tu bojevati zoper vire (zlasti reskripte C 3, 36, 6; C 2, 3, 26 in C 4, 16, 17, dalje zoper *Paulova* izreka v D 10, 2, 25, 19 in D eod. 25, 13 ter zoper *Gajeve* Institucije 2, 55), ker pričajo vsaj na prvi pogled odločno zoper Koroščev nazor. Intenzivna prizadevanja izluščiti iz *Gordijanovih* in *Dioklecijanovih* reskriptov in iz Gaja tezi nasprotujoči poziv na decemviralno zakonodavstvo (str. 55 do 61) po mojem mnenju niso brezizjemno prepričevalna. Vendar so nekateri izmed mnogih zelo bistroumnih argumentov gotovo pripravni vzbuditi dvom nad avtenticiteto dotičnih mest. Dalje pokazuje

avtor tudi na prava drugih, na približno isti gospodarski stopnji nahajajočih se narodov, ki jim je podedljivost tuja, na prvotno deliktni značaj tipičnih obligacij rane civilnopravne dobe i. t. d.

V petem paragrafu nastopa Korošec z glavnim svojim orožjem: z nepodedljivostjo starih oblik poroštva *(sponsio* in *fidepromissio)* in s prvotnim značajem poroštva kot obveze ne morda za drugo osebo, temveč mesto nje (Mitteis). Iz nepodedljivosti te tako važne obligacije sklepa, da je bila možna samo po pravnem redu, po katerem so bili sploh vsi dolgovi nepodedljivi. (Zato ustreza poznejša dedna *fideiussio* istodobni podedljivosti kontraktnih dolgov.) Isto se zatrjuje mutatis mutandis tudi za znamenito *stipulatio.* Avtor dokazuje, da je bila tudi ona prvotno nepodedljiva. Iz precej nejasnega mesta *Gai* 3, 100 se izvajajo prizadevanja honorarne kavtelarne jurisprudence, da vpelje podedljivost *stipulationis dandi* potom uvrščanja raznih pomožnih klavzul, in podobna funkcija se pripisuje t. zv. *mentio heredis* glede na *stipulatio faciendi.*

Toda avtor se s temi neposrednimi dokazili nikakor ne zadovoljuje. On jim še dodaje v sledečem, šestem paragrafu več posrednih argumentov. Kot taki mu služijo actio familiae erciscundae, capitis deminutio in mancipacijski testament. Po Gaju za zakonodavstvo dvanajsterih plošč izpričana *actio familiae erciscundae* se po poznem klasičnem in bizantinskem pravu ni nanašala na »*nomina*«, s čimer Korošec pojasnjuje, da je v dobi denarnega gospodarstva nastala potreba, izpolniti vrzel, kar se je zgodilo s pravilom »*nomina ipso iure dividuntur*«. V prejšnji dobi pa je bila absolutna nepodedljivost sama na sebi možna, ker dolgovi in terjatve še niso imele velikega pomena. Podrobno razpravlja Korošec upravičeno o *capitis deminutio,* ker je bila Rimljanom neke vrste smrt in ker govori vsled tega tudi ta institut, ako je povzročil prestanek dolgov, za splošno nepodedljivost. Važni sta v tem pogledu dve v *Gaj*evih Institucijah (3, 101 in 3, 153) ohranjeni dokazili, iz katerih izhaja, da so kontraktni dolgovi s capitis deminutio prestali, tako da bi bilo z ozirom na podobnost učinkov deminucije in smrti tudi

to dokaz za nepodedljivost zapustnikovih obvez. Končno se da kot argument za nepodedljivost uporabljati tudi mancipacijski testament, ki po Gaju izključuje tako aktivni kakor pasivni prenos obligacij. Da se v takem primeru prenos niti na drug način ni mogel izvršiti, dokazuje Korošec s pozivom na to, da na vprašanje, kdo bi v takem primeru odgovarjal za zapustnikove dolgove, ni moči dati zadovoljivega odgovora. Seveda mora avtor v oporo te trditve pobijati Lenelov in Girardov nazor o omejeni odnosno moralni odgovornosti *familiae emptoris*. Menim, da se mu je to posrečilo.

Mimogrede, v sedmem paragrafu, se bavi avtor tudi z aktivno nepodedljivostjo, namreč toliko, kolikor ta podpira avtorjevo tezo o pasivni nepodedljivosti. Na tem mestu utemeljuje Korošec prvotno aktivno nepodedljivost *actionis furti* z lepim dokazovanjem na podstavi nekega *Ciceronovega* pisma Trebaciju Testi v zvezi s Kv. Mucijem Scaevolo. Pa tudi dve nepenalni akciji sta mu na razpolago. Predvsem *actio fiduciae*, ki je v rimskem civilnem pravu posebno velikega pomena. Na njeno aktivno nepodedljivost sklepa avtor iz nekega v *Consultatio veteris cuiusdam iurisconsulti* ohranjenega odlomka iz *Paulovih* Sentenc v nasprotju k Dernburgu in Karlowi, ki pripisujeta temu mestu drug smisel v prid hipotezi o splošni podedljivosti. Končno ocenjuje avtor *adstipulatio* tako rekoč kot surogat manjkajoče aktivne podedljivosti obligacij. Iz tega, da se je drugo, adstipulacije tičoče se poglavje *legis Aquiliae* v klasični dobi zanemarjalo, izvaja, da je prišlo ob svoj pomen prav radi takrat že priznane podedljivosti.

Posebno važnost polaga Korošec na zanimivi institut jamčenja mrliča *(manus iniectio* na mrtvo truplo), in sicer kot sredstvo, ki naj dediča prisili k *manum depellere* in s tem k prevzemu zapustnikovih dolgov. Tako jamčenje je imelo po avtorjevem mnenju smisel le tedaj, ako dediči za zapustnikove dolgove niso odgovarjali. Tu preiskuje Korošec, podajajoč nekaj zanimivih primerjalnopravnih ekskurzov, nekatera mesta bizantinskega izvora in eno mesto iz *Sv. Ambrozija* De Tobia. Koroščev nazor vsekako omajajoče dejstvo, da institut jamčenja mrliča nikakor ni odmrl niti ob času, ko so bili dolgovi že zdavnaj podedljivi, obrazložuje avtor s

splošno posirovelostjo nazorov in nedostatnostjo izvršilnega postopka, kar bi kot nujno premiso sklepčnosti te argumentacije pač moral podrobneje utemeljevati. Pri vsej zanimivosti dotičnih izvajanj bi se morda smelo dvomiti nad njihovo sklepčnostjo in vprašati, ali ni mogoče, da se hoče uveljaviti ta moralni impulz še poleg pravne obveznosti prav ob času in v primerih, ko ne zaleže neposredna izvršba, ki naj uresniči pravni zahtevek?

V devetem paragrafu, posvečenem t. zvani *hereditas sacrorom,* obravnava Korošec najprej pomen religije v antiki, kult mrtvih in *sacra,* ozirajoč se primerjalno tudi na grško, staroegiptovsko in japonsko pravo, in se bavi temeljito z ureditvijo »nadaljevanja sacrorom« po smrti starešine, ki so mu posvečali svojo pozornost svečeniki, zlasti z dvema, po *Ciceronu* izročenima nam pontifikalnima »dekretoma«. Iz izraza »*capere*« se sklepa, da je šlo samo za zapuščino, ki je sestojala izključno iz telesnih stvari. Dejstvo, da so v mlajšem dekretu med osebe, pozvane za prevzem in nadaljevanje sacrorum, uvrščeni tudi upniki, utemeljuje Korošec s takrat že izvršenim prehodom od naturalnega in rodbinskega gospodarstva v denarno gospodarstvo. Temu ustrezno so bili že tudi dolgovi postali podedljivi.

Drugi del: O honorarnem pravu. V tem delu gre avtorju poglavitno za objasnitev, zakaj in kako je v dobi uradnega prava moralo priti do reforme, t. j. do načelne podedljivosti zapustnikovih dolgov. V ospredju je zopet razlog izpremenjenih gospodarskih in socialnih razmer v 2. stoletju pred Kr. (vojne, propadanje malih kmetij, kopičenje denarja, obrazovanje velikih posestev, intenzivnejše gospodarstvo, razvoj trgovine, denarno gospodarstvo). V takih razmerah imajo obveze že velik pomen. To se zrcali v diferencijaciji poedinih obligacij, ki se ne sklepajo več samo z roko v roko ali za kratko dobo, temveč za daljši čas, torej na kredit. Strogo osebni značaj stopa v ozadje, pojavlja se potreba za podedljivost dolgov. Neglede na to vplivajo sedaj tudi grška prava, po katerih je bila odgovornost dediča za dolgove pripoznana *(Demosthenes, Gortyn,* grško-egiptovsko pravo papyrov). Vsemu temu se pridružujejo še prvi zacimki iz civilne dobe, tisti instituti in norme, ki so poznejši

podedljivosti že pripravljale pota (jamčenje mrliča, mentio heredis).

V zadnjem, enajstem paragrafu razpravlja pisec zlasti o vprašanju, kdo je vpeljal novo načelo podedljivosti in kdaj se je to zgodilo, ter pripisuje reformo pretorju, ki je pri tem sledil izpodbudam juristov, podanim mu v konkretnih primerih z nasvetovanjem ali pripravljanjem primernih formul za zaželjeno *actio*. Saj gredo na pretorjev rovaš tudi druge reforme obveznega prava (obledelost strogo osebnega značaja, poudarjanje primernosti [aequitas], ki m. dr. zahteva, da prevzame dedič, ki dobi aktiva, tudi dolgove itd.). Prav tako je bil pretor tisti, ki je preustrojil povsem tudi dedno pravo (zapuščinski konkurz, *beneficium abstinendi, satisdatio suspecti heredis, separatio bonorum* itd.). V zvezi s temi prepričevalnimi izvajanji je izražena domneva, da je prišlo do podedljivosti vsled recepcije honorarnega običajnega prava v civilno pravo.

Kakor rečeno, je drugi del v primeri k prvemu nekoliko šibkejši. Toda to ima svoj razlog m. dr. tudi v nedostatnosti uporabnih virov (saj dejstvo omenjene reforme nikjer ni neposredno izpričano), pa tudi v tem, da se je avtor že v prvem delu moral na mnogih mestih baviti z magistratno dobo, ker mu je bilo le na ta način mogoče določiti časovno razmejitev med dobama civilnega in honorarnega prava in zlasti, ker je moral mnogo razlogov za civilno dobo izvajati iz virov, ki pripadajo honorarni ali celo klasični dobi.

Iz te v kratkih besedah podane vsebine in tu razvidnega miselnega sporeda se dobi morda površen vpogled v način obdelovanja, ki ga uporablja Korošec in ki je lasten moderni struji antične pravne historije. Malodane vseh činiteljev, ki se jim ima pravo v izvestni dobi zahvaliti za oblikovanje in razvijanje, se spominja avtor na primernem mestu: familije, osvete, nravnosti, religijoznosti, geografičnih pogojev, značaja naroda itd., v posebni meri pa gospodarskih razmer in socialnih odnošajev. V tej konciznosti menda doslej edina razložba gospodarskih vplivov uspešno dobojevanih vojn v 2. stoletju (zlasti str. 9 ss., 29 ss., 110 ss. et passim) nam kaže, da ocenjuje pisec pravo kot pojav, ki spremlja gospodarske in so-

cialne dogodke ali jim sledi. Upoštevanje teh in drugih izvenpravnih činiteljev kulture se je izkazalo ravno v predležečem delu kot izredno plodonosno zlasti tam, kjer nedostaje pismene tradicije. Sodobna historijska metoda se ozira pri raziskavanju rimskih pravnih pojavov ne samo na ostala antična prava, ki so deloma vsaj posredno vplivala na rimsko pravo, marveč tudi na mlajša, celo sodobna prava tistih narodov, ki so približno na isti gospodarski in kulturni stopnji kakor Rimljani izvestne dobe. V obeh pogledih, predvsem pa v slednjem pogledu je material, ki je na razpolago, razmeroma še zelo neznaten, neenako zanesljiv in obdelan ter raztresen. Tem više je treba ceniti dejstvo, da je Korošec tudi v tem oziru nabral, kar je mogel, da je upošteval zlasti staro grško, babilonsko, egiptovsko, germansko, slovansko pravo, starejša angleška prava in prava afrikanskih plemen in tako v svojem spisu tudi primerjalni pravni vedi nakazal prostor, ki ji gre po pomembnosti za problem. Nadaljnji dokaz, da obvladuje Korošec moderno raziskovalno metodo posebno romanistike, so njegovi prispevki h kritiki interpolacij (n. pr. str. 54 ss., zlasti op. 2, 68, op. 4). V tem pogledu bo imel Korošec pač več prilike za udejstvovanje pri sestavljanju druge polovice svojega dela, kar velja v izvestni meri tudi za papyrologijo.

Glede na velike težkoče, ki jih povzroča predmet zlasti vsled revnosti normativnih virov, se je pisec dobro zavedal, da ima upanje na uspeh le raziskavanje, ki izkorišča prav vsako, še tako neznatno, morda na videz s problemom v nobeni zvezi stoječo drobtinico tradicije, torej predvsem ne samo zakone in spise pravnikov, marveč tudi dela historikov, ekonomov, govornikov, filozofov, pesnikov itd. Občudovanja vreden je dragoceni, deloma prvič upoštevani material. *Cicero, Cato* star., *Seneca, Livius, Varro, Columella, Plutarh, Polybius, Plautus, Plinius, Demosthenes, Sv. Ambrozij:* vsi so po svoje morali prispevati za utemeljitev teze.

Da je Korošec v romanistični literaturi do najnovejših njenih pojavov doma, tega spričo prej podane vsebine ni treba še poudarjati. Omenim naj kvečjemu, da se je mogel zbog znanja dotičnih jezikov okoristiti tudi s stečevinami franco-

skega, angleškega in v tej panogi posebno bogatega italijanskega slovstva. Tako je povsem modern in popoln tudi literarni aparat, ki se ga pisec spretno poslužuje.

Na ta način je nabral in uporabljal Korošec ogromno in mnogostransko gradivo in ugotovil mnogo zanesljivih argumentov. Uvrstil je res da tudi par hipotez v svojo stavbo, ki morda ne bodo držale, o katerih se pa z druge strani ne more dokazati, da bi bile pogrešne. Toda tudi tu se vidi znanstvena resnost avtorja iz tega, da te hipoteze kot take označuje in da podaje tudi sicer dvomljive zaključke s potrebno rezervo. Njegova argumentacija se poslužuje vseh mogočih fines. Pri tem se niti Korošec ni mogel vselej izogniti nevarnosti, da napravi tako subtilno dokazovanje na nekaterih mestih vtis tenkoumnosti in umetničenja. Vsekako pa se izkazuje pisec tudi v teh (maloštevilnih) primerih kot nenavadno bistroumen, izredno globok mislec.

Nočem prorokovati, da bo Koroščevemu delu usojeno, priboriti si o b č n o in brezizjemno odobravanje njegove teze. Izključeno pa gotovo ni, da zmagajo po njem zastopani nazori in argumenti, ker je njegova stavba z vseh strani dobro podprta in trdna, kolikor more sploh biti na melinastem terenu, na katerem je moral graditi. Ali če bi njegovo delo že ne bilo ovenčano s slavo absolutne zmage, bi s tem še ne prišlo ob svojo t r a j n o znanstveno vrednost, ker je v njem izraženih mnogo idej, ugotovljenih mnogo vidikov, ki bogaté naše znanje in spoznanje, nabranega obilo novega gradiva in pojasnjenih in deloma tudi dokončno rešenih več posebnih, doslej dvomljivih vprašanj. Vsekako je spisu zagotovljena pozornost vesoljne romanistike. Mirno lahko trdim, da dela čast mlademu zastopniku rimskopravne vede na naši univerzi in tej sami, pa tudi jugoslovanski romanistiki sploh.

Z utemeljeno hvaležnostjo se spominja avtor v predgovoru zaslug p r a v n i š k e f a k u l t e t e v L i p s k e m in predvsem njenega odličnega člana profesorja K o s c h a k e r j a, ki sta ga na vse načine podpirala pri njegovem delu in omogočila njega izdajo. Več starejših učiteljev na naši fakulteti se ima zahvaliti slovitim (zdaj že pokojnim) učenjakom univerze v Lipskem za poglobitev in razširitev znanstvenega obzorja. Se-

daj prištevamo tem duševnim štipendijatom častitljive Almae matris Lipsiensis tudi najmlajšega našega docenta. Doseženi znanstveni uspeh bodi zlasti požrtvovalnemu mentorju, prof. Koschakerju, zadoščenje za neutrudno, naravnost prijateljsko pomoč, ki jo je posvečal našemu mlademu učenjaku in njegovemu delu!

Književna poročila.

Dr. Ilija M. Jelić: O brakolomstvu s teoriskog i praktičkog gledišta. Razprava iz krivičnog prava i pravne politike sa naročitom osvrtom na srpsko običajno pravo. Izdav. Knjižarnica Rajković i Ćuković, Beograd. L. 1928. Str. 88.

Pisatelj je sam navedel na platnicah svojega, tu oznanjenega dela poleg dveh netiskanih razprav še nič manj nego devetero tiskanih razprav in člankov izza časa, ko je prva izmed netiskanih razprav dobila svetosavsko nagrado za leto 1922. To znači, da je pisatelj še mlad, a plodovit. Bavi se s kazensko pravnimi problemi, rad pa se ozira tudi na pravne razmere v svoji ožji domovini Črni gori. Tudi v predležeči razpravi je mnogo govora o pravnih običajih v Črni gori. To je tudi njena najzanimivejša stran. Precej kritičnega duha kaže prvi del razprave, ki govori o pojmu in sestavinah «brakolomstva»; samo vprašati treba, ali se je spričo ustaljene prakse in spričo bližine edinstvenega kazenskega zakonika, ki ureja delikt prešestva zakoncev na drugačni podlagi, kakor sedaj veljavni srbski kazenski zakon, ves trud v tem pogledu resnično izplačal? Drugi del «o brakolomstvu s pravno političnega stališča» zadošča za nekakšno splošno informacijo o kriminalnopolitičnih možnostih ureditve vprašanja prešestva zakoncev. Za razširjenje obzorja glede teh problemov bi bilo pač priporočati studij Ungerjevega, sicer zastarelega ali še vedno fundamentalnega dela «Die Ehe in ihrer welthistorischen Bedeutung» (iz l. 1850.) in pa specialni monografiji Cohna: «Das Problem der Bestrafung des Ehebruches» (lz l. 1916.) ter Löwensteina: «Die Bekämpfung des Konkubinates in der Rechtsentwicklung» (iz l. 1919.). Če koncem koncev Jelić zahteva, da treba za dopustnost tožbe radi prešestva staviti kriminalnopolitični pogoj razvedbe braka, da bi pa država morala uradno preganjati prešestnika, gre predaleč: Moderni osnutki kazenskega zakona, kot češkoslovaški (§ 245), avstrijski (§ 312) in najnovejši italijanski (§ 559), imajo vsi določbo, da je taka obtožba — zasebna. Ako torej tudi naš projekt v § 287 stoji na istem stališču glede prvonavedenega pogoja Jelićevega in zahteva za kaznivost razvedbo ali ločitev zakona od mize in postelje, a označa

obtožbo kot zasebno, potem mu pač ne moremo očitati nepravilnega, nemodernega pojmovanja v stvari.

Glede tehničnega aparata bi bilo treba pri navajanju črnogorskega in drugega srbskega običajnega prava poleg pokrajine, kjer tako pravo živi, izvajati še druge pobližje kritične podrobnosti o konkretnih prilikah, v katerih se je eksistenca tega prava uživotvorila in v katerih odnošajih se nahaja še danes k pozitivnemu pravu. Če tega ni, znanstvena vrednost gole konstatacije običaja ni velika. V kritičnem aparatu pod črto in nad njo motijo tiskovni pogreški (n. pr. takoj na str. 9. «cum eicaculatio seminis»), pa tudi neki nepopolni citati. Pod črto (na str. 22.) pravi Jelić, da so stari, bogati Rimljani, ker niso cenili devištva, prepuščali deflora-cijo svojih soprog svojim sužnjem. Takšna splošna trditev bi pač zahtevala kritične premotritve citata, ki ga pa iz Jelićeve razprave niti ne moremo določno spoznati. Kolikor smo namreč poučeni, resni znanstveniki novejšega časa take trditve v taki splošnosti nikjer niso objavili.

Dr. Metod Dolenc.

J. Périch: Rapport sur la Protection legale des non — coupables. Paris, Edition Godde, 1927. Str. 19.

Plodoviti beograjski vseučiliški profesor Živojin Perić je napisal poročilo za zborovanje Société Générale des Prisons et de législation criminelle (dne 26. junija 1926.) o zakoniti zaščiti nekrivcev, priobčil pa ga je v glasilu tega društva (Revue pénitentiare et de droit pénal) štev. 5 — 12. l. 1926. s posebnimi mnogobrojnimi in obširnimi opombami, ki so bile sestavljene šele po navedenem zborovanju. V bistvu se znači glavni tekst poročila za primerjalno studijo osobito med francoskimi in srbskimi določbami v prid zaščite nekrivih obdolženih oseb, pri kateri so prednosti srbskega kazenskega postopnika, ki je nastal po Hye-Gluneckovem za avstrijske dežele veljavnim zakonom (l. 1853.), preveč podčrtane. Obregovanje ob prosto sodniško oceno dokazov ne bo želo priznanja pri internacijonalno orientiranih kriminalistih. Istega miselnega izvora je pač tudi hvaljenje določbe, da treba za izrek kazni smrti soglasnosti sodnikov.

Kar se pa tiče opomb, ki so pridodane pod črto, mislimo, da bi bilo prav, ako bi jih bil pisatelj dal pregledati vsaj v tistem delu, ki se tiče v prečanskih delih naše kraljevine še veljavnega kazenskega pravdnega reda. Ni n. pr. namreč točno, da po avstr. k. pr. r. preiskovalni zapor, ki ga ni zamenjavati z détention préventive, ne sme trajati nad 2 meseca; to velja le za preiskovalni zapor radi koluzijske nevarnosti, pa le kot pravilo, ker se sme podaljšati do 3 mesecev; za vse druge razloge preiskovalnega zapora pa omejitve trajanja preiskave na določeno dobo ni. Samo na nerazumevanju kazensko pravdnega reda glede habeas corpus-določb se je mogla vriniti pisateljeva trditev, da je bil sistem, podoben angleškemu in nemškemu, ki garantira osebno svobodo pri priprtju, v prečanskih provincah uveden šele z ustavo. Narobe, ustava je garancije, da odloči sodišče o usodi zaprtega, glede rokov poslabšala, a odločitev sodišča, preiskovalnega sodnika kakor tudi svetovalstvene zbornice niso

nič definitivnega. Za vsako izpremembo v dejanskem položaju preiskave dopuščajo pritožbo na svetovalstveno zbornico, oziroma celo na višje deželno sodišče. Tudi primera glede možnosti smrtne obsodbe med srbskimi in prečanskimi zakonskimi določbami (Slovenija, Dalmacija, Hrvatska in Bosna) ni točna: po srbskem pravu je odločilna doba 21., po prečanskem 20. leto; to bi bilo treba omeniti, če se trdi, da po avstrijskem sistemu ni bilo mogoče Gavrila Principa radi umora prestolonaslednika in njegove soproge obsoditi na smrt. Lapsus calami je poziv za «s r b s k o» pravo na «loi Yougoslave du 2-VIII-1921 sur la Protection d l' Etat», ker velja ta poziv istotako za vse druge pokrajine; kazalo pa bi bilo tu izrečno pristaviti, da ta zakon ustanavlja izjemoma že dobo 18 let za tisto, od katere dalje se že sme smrtna obsodba izreči. Ni prav, da se sklicuje pisatelj samo mimogrede s citatom nekega pisatelja (čigar ime tudi ni prav zapisano — Azzymuski namesto Krzymuski —, kar bo tiskovna napaka) o zakonu z dne 16. maja 1892. glede odškodovanja za nedolžno prestano kazen na prostosti, dočim veljata v Sloveniji in Dalmaciji danes zakon o nedolžno prestani kazni na prostosti z dne 21. marca 1918. in zakon z dne 18. avgusta 1918., slednji tudi glede nedolžno prestanega zavarovalnega in preiskovalnega zapora. Čudno se nam slednjič zdi, da se citira neki člančič iz dunajske Arbeiter-Zeitung (od 12. januarja 1927.) o zaščiti zoper preiskovalni zapor, kar na dveh mestih, vsa ostala bogata literatura, hrvatska in slovenska, seveda tudi nemška, pa ni upoštevana.

Brez dvoma je imel pisatelj najboljše, in kakor vidimo iz končnega stavka njegove razprave, ki izraža hrepenenje po «chemin d' amour pour autrui indiqué par Jésus», tudi najblažje namene. Žal, da snovi glede prečanskega prava (vojvodinsko je docela izostalo) ni tako temeljito predelal, da bi bil podal namenu ustrezno popolnoma pravilno sliko. Samoobsebi umevno pa je, da temeljno idejo pisatelja, ki stremi za čim najpopolnejšo zaščito osebne prostosti, popolnoma odobravamo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Rudolf Andrejka: Društveno pravo v Sloveniji; Ljubljana, 1928.; Samozaložba. 8⁰ VII + 238 str.

Slovenska književnost na polju upravnega prava ni zelo bogata. Imamo sicer lepe razprave v «Slovenskem Pravniku», «Času», «Občinski Upravi», «Samoupravi», toda v knjižni ali brošurni obliki izdanih del je — razven historičnih — malo. Iz novejšega časa moremo navesti samo dr. Bogumil S e n e k o v i č e v o «Obrtno pravo in delavsko zavarovanje» in dr. Henrik S t e s k o v o brošuro «O javni upravi» (l. 1925.). Njima se je sedaj pridružilo Dr. A n d r e j k o v o «Društveno pravo v Sloveniji», ki je, kakor avtor sam v predgovoru pravi, prvi poskus sistematskega predelovanja našega pozitivnega društvenega prava.

Ta v lepi slovenščini spisana monografija se deli v tri glavne oddelke: I. Bistvo društva; II. Življenje društva; III. Prenehanje društva. Temu sledijo v duhu svobode udruževanja sestavljena avtorjeva priporočila, kako bi se naj društveni zakon preosnoval. Dodan je v modernem pre-

vodu tekst od upravnih oblastev v Sloveniji uporabljanega društvenega zakona iz l. 1867., društveni patent iz l. 1852., ki je še danes na Hrvatskem glavno društveno pravo, za Srbijo veljavni zakon «o javnim zborovima i udruženjima» iz l. 1891. (v srbskem originalu) in pa načrt društvenega in zborovalnega zakona za vso našo državo, ki ga je predložila pokrajinska uprava za Slovenijo l. 1923. ministru notranjih del in ki se po mojem mnenju odlikuje po precizni dikciji (zlasti definiciji «društva» v § 1. in «zborovanja» v § 17. se mi zdita posrečeni).

V prvem delu (bistvo društva) razpravlja avtor najprvo o pojmu društva, izhajajoč iz psihičnih komponent fenomena združevanja. V zgodovinskem razvoju namenov združevanja se pripadnost poedincev k društvu loči v imperativno in fakultativno. Pri imperativni pripadnosti (n. pr. državi) se uveljavljajo norme javnega prava, pri fakultativni, koje temelj je svobodna volja, pa norme privatnega prava. Samo na tej svobodni podlagi osnovane združitve imenujemo d r u š t v a; njih znaki so: 1. prostovoljnost; 2. določen trajen namen; 3. določna organizacija izražena v pravilih. Nato prehaja avtor na «razvojne smeri društvenega prava», najprej za S l o v e n i j o, kjer je bil koncesijski sistem absolutističnega društvenega patenta iz l. 1852. odpravljen z društvenim zakonom iz l. 1867., produktom liberalne dobe; v tej zvezi je tudi podan historijat predpisov izdanih že v jugoslovenski državi, med njimi sem spadajoče manjšinsko-pravne norme senžermenske pogodbe. Pripomniti moramo, da veljava avstrijskega zakona iz l. 1867. za Slovenijo ni nepobitno dokazana; odločilno se nam zdi, da je smatrala sedaj kot z a k o n veljajoča ministrska uredba iz l. 1919. naredbe dež. vlade z dne 25. novembra 1918. za veljavno izdane; sicer jih ne bi bila «začasno» razveljavila. Z njima pa je bil avstr. zakon iz l. 1867. razveljavljen, ki ni mogel več «oživeti» z odpravo navedenih naredb. V rezultatu soglaša s tem naziranjem rešenje stola sedmorice v Zagrebu z dne 24. I. 1927. (gl. prilogo «Slovenskega Pravnika» 1928., št. 3 — 4.) Poleg navedbe pravkar omenjenega poglavitno v H r v a t s k i veljavnega avstr. društvenega patenta iz l. 1852. in v prej ogrskih delih naše države veljavnih predpisov je na kratko karakteriziran zelo svobodni s r b s k i društveni zakon iz leta 1891. V nadaljnjem poglavju so obdelane subjektivne omejitve pravice združevanja, in to zlasti glede inozemcev, nedoletnikov (sem spada tudi «akademsko dijaštvo», za katero pa veljajo po mojem mnenju, vsaj v teritorijalnem obsegu univerzitetnih oblastev, samo univerzitetni zakon in njega izvršujoče uredbe, ne pa določbe splošnega društvenega zakona), potem vojakov, državnih uslužbencev in gasilcev. Avtor našteva združitve, ki so izvzete iz splošnega društvenega zakona, n. pr. duhovniški redi, obrtne zadruge, in konča ta oddelek z razlaganjem pravnega položaja «tajnih društev». — V drugem delu «življenje društva» podaja avtor izčrpno analizo u s t r o j a društva po zakonu iz l. 1867. in pojasnjuje s točno dogmatsko eksegezo tega zakona posamezna iz društvenega ustroja izvirajoča pravna razmerja. Z isto metodo pravnega razlaganja so v nadaljnjih poglavjih obdelani tile predmeti: ustanovitev

društva, preosnova društva, podružnice in društvene zveze (tu bi se mogoče dale dognati neke interesantne paralele z državnimi zvezami in s pojmom zvezne države), javnopravne dolžnosti društev, društvena zborovanja. — Tretji del «prenehanje društva» nas poučuje o načinu in o pravnih posledicah «prostovoljnega razida» in «oblastvenega razpusta»; v tej zvezi je zanimivo razlikovanje med «prekoračenjem statutarnega področja» in «kršenjem pravil».

Knjiga, ki je v nji avtor sistematsko predelal vse v Sloveniji za društveno pravo veljavne norme, pri tem se pa oziral tudi na druge dele naše države, je pisana v pravniško-pregnantnem in vendar lahko umljivem slogu; njeno uporabo olajša obsežen register. Ker je društveno življenje pri nas zelo razvito in se vedno bolj razvija, ustreza ta v lični opremi izdana knjiga, zlasti dokler se smatra zakon iz l. 1867. za veljaven, obči praktični potrebi in jo zato priporočam vsakomur, ki se zanima za naše društveno pravo.

Dr. Leonid Pitamic.

Dr. Emil Hofmannsthal: Das österreichische Bankfhaftungsgesetz und die Bankgewerbekonzessionsbestimmungen. Manzsche Verlags- und Universitäts-Buchhandlung, Dunaj 1928. 76 str. Cena?

Kakor Češkoslovaška je tudi Avstrija bila vsled povojnih pojavov v bankarstvu prisiljena, da izda poseben zakon o odgovornosti bank. Neposredni povod je bil v Avstriji polom špekulacije s francoskim frankom, ki je povzročil veliko število stečajev in likvidacij, uničil brezbrojne eksistence in odkril neprevidno, lahkoumno ali celo zločinsko poslovanje mnogih denarnih zavodov, ali, bolje rečeno, njihovih vodij in nameščencev.

Zvezni zakon z dne 29. julija 1924., zvezni zakonik št. 284., o zasebnopravni odgovornosti načelstva bančnih delniških družb ima vsled načina in vzroka svojega postanka mnogo hib, katere pisatelj pravilno naglaša, vendar pa je vsaj poskusil preprečiti nesolidno poslovanje bank in tudi drugih delniških družb, kajti velik del propisov ne velja samo za banke nego za vse vrste delniških družb. Pri nas smo doživeli slične pojave, dasi ne v tolikem obsegu kakor v Avstriji, in že dolgo se govori o zaščiti vlagačev, odgovornosti organov delniških družb, o bančnem zakonu itd., do vidnih uspehov pa še ni prišlo, in skoro se mi vidi, da danes niti ni več prave potrebe za takojšen poseben zakon, ki bi, ako se ne izdela prav posebno previdno, lahko več škodil nego koristil. Danes mislim, da je že skoro boljše, da čakamo novi trgovinski zakonik, ki bo posebne propise o odgovornosti organov delniških družb in pač tudi o zaščiti vlagateljev lahko obdelal organski in v skladnosti z drugimi propisi našega civilnega prava. Vsekako bo treba pri ureditvi te snovi ozirati se tudi na avstrijski zakon, ne kot vzor, kar ni, nego bolj kot vzorec, v pozitivnem in negativnem smislu, in tu bo dobro služil pregledno urejeni, kritični Hofmannsthalov komentarček.

Eno pisateljevo misel naj podčrtam prav posebno: Že v referatu o odgovornosti organov delniških družb (za pravniški kongres v Sarajevu) sem naglasil, da delničarji in upniki delniških družb tudi po naših starih

zakonih nikakor niso brez zaščite, ako se ti zakoni pravilno uporabljajo, v prvem redu po strankah, v drugem redu po sodiščih. Izkušeni praktik dr. Hofmannsthal potrjuje to mnenje, češ, novih primerov odgovornosti zakon o odgovornosti bank sploh skoro ne uvaja, vse, kar je v njem našteto posebej in izrečno, je bilo povod za odgovornost že prej, novi zakon samo poudarja nekatere posebno tipične primere namernih in nemarnih zlorab. To niti ne more biti drugače, ker tudi po novem zakonu člani načelstva odgovarjajo, kakor že prej, samo za namerna in za dejanja iz malomarnosti, ne pa za goli izid. Na to bo treba misliti, ko se bo stvar obravnavala pri nas, s tem pa nočem reči, da je demonstrativno naštevanje primerov odgovornosti nepotrebno; tako se vendar opozarjajo prizadete osebe in sodišča, kaj smatra zakon na vsak način vsaj za malomarnost.

Knjižica zasluži, da jo prečitajo naši praktiki, pravniki in bančniki.

Dr. Milan Škerlj.

Dr. Georg Petschek: Rechtsfälle aus dem Zivilprozessrecht. Založil Moric Perles, Dunaj in Lipsko, 1928., 176 strani. Cena?

Redni profesor na dunajskem vseučilišču dr. G. Petschek je začel v zvezi z drugimi dunajskimi učitelji prava izdajati zbirko «Pravnih primerov za dijake in pripravnike pravniških poklicev». Zbirka naj obsega pet zvezkov pravnih primerov, in sicer I. zvezek primere iz državljanskega prava (5 oddelkov: stvarno, obligacijsko, službeno, obiteljsko, dedno pravo); II. zvezek v 4 oddelkih, primere iz trgovinskega, meničnega in čekovnega, zavarovalnega prava in iz prava zaščite industrijske svojine; III. zvezek, v dveh oddelkih, primere iz civilnega pravdnega in iz nespornega postopanja; IV. zvezek, primere iz kazenskega prava in kazenskega sodnega postopanja; V. zvezek v 3 oddelkih, primere iz ustavnega, upravnega in mednarodnega prava. Dosedaj je izšel zgoraj navedeni zvezek, ki obsega 265 primerov iz civilnega procesa v ožjem smislu, izvršilnega, konkurznega in poravnalnega reda. Namen zbirke je v predgovoru označen; služi naj akademskemu učitelju za predavanja in seminarsko delo, vodji tečajev za sodniške in odvetniške pripravnike naj olajšuje dajanje primernih nalog, že bolje izobraženemu pravniku naj pomaga, da poglobi svoje pravno znanje. Pri tem poudarja izdajatelj izrečno, da se obrača tudi do interesiranih krogov v «nasledstvenih» državah, katerih procesno pravo je z večine še enako bivšemu in sedanjemu avstrijskemu pravu.

Primeri so vzeti večinoma iz prakse in izbrani, kakor izdajatelj pravilno naglaša, tako, da redno vsebujejo več nego eno pravno vprašanje. Zlasti je mnogo primerov takih, ki združujejo vprašanje iz pravdnega in izvršilnega, stečajnega in pravdnega ali izvršilnega postopanja, često vsebujejo tudi, dasi v drugem redu, vprašanja materialnega prava, bodisi občnega državljanskega, bodisi trgovinskega itd., ali vsaj dajejo priliko, pobaviti se tudi s takimi vprašanji. Za ta del treba reči, da je zbirka sestavljena jako spretno in da bo po mojem prepričanju lahko dobro služila v akademskem pouku in v praktičnih tečajih in tudi pri nas, ne samo sedaj, nego več ali manj tudi po izenačenju naših procesnih zako-

nov, ki bodo vsaj v bistvu vsebovali naše sedanje procesno pravo. Na polju javnega prava v ožjem smislu pa zbirka pri nas pač ne bo tako porabna. — Nekoliko drugačna bo stvar za pravnika začetnika, ki bo hotel na podstavi te zbirke poglobiti svoje pravno znanje. Dober del primerov je, kakor izdajatelj sam naglaša, dokaj težkih, izdajatelj pa ne daje nikakršne pomoči, nego prepušča rešitev povsem lastnemu delu in razmišljanju. Ravno zato, da reševanje ne bi bilo prelahko, je izdajatelj celo nalašč opustil vsak sistem v razporeditvi primerov in zato, pravi, seveda tudi ne sme dati «ključa». Bojim se, da prof. Petschek od samouka zahteva in pričakuje preveč. Prav ima sicer po mojem mnenju, da ne daje naravnost «ključa», toda vsaj pri težjih primerih bi bilo morda vendarle dobro, ko bi bil citiral odločilne paragrafe zakonov, ki govore za eno ali drugo rešitev. Mislim, da bi bilo delo s tem, vsaj za samouka, znatno pridobilo. Ene strani svojega dela pa izdajatelj ne naglaša, dasi menim, da je ravno ta stran vredna posebnega poudarka, namreč, da se bo dijak ali pripravnik po teh in takih silno kratko in točno podanih primerih lažje privadil, iz često na videz jako zamotanega pravdnega gradiva izluščiti in predočiti si jedro, bistveno točko celega vprašanja.

Imena avtorjev, ki pripravljajo druge snopiče (n. pr. Klang, Em. Adler, Pisko, Pollak, Alb. Ehrenzweig, Kelsen, Merkl, Verdross) jamčijo za to, da smemo nadaljevanje dela pričakovati z velikim zanimanjem.

Dr. Milan Škerlj.

Dr. Friedrich Schaffstein: Die Behandlung der Schuldarten im ausländischen Strafrecht seit 1908. (Strafrechtliche Abhandlungen. Heft 232). Breslau, 1928, Schlettersche Buchhandlung. Str. 73.

Nemška temeljitost odseva iz tega dela. Ona nam kaže presenetljivo pestrost pojmovanja naklepa, nemarnosti in pa stvarne ter pravne zmote v trinajsterih državah, bodisi de lege lata, bodisi ferenda. Med temi državami se nahaja tudi naša, ki pa se upošteva samo de lege ferenda. Knjiga je sicer izdana l. 1928, pa je brez dvoma priromala iz rok pisatelja v založnikove že sredi l. 1926. Kajti za «Jugoslavijo» je bil uporabljen kot edini vir moja razprava v Zeitschrift der gesamten Strafrechtw. iz l. 1923, ne pa več n. pr. moja razprava: «Strafrechtliches aus Jugoslavien» (izšla novembra 1926 v Zeitschrift für osteurop. Recht). Tudi sicer ni citirano nobeno delo iz časa po l. 1926. Ipak bo to delo za teoretično razglabljanje o označenih pojmih od velike koristi. V pobližje navajanje in kritiko vsebine knjige se seveda ne moremo spuščati. Omeniti pa hočemo to, da pisatelj smatra definicijo dolusa eventualis v obliki, kot jo dajeta avstrijski in jugoslovenski načrt za reformirani kazenskopravni zakon, za naj-

Dr. Metod Dolenc.

Bežek-Regally: Občni državljanski zakonik v besedilu treh delnih novel. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1928. Str. XV + 466. Cena 150 Din.

Ako napravimo danes, v desetem letu naše državne samoosvojitve, bilanco o izdajah slovenskih prevodov velikih judicielnih zakonov, pokaže se nam tale slika: imamo samo pred novim letom 1928. izdani prevod občnega državljanskega zakonika, dočim prvih šest zvezkov «Pravnikove

zbirke zakonov», obsegajočih kazensko, materialno in procesno pravo ter civilno sporno kakor tudi nesporno postopanje, že davno ni dobiti več v knjigotržtvu. (Sedmi zvezek, Državni osnovni zakoni, je izgubil ob izpremenjenih državnih razmerah skoraj ves pomen.) To stanje je tem manj razveseljivo, ker smo dobili v tem času slovensko pravniško fakulteto in bi se že zaradi tega morali tudi na tem polju postaviti na lastne noge. Če temu ni tako, kakor bi bilo želeti, ni iskati krivde samo v pravništvu, saj bi se med tem gotovo našli delavci, da bi le pričakovali tudi delu primernega odziva. Zato so dolžni vsi naši pravniki veliko zahvalo dv. sv. Bežku, da je na seji Pravnikovega odbora dne 26. februarja 1925. sprejel poziv, naj on dokonča po umrlem podpredsedniku Regallyju započeti prevod občnega državljanskega zakonika. Potreba po tem najvažnejšem zakonu je bila tolikšna, da je kazalo, izdati prevod čim prej. Zato se ne strinjam s tistimi, ki vidijo v tem izdanju nepopolnost, češ da prevod ni opremljen ne z judikati najvišjega sodišča, ne s postranskimi zakoni. Prevajanje teh zakonov bi zahtevalo najmanj toliko časa, kakor za zakon sam, a odločbe bi bilo treba prirejati povsem samostojno, ker pri teh ne gre za prevod kakšne nemške izdaje. Neizbežna nujnost je narekovala takšno izdanje, pri čemer je pomisliti še to, da vesten pravnik itak ne bo mogel pogrešati z odločbami opremljene nemške izdaje, ker je nemški tekst še vedno avtentičen. Zato se je sklenilo, da se izdaj zakon sam, to pa tudi s starimi določbami, izpremenjenimi po treh delnih novelah, kajti v praksi je v veliki večini po teh določbah še vedno segati.

Ne prikrivam si, da je prevod na nekaterih mestih netočen; vsaj deloma gredo te netočnosti tudi na rovaš izreku «quot capita tot sententiae». Vobče pa je prevod dober, in sicer prav zelo dober. Čita se gladko, jezik je razumljiv, lep in kaže, da je opravila to delo oseba, ki je od leta 1922. tudi čuvar čistoče našega jezika v Slovenskem Pravniku. Terminologija prevoda se krije z ono našega pravniškega glasila. Upam, da Bežekov trud ni bil zastonj in da bo znatno pripomogel zopet k enotnejšemu pravniškemu izražanju, ki je po vojni slabše, kot kdaj prej. Zato pa naj vzame knjigo v roke vsak pravnik, zlasti pa pravniški naraščaj, ki si bo po tem prevodu pridobil trdno podlago za izražanje v svojem materinskem jeziku, v katerem mu primanjkuje še toliko drugih potrebnih knjig.

Dr. Rudolf Sajovic.

Nekaj kritičnih opazk k Regally-Bežkovi izdaji o. d. z. Epohalno delo, ki smo ga dobili s to izdajo, je po predgovoru namenjeno praksi in učečemu se naraščaju. Dosežena je s tem enotnost v izražanju in citiranju in upamo tudi točnost. Žal, da delo ni popolno. Praksa potrebuje poleg teksta tudi nagle orijentacije po judikaturi. Ako so «težke založniške razmere» dopustile po skoro štirinajstletni starosti novel pač že nepotrebno staro besedilo teksta, bi mogle še povrhu ali mesto njega dopustiti navedbe judikature. Po večini so stare avstrijske odločbe še vedno pomembne, novih pa je obilica v Pravniku, Themisi, Mjesečniku,

Trgovskem listu. Te pač ne zastarajo tako hitro, kakor poide ena izdaja, čeprav pri nas. Pomanjkanje citatov odločb je za prakso težek nedostatek.

Za prakso in nauk je še težja luknja, da ni, če že ne besedila, vsaj citatov določil (vsaj jugoslovanskih) stranskih zakonov, ki znatno modificirajo veljavnost o. d. z. za česte pravne slučaje. Pri § 365. citat čl. 53. zak. o proračunskih dvanajstinah. Ur. l. 79/25 o razlastitvi zaradi postavljanja in vzdrževanja elektrovodov; pri § 879. citat čl. 39. in 35. zak. o zavarovanju delavcev, Ur. l. 62/22 o relativni ničnosti pogodb zoper čl. 35. cit. zak.; pri §§ 448., 1392. citat čl. 60. invalidskega zakona, Ur. l. 110/25 o prepovedi zastavitve in prenosa invalidnine; pri § 891. citat § 40. zak. o zav. delavcev o legalnem solid. jamstvu soproge in soudeleženih za prispevke po tem zakonu; k 17. poglavju citat, čl. 43. zak. o proračunskih dvanajstinah, 1923. Ur. l. 65/23 o pooblastitvi min. sveta, za razširjenje t. 4. a), § 471. zak. o sod. post. od 20. XII. 1859. glede prepovedi odsvojitve določene imovine poljedelcev; k istim čl. § 51. zak. o proračunskih dvanajstinah. Ur. l. 113/25 o nedopustnosti tožbenega izterjevanja določenih dolgov med našimi in avstrijskimi prebivalci. Prav tako bi bile potrebne takšne opozoritve pri §§ 999., 1487. in pri poglavjih 24., 30., 40. Navedene in še druge opozoritve bi ne obremenile stroškov, a znatno dvignile porabnost zakonika v praksi in nauku.

Velik nedostatek pa je napaka pri § 1154. b), ki je v celoti, tudi v II. odstavku preveden po noveliranem tekstu. Toda čl. 109. fin. zak. za leto 1922/23, Ur. l. 105/22 je drugi odstavek § 1154. b) spremenil in namesto njega postavil sledeče besedilo: «Žneske, ki jih prejema nameščenec v času, ko je zadržan, in sicer na podstavi javnopravnega zavarovanja, sme delodajalec v celoti odtegniti od plače.» Druga izdaja bo morala vse popraviti in morda tudi jezikovne in slogovne netočnosti, ki jih pa more najti prav minucijozna preiskava. **Dr. Makso Šnuderl.**

Franjo Kisel: Zakon o sudskom postupku u gradjanskim parnicima na teritoriji apelacionog suda u Novom Sadu (zakonski članak I: 1911). Senta 1927. Str. 526. Cena 150 Din broš., 180 Din vez.

Delo se označa kot prvo, ki obravnava v srbohrvatskem jeziku sporno postopanje temeljem ogrskega civilnopravdnega reda, in sicer v obliki komentarja. Uporabljene so tudi odločbe kasacijskega sodišča v Novem Sadu. Knjiga je zato brezdvomno velike važnosti in koristi ne samo pravnikom ondotnih pokrajin, marveč tudi našim, zlasti odvetnikom, ki morajo zastopati tukajšnje klijente pred vojvodinskimi sodišči. Porabno dela knjigo, ki obsega na kraju tudi odvetniško tarifo in izvleček iz taksnega zakona, pregledna tabela odgovarjajočih določb avstrijskega in ogrskega c. pr. r.

Dodatak Spomenici Trećeg Kongresa pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Sarajevu. Sarajevo 1928. Str. 96.

Kot dodatek h knjigi referatov, održanih na sarajevskem pravniškem kongresu izšla je gornja knjiga, ki jo je uredil dr. Josip Vesel. Dodatek obsega referate dr. Nedeljkovića, dr. Vranića in dr. Lunačeka, ki v Spomenici niso bili natisnjeni, dalje pa tudi vse priprave za sarajevski

kongres in potek zborovanja samega. Člani kongresa so dobili knjigo po pošti. Priporočamo pa dodatek zaradi aktualne vsebine tudi nečlanom, ki jo morejo dobiti pri svojem pravniškem društvu za malenkostno ceno 15 Din.

Dr. Otmar Pirkmajer: Novim putem u našoj unutrašnjoj upravi. Preštampano iz Policije. Beograd 1928. Str. 21.

Dr. Janko Hacin: O krizi poljoprivrednog kredita. Preštampano iz «Trgovinskog Glasnika». Beograd. 1928. Str. 48.

Pravni vestnik. Št. 10, 11 in 12 Pravnega vestnika imajo naslednjo vsebino: 1.) Notranji ustroj avtonomnih mestnih občin vzhodne Istre po kastavškem, veprinaškem in moščeniškem statutu (Ciril Mikuž). 2.) O pravu udruževanja i sastajanja uopče te osobito obzirom na nove odredbe zakona javne sigurnosti (dr. Rajko Šestan). 3. Vloga družb z o. z. v slovenskem gospodarstvu (Albin Igr). 4.) O odgovornosti in soodgovornosti v sindikalnih sporih (dr. France Goršič). 5.) Nekaj pripomb k terminologiji slovenskega knjigovodstva (dr. France Goršič). 6.) Nove knjige.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca junija 1928.

Kronika društva »Pravnika«. Društveni odbor, izvoljen na glavni skupščini dne 3. februarja 1928, se je konstituiral, kakor prejšnje leto: načelnik dr. Majaron, njegov namestnik dv. sv. Bežek, tajnik dr. Sajovic, blagajnik dr. Rutar. — Na društvenih sestankih so predavali: 1.) dne 22. februarja g. univ. prof. dr. Milan Škerlj: »Nekaj poglavij iz delniškega prava po poljskem osnutku delniškega zakona«; 2.) dne 29. februarja g. univ prof. dr. Aleksander Bilimović: »Proučavanje konjunktur in gospodarska prognoza«; 3.) dne 21. marca g. ravnatelj dr. Ludovik Böhm: »Sodobne struje prebivalstvene politike« in 4.) dne 28. marca g. univ. prof. Aleksander Maklecov: »Pogoji nevračunljivosti v načrtu za edinstveni kazenski zakonik«. — Dne 21. aprila je priredil odbor ogled ljubljanske klavnice. Ogleda se je udeležilo veliko število članov, ki so z zanimanjem opazovali moderne naprave, ki jih je pojasnjeval klavnični ravnatelj g. Pestotnik. — Dne 3. junija je priredilo društvo vrlo uspel izlet v Logatec in na Vrhniko. Izletniki so izrazili željo, naj bi se takšni izleti prirejali še večkrat. — V spomin častnega članstva je poklonilo društvo svojemu načelniku dr. Majaronu plaketo, ki jo je umetniško izvršil kipar Lojze Dolinar. Plaketo sta častnemu članu izročila dne 2. junija odbornika gg. dr. Dolenc in dr. Graselli.

Osebne vesti. Imenovani so: dr. Ivan Vuk za svetnika pri stolu sedmorice odd. B v Zagrebu, pri višjem deželnem sodišču v Ljubljani dr. Vladimir Golia za podpredsednika, dr. Josip Kavčič in dr. Erik

Eberl za svetnika, za okrajnega sodnika in predstojnika okrajnega sodišča v Škofji Loki dr. Jakob Prešeren, za državnega pravdnika v Ljubljani dr. Leopold Mastnak, za namestnika drž. pravdnika v Mariboru Franc Sever, za okrajnega sodnika v Mariboru Avgust Habermuth, za sodnike Miloš Senica in Leon Štukelj za Maribor, Cvetko Aschmann za Ptuj, dr. Andrej Dolinar za Radovljico, Karel Potrato za Vransko, Stanko Schweiger za Gornjo Radgono, Josip Pfeifer za Prevalje, za okrožje višjega deželnega sodišča ljubljanskega: dr. Fran Mohar, Fran Verlič, Jožef Prijatelj. — Premeščeni so: sodna svetnika dr. Fran Lozar v Kostanjevico, dr. Milan Kranjc v Ljubljano, sodnik Josip Rus v Višnjo goro; za pravne pripravnike so sprejeti Franc Poljanc, dr. Adolf Obran, Jožef Tomc, Rudolf Schauer in Milan Gorup. — Premeščena sta političnoupravna uradnika Fran Verbič k velikemu županu v Ljubljani in dr. Janko Vidic v Radovljico. — Postavljeni so: za šefa davčne administracije v Ljubljani finančni svetnik dr. Karel Novotny, za finančna svetnika dr. Bogumil Pavlič, Ivan Volčič, za finančna tajnika Ignacij Širca in Konrad Škofljek. — Odvetniško pisarno so otvorili: dr. Albin Kandare v Ljubljani, dr. Edvard Bučar v Mariboru, dr. Josip Lavrič v Slovenjgradcu, dr. Josip Novak v Mariboru, dr. Fridolin Fleck v Murski Soboti. — Preselil se je v Slovenjgradec dr. Ferdo Černe. — Za notarja v Dolnji Lendavi je imenovan dr. Maks Peterlin. — Upokojen je veliki župan dr. Vilko Baltič. — Ostavko sta podala političnoupravna uradnika dr. Ivan Lazar in dr. Amon Šraj. — Umrli so: višji sodni svetnik v pok. Josip Potrato, finančni svetnik Makso Debevc, odvetnik dr. Radoslav Pipuš, višji sodni svetnik v pok. dr. Karl Gelingsheim, odvetnik dr. Tomaž Hrovat, višji sodni svetnik dr. Valentin Flerin in odvetnik dr. Oskar Orosel.

Kongres pravnikov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Predsedništvo Stalnega odbora Kongresa pravnikov je definitivno odločilo, da se bo vršil prihodnji pravniški kongres med 3. in 10. oktobrom 1928 v Skoplju. Udeležniki se morajo prijaviti najkasneje do 20. avgusta t. l. in obenem poslati članarino, ki znaša za javne uradnike in pravne pripravnike 60 Din, za pravnike svobodnih poklicev 120 Din. Obenem je poslati prispevek v znesku 25 Din za Spomenico.

Članarina za družinske člane — največ dva — znaša po 60 Din (pri javnih uradnikih in pravnih pripravnikih) in po 120 Din (za rodbinske člane drugih pravnikov). Položnice naj se zahtevajo pri tajništvu, oziroma poverjenikih društva.

Kongres bo obravnaval naslednja vprašanja: 1.) *Dušanov zakonik*, referenta dr. Metod Dolenc, univ. prof. v Ljubljani, in dr. Dragotin Janković, univ. prof. v Beogradu; 2. *Zaščita avtorskega prava, referent* dr. Milorad Stražnicki, univ. prof. v Zagrebu, koreferenti dr. Rudolf Sajovic, sodni svetnik v Ljubljani, dr. Milan Konstantinović, univ. prof. v Subotici, dr. Milan Blagojević, odvetnik v Beogradu; 3. *Monopol duhana, njega pravni značaj in važnost za gospodarstvo in državne finance*, referent dr.

Milan Stojadinović, min. na razp., koreferent dr. Albin Ogris, univ. docent v Ljubljani; 4.) *Agrarno vprašanje v naši državi.* Referirajo: dr. Lujo Novak, min. nač. v pok., o občnih načelih, Milan Svetanović, pomočnik min., o agraru v južnih krajih, dr. Milan Ivšić, profesor viš. ekon.-kom. šole v Zagrebu, o agraru v Hrvatski in Slavoniji, dr. Vlada Stakić, odvetnik v Beogradu, o agraru v Vojvodini, dr. Djoka Bogojević, min. inspektor v Beogradu, o agraru v Bosni in Hercegovini, dr. Fran Spiller-Muys, vladni svetnik v Ljubljani, o agraru v Sloveniji, in dr. Zvonimir Turin, inspektor min., o agraru v Dalmaciji; 5.) *Sodelovanje sodnika in psihijatra pri ugotovitvi zmanjšane vračunljivosti,* referent dr. Stanko Frank, univ. prof. v Zagrebu, koreferenta dr. Ivan Jančič, prvi državni pravdnik v Mariboru, in Vlade Simić, odvetnik v Beogradu.

Pravničko društvo v Zagrebu je imelo dne 31. marca 1928 svojo redno letno glavno skupščino. S mrtjo dr. Poliča je bilo izpraznjeno predsedniško mesto in je bil za novega predsednika izbran g. dr. Ante Verona, podpredsednik stola sedmorice odd. B in univ. docent, za podpredsednika sta bila izvoljena dr. Dušan Peleš in Ivan Okretić. Urednika Mjesečnika ostaneta še nadalje gg. dr. Lovrić in dr. Politeo. Glavna skupščina je izvolila dr. Aleksandra Badaja, predsednika stola sedmorice odd. A v pok., in dr. Nikolo Ogorelico, podpredsednika stola sedmorice odd. A, za častna člana zaradi njihovih zaslug za pravno znanost, sodstvo, zakonodavstvo in pravniško društvo.

Kronika juridične fakultete za šolsko leto 1926/27.

I. Začetkom leta je štel profesorski zbor 10 rednih profesorjev, 2 kontraktualna redna, 1 kontraktualnega izrednega, 2 honorarna profesorja in 5 honorarnih nastavnikov. Z odlokom ministrstva prosvete PBr. 3406 z dne 24. novembra 1926. je bil imenovan dr. Albin Ogris za docenta za statistiko in narodno gospodarsko politiko. S kraljevim ukazom z dne 20. aprila 1927. sta bila imenovana za redna profesorja dotlejšnja kontraktualna redna profesorja dr. Aleksander Bilimović in Mihajlo Jasinski. Z odlokom ministstva prosvete PBr. 7012 z dne 2. junija 1927. je bil imenovan dr. Ludovik Böhm za nastavnika (brez honorarja) za ekonomsko politiko. Z odlokom ministrstva prosvete PBr. 8005 z dne 9. julija 1927 je bil imenovan dr. Viktor Korošec za docenta za rimsko pravo. Z odlokom ministrstva prosvete PBr. 3534 z dne 20. septembra 1926 je bil imenovan za knjižničarja juridične fakultete Josip Medveděček.

II. Za šolsko leto 1926/27 sta poslovala kot dekan redni profesor dr. Gojmir Krek, kot prodekan pa redni profesor dr. Metod Dolenc.

III. Kot stalni član je sodeloval pri januarskem in marčevem zasedanju zakonodajnega sveta pri ministrstvu pravde v Beogradu redni profesor dr. Gojmir Krek. Kot ekspert je posloval pri komisiji za izdelavo enotnega menič nega in čekovnega zakona redni profesor dr. Milan Škerlj, pri izdelavi enotnega izvršilnega zakona pa redni profesor dr. Anton Skumovič. Fakulteta je bila ponovno zaprošena, da odda svoje mnenje o posameznih zakonskih osnutkih; tako je oddala mnenje o osnutkih za

enotni civilni pravdni red, za avtorski zakon, za novelo k zakonu o zaščiti industrijske svojine, dalje o predmetih prihodnje haške konference za mednarodno zasebno pravo, i. dr.

IV. *V zimskem semestru 1926/27*, ki je trajal od 1. oktobra 1926 do 27. januarja 1927, so predavali: red. prof. dr. Gregor Krek: rimsko pravo: glavni nauki o poedinih obligacijah s posebnim ozirom na današnje pravo (2 uri); zemljiškoknjižno pravo (1 ura); obče državljansko pravo: nauk o posesti (2 uri); red. prof. dr. Anton Skumovič: rimsko pravo: posest in stvarne pravice (1 ura); rimsko obligacijsko pravo, posebni del (2 uri); posebne vrste civilnopravdnega postopanja (3 ure); izvršba na nepremičnine (1 ura); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo, II. del (4 ure); državno cerkveno pravo (2 uri); kontr. red. prof. Mihajlo Jasinski: uvod v pravno zgodovino slovanskih narodov (2 uri); pravna zgodovina južnih Slovanov (3 ure); interpretacija Trsatskega statuta v zvezi z Vinodolskim zakonom (1 ura); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava, I. del: javno pravo (4 ure); zgodovinski razvoj kazenskega prava in sodnega postopka (2 uri); red. prof. dr. Stanko Lapajne: obveznosti, posebni del (3 ure); zastavno pravo (2 uri); red. prof. dr. Milan Škerlj: trgovinsko pravo (5 ur); red. prof. dr. Metod Dolenc: »Gorske bukve« kot podlaga slovenskega običajnega prava (1 ura); kazensko sodno postopanje, I. del: do glavne razprave (3 ure); kazensko sodno postopanje, III. del: pravna sredstva, obnova (1 ura); kazensko pravo, posebni del (1 ura); temeljni problemi kriminalistike, I. del: objektivna kriminalistika (1 ura); kontr. izr. prof. Aleksander Maklecov: kazensko pravo s posebnim ozirom na kriminalno politiko (5 ur); zaščita dece kot problem kriminalne in socialne politike (1 ura); red. prof. medicinske fakultete dr. Alfred Šerko: forenzična psihopatologija (1 ura); hon. nast. ing. Igo Pehani: rudarsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: meddržavno pravo (2 uri); ustavopravna veda (4 ure); red. prof. dr. Gjorgje Tasić: ustavopravna veda, komparativno ustavno pravo (2 uri); upravno pravo, splošna načela (3 ure); filozofija prava, rezultati pozitivistične sociološke šole v civilnem pravu (1 ura); kontr. red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (4 ure); razvoj ekonomskih naziranj od Adama Smitha do novejšega časa (1 ura); red. prof. dr. Fran Eller: finančna veda (3 ure); javni kredit (2 uri); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računoslovje (2 uri); hon. prof. dr. Karel Šavnik: kritična eksegeza osnutka zakona o neposrednih davkih (2 uri); hon. nast. dr. Rudolf Andrejka: izbrana poglavja iz upravnega prava (2 uri); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: javno imovinsko pravo (2 uri).

Seminarje, oziroma vaje, so imeli profesorji: dr. Krek, dr. Polec, dr. Lapajne, dr. Škerlj, dr. Dolenc, dr. Pitamic, dr. Tasić, dr. Bilimovič in dr. Eller.

V. *V poletnem semestru 1927*, ki je trajal do 28. junija 1927, so predavali: red. prof. dr. Gregor Krek: uvod v pandektno pravo (2 uri); rimsko pravo: glavni nauki o poedinih obligacijah s posebnim ozirom na

današnje pravo (1 ura); državljansko pravo: splošni del (2 uri); državljansko pravo: nauk o posesti in zemljiškoknjižno pravo (1 ura); red. prof. dr. Anton Skumovič: rimsko pravo: posest in stvarne pravice (1 ura); rimsko obligacijsko pravo, posebni del (2 uri); posebne vrste civilnega pravdnega postopanja (3 ure); izvršba na nepokretnine (1 ura); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo, III. del (4 ure); cerkvenopravna zgodovina (2 uri); red. prof. Mihajlo Jasinski: pravna zgodovina južnih Slovanov (4 ure); interpretacija: a) Trsatskega statuta v zvezi z Vinodolskim zakonom, b) najvažnejših pogodb, sklenjenih med srbskimi vladarji in Dubrovnikom (1 ura); interpretacija zakonika Štefana Dušana (2 uri); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava, II. del: zasebno pravo (4 ure); zgodovinski razvoj javnega prava v obnovljeni Srbiji (2 uri); red. prof. dr. Stanko Lapajne: ženitno pravo (3 ure); civilnopravne reparacije (2 uri); pogodbe na srečo, zlasti zavarovalna (1 ura); red. prof. Milan Škerlj: menično in čekovno pravo (3 ure); trgovinsko stvarno in obligacijsko pravo (2 uri); zaščita industrijske svojine (2 uri); red. prof. dr. Metod Dolenc: »Gorske bukve« kot podlaga slovenskega običajnega prava (1 ura); kazensko sodno postopanje, I. in II. del: do sodbe (3 ure); kazensko sodno postopanje, III. del: pravna sredsva, obnova (1 ura); kazensko pravo, posebni del (1 ura); temeljni problemi kriminalistike, I. del: objektivna kriminalistika (1 ura); kontr. izr. prof. Aleksander Maklecov: kazensko pravo s posebnim ozirom na kriminalno politiko (5 ur); zaščita dece kot problem kriminalne in socialne politike (1 ura); red. prof. med. fakultete dr. Alfred Šerko: forenzična psihopatologija (1 ura); hon. nast. ing. Igo Pehani: rudarsko pravo za juriste (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: ustavno pravo kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (4 ure); meddržavno pravo (1 ura); ustavopravna veda (1 ura); red. prof. dr. Gjorgje Tasić: ustavopravna veda, nadaljevanje komparativnega ustavnega prava (2 uri); upravno pravo, splošna načela v zvezi z našim pozitivnim ustavnim pravom (3 ure); filozofija prava, konkretni primeri iz našega javnega prava za tolmačenje zakonov (1 ura); red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (4 ure); nauk o denarju (1 ura); red. prof. dr. Fran Eller: finančna veda, pribavno gospodarstvo države (5 ur); docent dr. Albin Ogris: teoretični temelji statistike (3 ure); trgovinska politika (2 uri); organizacijske oblike v trgovini in njih novejše razvojne smeri (1 ura); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računoslovje (2 uri); hon. prof. dr. Karel Šavnik: zakon o državnem računovodstvu, teoretične osnove in pozitivno pravo (2 uri); hon. nast. dr. Rudolf Andrejka: izbrana poglavja iz upravnega prava: državljanstvo, domovinstvo, gozdni in lovski zakoni (2 uri); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: nosilci javne uprave (2 uri). — Seminarje oziroma vaje so imeli profesorji: dr. Polec, dr. Dolenc, dr. Pitamic, dr. Tasić, dr. Bilimovič in dr. Eller.

VI. Zbornik znanstvenih razprav, ki je oficijelna publikacija juridične fakultete, v tem šolskem letu radi pomanjkanja finančnih

sredstev ni mogel iziti; pač pa je kot učbenik založila fakulteta letos drugo izdajo Cerkvenega prava, ki jo je napisal njen član redni profesor dr. Rado Kušej.

VII. V zimskem semestru 1926/27 je bilo na juridični fakulteti vpisanih 304 rednih slušateljev in 7 izrednih; med njimi je bilo ženskih slušateljic 16 rednih in 6 izrednih. V poletnem semestru 1926/27 pa je bilo vpisanih 268 rednih slušateljev in 4 izredni, med njimi 19 slušateljic in sicer 14 rednih in 2 izredni. S svetosavsko nagrado so bili v šolskem letu 1926/27 odlikovani trije slušatelji juridične fakultete. — Posebna pažnja se je posvečala v minulem šolskem letu ekskurzijam, ki naj omogoči mladim pravnikom zlasti na kazenskopravnem, narodnogospodarskem in trgovinskopravnem področju, da potom praktičnega vpogleda razširijo in izpopolnijo svoje teoretično znanje. Pod vodstvom rednega profesorja dr. Metoda Dolenca ter izrednega kontr. profesorja Aleksandra Maklecova so se vršile znanstvene ekskurzije članov kazenskopravnega seminarja v moško kaznilnico ter policijski kriminalni muzej v Mariboru, v žensko kaznilnico in prisilno delavnico v Begunjah, v salezijanski zavod na Rakovniku ter v jetnišnico v Ljubljani. Narodnogospodarski in trgovinskopravni seminar sta pa priredila pod vodstvom rednih profesorjev dr. Aleksandra Bilimovića in dr. Milana Škerlja znanstveno ekskurzijo v Ljubljansko kreditno banko, pivovarno Union, usnjarno »Indus«, papirnico v Vevčah ter v Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani.

VIII. Študijski uspehi: 1. Državni izpiti: Pravnozgodovinski državni izpiti so se vršili v treh terminih: v oktobru 1926, februarju in juniju 1927. Priglasilo se je 86 kandidatov, odstopilo jih je 21; izprašanih je bilo torej 65, med njimi prvič 53. Uspeh je bil odličen pri 16 (24%), dober pri 18 (28%), zadosten pri 20 (31%), nezadosten pri 11 (17%) kandidatih. Pravosodni državni izpiti so se vršili tekom vsega šolskega leta v 20 terminih. Javilo se je in izprašanih je bilo 52 kandidatov, med njimi prvič 39. Uspeh je bil odličen pri 6 kandidatih (12%), dober pri 8 (15%), zadosten pri 32 (61%) nezadosten pri 6 (12%). Državoslovni državni izpiti so se vršili tekom vsega šolskega leta v 16 terminih. Javilo se je in izprašanih je bilo 46 kandidatov. Uspeh je bil odličen pri 9 (20%), dober pri 17 (37%), zadosten pri 18 (39%), nezadosten pri 2 (4%). — V tekočem šolskem letu je dovršilo vse tri državne izpite in s tem zadobilo fakultetno izobrazbo, kar odgovarja zadobitvi »diplome«, 42 absolventov juridične fakultete v Ljubljani.

2. Doktorski rigorozi: Pravnozgodovinski rigoroz je polagalo 10 kandidatov; uspeh je bil odličen pri 1 kandidatu (10%), zadosten pri 8 (80%), nezadosten pri 1 (10%). Pravosodni rigoroz je polagalo 11 kandidatov; uspeh je bil odličen pri 1 (9%), zadosten pri 7 (64%), nezadosten pri 3 (27%). Državoslovni rigoroz je polagalo 14 kandidatov, vsi z zadostnim uspehom. Splošni uspeh je bil pri rigo-

rozih odličen pri 2 kandidatih (6%), zadosten pri 29 (83%), nezadosten pri 4 (11%).

X. Za doktorje prava so bili promovirani: dne 23. decembra 1926 Leon Berlic iz Gorice; dne 1. februara 1927 Josip Jurkovič iz Colnarjev in Josip Dobrošek iz Hoč; dne 26. februarja 1927 Leon Pompe iz Krškega; dne 7. julija 1927 Josip Gračner iz Celja in Vladislav Vavpetič iz Krškega. **Dr. Viktor Korošec.**

Obrestovanje pri Državni hipotekarni banki. Glede obrestovanja je glavna filijalka Državne hipotekarne banke v Ljubljani obvestila predsedništvo višjega deželnega sodišča v Ljubljani o naslednjem:

Za pupilne vloge je obrestna mera 5 % in teče obrestovanje mesec dni po dnevu vloge. Obresti tečejo do dneva izplačila, samo je v tem slučaju potrebna enomesečna odpoved vloge. Ako se torej vloga pravočasno, t. j. en mesec pred dvigom odpove, se ista obrestuje do dneva realizata; ako se ne odpove. a želi takoj realizirati, se vloga sicer realizira, samo se v tem primeru ne priznajo obresti za en mesec, t. j. za odpovedno dobo. Režijskih ali drugih manipulacijskih stroškov banka ne zaračunava nikakih. — Za depozite je obrestna mera 3 %, obrestovanje se prične 3 mesece po dnevu vloge, a pri realizatu tečejo obresti do dneva realizata, ako se poprej pravočasno, t. j. en mesec pred dvigom odpove. Istotako banka tudi ne zaračunava nikakih svojih režijskih ali manipulacijskih stroškov. Predsedništvo višjega deželnega sodišča pristavlja k temu, da se more, dokler traja to obrestovanje, vsako sodišče izogniti izgubi enomesečnih obresti povodom dvigov najbolje na ta način, da v sklepu naroči izplačilo čez en mesec.

Predpisi člena 29. in tar. post. 12. taksnega zakona se ne nanašajo na cenitve v zapuščinskih zadevah.

Vsled pritožbe v konkretnem slučaju je generalna direkcija posrednih davkov izdala pod št. 57.346 nastopno rešenje od 2. marca 1926:

«Propisi Čl. 29. zak. o taksama i T. Br. 12. taksene tarife u koliko se tiču utvrdjivanja vrednosti — odnose se samo na isprave i ugovore, dočim u pogledu ustanovljenja vrednosti i ostavština zakon o taksama nije doneo nikakve izmene. Prema tome važe za ustanovljene vrednosti i ostavština još i nadalje i u prvom redu opšta načela §§ 50—56 prist. zakona iz 1850 godine. Po ovim načelima treba da se prosudjuje naznačenje vrednosti, sadržane u iskazu o ostavštini. U slučajevima pak, kad je inventura združena sa sudskom procenom — kao u ovom primeru — može se uzeti kao osnovicu za odmerenje ovu sudsku procenu. Ali v slučaju, da je Poreska vlast mišljenja, da sudska procena ne odgovara prometnoj vrednosti, može ona ustanoviti vrednost ili putem poravnanja ili pak tražiti u smislu poslednjog stava § 50 prist. zakona iz 1850 god. — a to samo u svrhu odmerenja pristojbe — ponovnu sudsku procenu, predlagajući eventualno druge procenioce. Pošto se Poreski Ured nije pridržavao ovog zakonitog postupka, nego protivu propisno izvršio veštačenje o propisima zakona o taksama, a na osnovu ovog veštačenja izrekao nezakonitu presudu.»

Kongres pravnikov v Skoplju. Kdor želi položnico, da bi plačal članarino za pravniški kongres, naj se obrne z dopisnico na društvenega blagajnika. Položnice imajo tudi naši poverjeniki dr. Jančič v Mariboru, dr. Barle v Novem mestu ter društveni tajnik dr. Sajovic v Ljubljani.

Blagajnik.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Ravnotam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“, Spomenica na drugi Kongres pravnika, Spomenica za III. glavnu skupštinu Kongresa pravnika in letniki „Slov. Pravnika“ od I. 1909 naprej. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din za Spomenico o sarajevskem Kongresu 30 Din za „Slovenski Pravnik“ letniki 1927 do 1923 po 60 Din, ostali letniki po 30 Din.